गद्यत्रयम्

GADYATRAYAM

RAMANUJA

శ్రియై నమః

G1 42777

శ్రీలక్ష్మీహయవదనపరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

Tel 14

శ్రీమతే నిగమాన్తమహాదేశికాయ నమః

శ్రీమద్విశిష్టాద్వైతసిద్ధాన్తనిర్ధారణధురన్ధర

శ్రీభగవద్రామానుజవిరచితమ్

గద్యత్రయమ్

శ్రీమన్నిగమాన్తమహాదేశికవిరచిత

శ్రీమద్రహస్యరక్షాన్తర్గతగద్యభాష్యేణ సాకమ్

యథా మాతృకం సమ్యక్పరిశోధ్య

కూత్తాణ్డకుప్పమ్-మాడభూషి॥ వీరరాఘవాచార్యైః

కోలార్ కర్ణాటకపాఠశాలా హెడ్ మేస్టర్

తిరుమలై రామానుజాచార్యైశ్చ

బి-జె-శ్రీనివాసాచార్యైశ్చ

కంచి॥ శ్రీనివాసాచార్యైశ్చ

బెఙ్గళూరితి వ్యాఖ్యాత కల్యాణనగర్యామ్

శ్రీ కృష్ణ విలాస ముద్రాక్షర శాలా యామ్

ముద్రాక్షరైరఙ్కితం సద్విజయతేతరామ్.

సర్వధారిసంవత్సర నిజచైత్రబహుళదశమీ

DONATED BY

Chakravarthi Srinivasa Chariar's Sons

.. STREET.

శ్రీయై నమః

శ్రీమతే నిగమాన్త మహాదేశికాయ నమః,

ఇన్దగ్రన్థమ్ వేణ్డుమెన్ఱు పేక్షిక్కు మవర్కళ్ బెంగళూరు తుల తోట్టత్తిలిరుక్కుమ్ కూత్తాణ్డకుప్పమ్ వీరరాఘవాచార్యరి త్తిలావతు బెంగళూరు జమఖానా పేట్టైయిలిరుక్కుమ్-బి-జె-శ్రీ వాసయ్యంగారిడత్తిలావదు- కోలార్ - గవరన్మెంట్ కన్న స్కూల్ హెడ్ మేస్టర్-చన్నసముద్రమ్-తిరుమలై - రామానుః చార్యరిడత్తిలావతు కంగుంది ఇలాఖా కుప్పమ్ పోస్టు ఆఫీ సుక్కుచ్చేర్న్ద లక్ష్మీపురాగ్రహారత్తిలిరుక్కుంకంచి శ్రీనివాః చార్యరిడత్తిలావతు విలైక్కు పెట్రుక్కొళ్ళలామ్- ౧౦ ప్రతిక మొత్తమాయ్ వాఙ్గుకిఱవర్కళుక్కు. ౧ ప్రతి అధికమాయ్ : డుక్కప్పడుమ్ - నెల్లకాకిదప్రతి ౧ క్కు అణా ౮ విఱ్కా డు మట్టు కాగిదత్తిల్ ప్రతి ౧ క్కు అణా ౬ విఱ్కప్పడుమ్ లై నిర్ణయిత్తిరుక్కిఱతు.

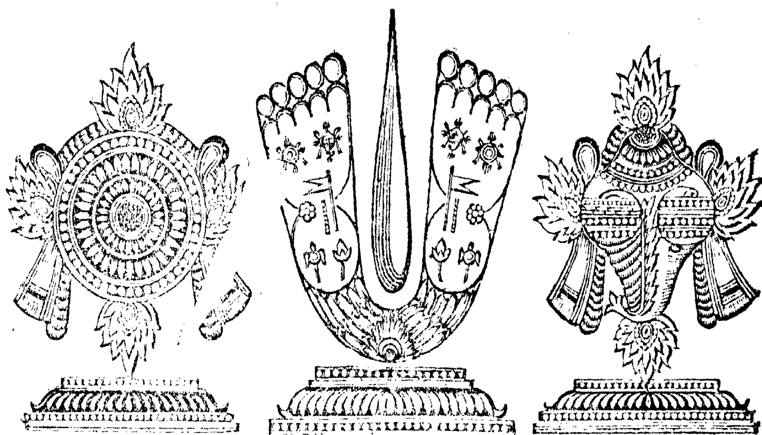
3-X-౮౮- కూ॥ వీరరాఘవాచార్యార్,

బెంగళూరు. శ్రీకృష్ణవిలాసప్రెస్ మ్యానేజర్

బి-జె-శ్రీనివాసయ్యంగార్.

శ్రీశ్రియై నమః.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః,

శ్రీమతే నిగమాన్తమహాదేశికాయ నమః

శ్రీమన్నిగమాన్తమహాదేశిక ప్రణీతాయామ్

శ్రీమద్రహస్యరక్షాయామ్ పృథుగద్యాధికారః.

యో నిత్యమచ్యుతపదాంబుజయుగ్మరుక్మవ్యామోహతస్తదితరాణి తృణాయ మేనే। అస్మద్గురోర్భగవతోఽస్య దయైకసిన్ధోః రామానుజస్య చరణౌ శరణం ప్రపద్యే॥ వందే వేదాన్తకర్పూరచామీకరకరండకమ్। రామానుజార్యమార్యాణాం చూడామణిమహర్నిశమ్॥

శ్రీమాన్వేంకటనాథార్యః కవితార్కికకేసరీ। వేదాన్తాచార్యవర్యో మే సన్నిధత్తాం సదా హృది॥ ప్రఖ్యాతశ్రుతవిభవాన్ గురూనశేషాన్ ప్రశ్రిత్య ప్రణయతి వేంకటేశసూరిః। లక్ష్మీశప్రపదనవైభవప్రతిష్ఠాం రాగాన్ధ్యప్రశమకరీం రహస్యరక్షామ్॥ ... *

అత్ర భగవాన్ భాష్యకారః- సదా (స్వా) చార్యసమ్ప్రదాయాగత ద్వయప్రపదనేన స్వయమనుష్ఠితమ్ న్యాసాఖ్య విద్యావిశేషం సానుబన్ధి సంజిజీవయిషయా యథావత్ప్రకాశయన్. సీతాముపాచాతియశాః రాఘవం చ మహావ్రతమ్। సీతాసమక్షం కాకు

త్స్నమిదంవచనమబ్రవీ,, దిత్యాదిప్రకారేణ శ్రీప్రపత్తి తదనుగ్రహ పూర్వకం స్వస్యభగవతా సంజాతంస్వీయంప్రయోజన సంవాదవి శేషం నిబధ్నాతి - ప్రతివచనాంశస్తు శరణాగతి వశీకృత శరణ్యా భిప్రాయ విశేషోన్నయనేన నిబధ్యతఇత్యేకే. ఇహ సంపత్స్యత ఇ త్యన్తం శ్రీమచ్ఛబ్దాభిప్రేతప్రదర్శనమ్, అఖిలేత్యాదిక మశరణ్య శరణ్యేత్యన్తంనారాయణశబ్దార్థ వివరణమ్, తన్మధ్యే శ్రీమన్నా రాయణేతిద్విఃపఠనం ఉపాయోపేయ వాక్యయోస్సిద్ధరూపప్రధా నాంశవ్యంజనమ్ – అనన్య శరణోహ మిత్యుత్తమ పురుషాభి ప్రే తాధికారివిశేషోక్తిస్త్వత్పాదార వింద యుగళ మిత్యాదిక మస్య ర్థతస్స్వరూపతశ్చమాంత్రవర్ణిక పదత్రయ జ్ఞాపకమ్. ఏవం ప్రధానతమేన సిద్ధోపాయేన సిద్ధప్రాప్యేనచసహ మహా వాక్య ప ర్యవసానభూమితయా శాబ్దప్రాధాన్యవాక్ సాధ్యోపాయాంశో దర్శితః. సాధ్య ప్రాప్యమపి పార మార్థికేత్యాదినా సంక్షిప్త మితిజ్ఞాపయితుంమధ్యేద్వయమితి వ్యాఖ్యేయ సమాఖ్యా నిర్దేశః. పితరమిత్యాదిభి ర్జితంతా విశేషభగవద్గీతాదిపఠితై రుక్తసంవా దకై రుపబృంహణగ్రంథైః ప్రస్తుతోపాయ విశేష పరిగ్రహం శ రణ్యస్వభావాను సంధానపూర్వకం ప్రాప్యవిరోధినివృత్తిం ప్రార్థ నాంశంచప్రపంచయిష్యమాణంద్వయార్థంతత్ర సంగ్రహేణసం కలయ్యాహ. మనోవాక్కాయైరిత్యాదిభిః. అర్థ క్రమేణ నమశ్శ బ్దార్థ వివరణపూర్వకం చతుర్థ్యభిప్రేత పరమ పురుషార్థ ప్రార్థనాప్రకాశ్యతే - ప్రతివచన వాక్యైస్తు ప్రకృతాధి కారి నిర్భయత్వాయ స్వీకృతభరస్య శరణ్యస్యస్వాభావి కదయార్ద్రతాం ఉత్తరఖండోక్తపరమ ఫలాంకురకల్ప మభి ప్రాయం వ్యక్తీ క్రియతే. అతఃకృత్స్నమిదంగద్యంద్వయవివరణ మితి సాధీయాన్ సంప్రదా యః. ఇహచభగవత్ప్రపదనే సముద్యతస్య సమ్యజ్ఞ్జ్ఞాన సంపాద నపురుష కార పురస్కారా దికఉపూర్వ కృత్యమ్, సాంగస్వరక్షా

భర సమర్పణం తత్కాల కృత్యమ్, స్వనిష్ఠానుసంధాన పూర్వకం స్వాధికారోచిత కైంకర్య ముత్తరకృత్యమ్, శరణ్యస్యతు పూర్వకృత్యమ్ పురుషకార ప్రరోచనాదికమ్ - తత్కాల కృత్యం సమర్పితే సర్వభరస్వీకరణమ్. ఉత్తర కృత్యంతు స్వయం ప్రయోజనభక్త్యాది ప్రదానాంతిమదశా ప్రబోధన ప్రభృతి పరిపూర్ణ కైంకర్య ప్రదాన పర్యంతమ్-ఏతదఖిలమిహాశబ్దతోర్థతశ్చ యథాస్థాన మనుసంధేయమ్. కించ, సంబోధనైః పరం తత్వం స్వాసాక్షాత్పరమం హితమ్ । ప్రార్థనాభిశ్చ పరమః పుమర్థ ఇహదర్శితః - నన్వేవం సకల ఫలప్రదో భగవానేవ తత్ప్రపత్తి సిద్ధ్యర్థముపాశ్రీయతాం కిమహాలక్ష్మీ ప్రపదనేన? మైవం, యది భగవత్ప్రపదనమిదానీం శక్యమితి నిశ్చినుయాత్ - తదా మోక్షార్థ మేవ తదుపాదదీత-నపున స్తదర్థం తత్ప్రయుంజీత. అనిశ్చితేతు శక్యత్వే నితరామ్. ననుచ విదితశ్చేత్ప్రపత్తి శాస్త్రార్థస్సుకరస్తదా స్వయమేవ మోక్షార్థమనుష్ఠీయతామ్. మైవం, దుష్కరకర్మాద్యంగవిరహాత్సౌకర్యేపి మహావిశ్వాసాద్యంగక ప్రపత్తేస్స్వరూపే "గ్రాహయితేకిల గోవిందే. సత్యం శతేన విఘ్నానా" మిత్యాదిన్యాయేన సంభవత్ప్రతిబంధ మాత్రయా దౌష్కర్యాత్. ఉక్తంచ "ఉపాయస్సుకరస్సోయం దుష్కరశ్చ మతో మమ" ఇతి. అత "స్థితే మనసి" ఇత్యాదిప్రక్రియయా విషయతస్స్వరూపతశ్చ విశిష్టాకార ప్రపత్త్యనుష్ఠానే ప్రత్యభిలాష ప్రాపకాధ్యవసాయ ప్రాపకాంతరానన్వయానువృత్త్యనుగుణ మనస్సమాధానార్థ్యర్థ మిహ తత్ప్రార్థనం యుక్తమ్- ఏవమపి సుకృత విశేషైరేవ లక్ష్మీ ప్రపత్తివద్భగవత్ప్రపత్తిరప్యస్తు- మైవం, తదర్థ ఏవహ్యయం సుకృతవిశేషః, నచాత్రాపి పూర్వవదశక్యత్వచోదనా. స్వతంత్రబుద్ధ్యైవ పూర్వం తావన్మాత్రస్య శక్తి ప్రదానాత్ తదభిప్రాయేణ హ్యుక్తం భగవతా శౌనకేన "వాచః పరం ప్రార్థయిత్వా ప్రపద్యేన్నియతశ్శ్రియః"

మూలమ్— భగవ

మితి-శ్రీసాత్వతేచ «యామాలంబ్యసుఖేనేమం దుస్తరం హి గుణోదధిమ్ । నిస్తరంత్యచిరేణైవ వ్యక్తధ్యాన పరాయణాః» ఇతి- సాత్త్వతేచైవం స్వయమాహ - «ప్రాయశ్చిత్త ప్రసంగేషు సర్వపాప సముద్భవే । మామేకాం దేవ దేవస్య మహిషీం శరణం శ్రయేత్» ఇతి- నచైవం తదర్థమపి ప్రపత్త్యంతరాపేక్షాయామనవస్థాదిప్రసంగః - స్వతంత్ర సంకల్పేన వ్యవస్థితత్వాత్ - సామగ్రీ విశేషాణాం సామగ్రీప్రవాహానవస్థాతు సర్వస్మిన్నపి కార్యే సర్వైస్సిద్ధాంతిభిస్స్వీకర్తవ్యా - స్వీకృతా చేతి నాసౌ దోషః - అతోపవర్గార్థం భగవత్ప్రపత్తిసిద్ధయే «యజ్ఞవిద్యా మహావిద్యా గుహ్యవిద్యా చ శోభనే । ఆత్మవిద్యా చ దేవి త్వం విముక్తిఫలదాయినీ॥» విద్యాసహాయవంతం మామాదిత్యస్థం సనాతనమ్» ఇత్యాదిభిస్సర్వవిద్యాప్రవర్తకతయా తత్తద్విద్యాత్వేన నిర్దిష్టాం సమ్యగ్జ్ఞాన వ్యవసాయోపాయాది ప్రదానే విశేషాధికారవతీమనుగ్రహైకస్వభావాం శ్రియమాదౌ ప్రపద్యతే - భగవదితి - అత్రారణ్యశరణ్యామితి వక్ష్యమాణ శ్లోకోపయుక్తా విశేషా నవభిః పదైర్వ్యాఖ్యాయంతే - నను విష్ణుపత్నీ విష్ణువల్లభేత్యాదిషు భాస్కరేణ ప్రభేవ పత్యాసౌ నిరూప్యతామ్. యథోక్తం తాభ్యామేవ «అనన్యా హి మయా సీతా - అనన్యా రాఘవేణాహమ్» ఇతి. ఇహ తు తయా తన్నిరూపణే వ్యాఖ్యేయస్థైకమితి భగవతోసౌ నిరూప్యతే. ప్రసక్తోపయోగార్థమితి బ్రూమః. భగవదభిమతానురూపత్వేపి స్వాస్థ్యైనేచ్ఛావిఘాతాభావాత్తద్విరుద్ధేచ్ఛావిరహాచ్చ. తత్రాస్వష్టం సిద్ధ్యేత్. ప్రభయా ప్రభావత ఇవ వ్యాఖ్యేయగతం తయాస్యనిరూపణమపి శ్రీవల్లభాదివ్యపదేశేన దర్శయిష్యతి - ఇద పరస్పర నిరూప్యత్వమన్యత్రాప్యుక్తమ్- «తదేతద్యాస్తత్త్వమిథః పరస్పర విచ్ఛిన్నతం । ఆదావన్యోన్య మిశ్రత్వాదన్యోన్య ప్రతిష్ఠ

మూ— నారాయణా

క,,మితి - ఆదావన్యోన్య మిశ్రత్వాత్, శాంతానంతే త్యాది ప్రకారేణ నిత్య మన్యోన్య సంబద్ధత్వా దిత్యర్థః. నచ పరస్పరని రూప్యత్వే అన్యోన్యాశ్రయ దోషః. ప్రభాప్రభావతోరివప్రమా ణాంతరప్రకారాంతరేణాపి తయోర్నిరూపణాత్. అత్ర ద్విపటాక్ష రగాథాభ్యాం భగవన్నారాయణశబ్దాభ్యాం "శుద్ధమహా విభూత్యాఖ్యే. నరసమ్బంధినో నారా ,,ఇత్యాదిభిర్నిరుక్తాభ్యాము భయలింగత్వ ముభయ విభూతిత్వంచ ఖ్యాప్యతే - భగవచ్ఛబ్దస్య "ఉత్పత్తింప్రళయంచైవే ,,త్యాదిప్రదర్శిత క్రమేణాన్యత్ర హ్యు పచారత ఇత్యౌపచారిక ప్రయోగప్రాచుర్య మస్తి. నారాయణ శ బ్దస్యతుతన్నాస్తి - కారణవాక్యేషు చానన్యథాసిద్ధ నిస్సందేహవి శేషనిర్ధారణోపయుక్తత్వాయమ్- "ఏకోహవై నారాయణ ఆ సీత్ - నబ్రహ్మా నేశాన,,ఇతి శ్రుతేః. " సహస్ర శీర్ష ,,మిత్యను వాకేనైవ సర్వపరవిద్యావేద్య నిర్ధారణమ్ - అతస్తైనాత్రవిశే ష్యస్యనిర్దేశస్తతశ్చ తద్విశేషణతయా భగవచ్ఛబ్దో నాత్రరూ ఢః. ఉభయ లింగత్వ వ్యక్త్యర్థ ఏవ-ఉక్తప్రకారంభగవతస్స్వ రూపం నిరతిశయా నందతయా ముక్తానాంనిత్యానా మివచ స్వ స్యాప్యభిమతం. తతోపి స్వవల్లభయా స్వరూపాదిక మిత్యభి ప్రాయేణాభిమతేత్యుక్తమ్. శ్రూయతేహి "శ్రియంలోకే దేవజు ష్టా ముదారా ,, మితి. నిరవధిక క్రీడోపయుక్తతయా దేవేనభ గవతా ప్రీతివిషయీకృతామిత్యర్థః. సాపేక్షనిరపేక్షయోర్నిరపే క్షే సంప్రతిపత్తైర్బాధకస్యాభావా ద్యావిత్యాతిశయాత్తథైవ వేద విద్వాఖ్యాతత్వాచ్చ - దేవశబ్దోత్ర వాసుదేవపరః - దేవైర్జు ష్టామితితు మందమ్ - స్మర్యతేచ "ప్రాణేభ్యోపి గరీయసీ ,,తి. అస్యా దేవ్యామన స్తస్మిం స్తస్యచాస్యాంప్రతిష్ఠితమ్। తేనేయంస చధర్మాత్మా ముహూర్తమపిజీవతి,, తిచ. అభిమతత్వే ప్యనను

ఉదా — భిమతానురూప

రూపత్వ మనురూపత్వే ప్యనభిమతత్వంచ లోకేదృష్టమితితద్వ్య వచ్ఛేదార్థ ముభయోక్తిః యథా చతుర్థయాస్యాభవనం భుజాంతరం,, మిత్యాదిశ్లోకయో లోకే కేనచిదాదారేణాభి మతానురూపత్వ మాకారాంతరేణ కదభావస్స్వచిద్దృశ్యతే. తద్వ్యుదాసాయస్వరూప రూపాది సర్వోక్తిః అత్రతు స్వరూపస్యస్వగుణత్వాయోగాత్ - స్వరూపంరూపంగుణాః విభవైశ్వర్య శీలాద్యనవధికాతిశయా సంఖ్యేయకల్యాణగుణగణాశ్చేతి ద్వంద్వః. అనురూపత్వమిహసంబంధేసతి ప్రత్యక్షం సాదృశ్యమ్- యథా ‹‹ పరస్పరస్యసదృశం ప్రహసితెంగితచేష్టితైరితి. రత్నకాంచనయుక్తాప్రవాళా చేరివ స్వసంబంధేన శోభాతిశయా హేతుత్వరూపసమౌచిత్యం వా - యథా ‹‹ అతీవ రామశ్శుశుభే ముదాయుతః విభుః శ్రియా విష్ణు రివామరేశ్వరః ,, ఇతి. యథా చ ‹‹ తుల్యశీలవయోవృత్తాం తుల్యాభిజనలక్షణామ్। రాఘవోఽర్హతి వైదేహీంతంచేయ మసితేక్షణా" ఇతి. అత్రవయోలక్షణయోస్తుల్యశబ్దౌచిత్యపరః. దంపత్యోర్న్యూనాధికవయస్కత్వాత్. స్త్రీపుంసలక్షణానాంచ భిన్నప్రకారత్వాత్తత్సాహచర్యాచ్ఛీలాదిష్వప్యౌచిత్యమేవ తుల్యశబ్దార్థస్యార్హతీతిసముదాయనిర్దేశాచ్చ. యద్వార్హత్వస్యసాధకతయా తుల్యశబ్దేనసదృశత్వముచ్యతే. వయస్సదృశత్వం ‹‹ఘనకనకద్యుతీయౌవనదశామపిముగ్ధదశా ,, మిత్యుక్తం - ఆసన్నతరత్వం లక్షణస్యసదృశత్వం పతిలక్షణవత్స్వోత్కర్షవ్యంజకత్వం యేన సపురుషోత్తమః. సాచ ‹‹సర్వలక్షణ సంపన్నా నారీణాముత్తమోత్తమే"త్యుచ్యతే. ‹‹సద్వాత్తవైహోచితయా. అహంస్వైరనురూపరూపవిభవైః ,, రిత్యాదికే మత్రానుసంధేయమ్. భగవత్స్వరూపాదేరేతత్స్వరూపాదీనాం యథాక్రమమనురూపత్వమూహ్యమ్. తత్ర స్వరూపం స్వాసాధారణ ధర్మనిరూప్యం ధర్మిణాత్మస్యానురూపం

మూ — స్వరూపరూపగుణవిభవైశ్వర్య శీలా

"నానయోర్విద్యతే పర" మిత్యాదిషు గ్రాహ్యమ్- రూపంహి "హిరణ్యవర్ణాః" మిత్యామ్నాతమితస్యానురూపత్వం హ్యాతిరమణీయత్వనిత్యత్వాప్రాకృతత్వాదివిశిష్టమద్భుతతమత్వమ్- నిత్యైవేత్యుపక్రమ్య "విష్ణోర్దేహానురూపాం వైకరోత్యేషాత్మనస్తను" మితిచ నిగదితమ్- అత్ర రూపానంతరం గుణశబ్దస్సౌందర్యాదిదివ్యవిగ్రహగుణపరః "గుణాద్రూపగుణాచ్చాపి ప్రీతిర్భూయోభ్యవర్ధత" ఇతివద్విగ్రహగుణానాం స్వరూపగుణానాంచ పృథక్నిర్దేశః- ప్రీత్యతిశయద్యోతనార్థో విభవః- "ఫణిపతిశ్శయ్యాసనం వాహన" మిత్యాదిభిరుక్తం విభూతిద్వయమ్- యథోక్తం "అస్యామమచ శేషంహి విభూతిరుభయాత్మికే" తి- ఉక్తంచ శ్రీరామమిశ్రైః "ఉభయాధిష్ఠానంచైకం శేషిత్వ" మితి- ఏవంద్వయోర్విభవస్యైకత్వేపి తదానురూప్య వచన మన్యానానతిరిక్త విభూతిమత్వపరమ్- యద్వా "అథోర్విష్ణోరియంవాణీ" త్యాదిభిర్లౌకిక దంపతిన్యాయేన విభజ్యనిర్దిష్టో విభూత్యంశః- స్వాసాధారణవిభూషణాదికంచ విభవః- "నిధిః పద్మనిధిశ్శంఖశ్చతుర్దంతీగజస్తథా । కల్యాణసదనః పంచాస్యశ్చిక్లితో గృహారతుక" ఇత్యాదిపురాణప్రసిద్ధమానురూప్యమిహ యథార్హం గ్రాహ్యమ్- ఐశ్వర్యశీలేచాస్వతే నాదిశబ్దేన పరత్వసౌలభ్యాపయికగుణవర్గద్వయ సంగ్రహః- "స్వైశ్వర్యగుణోపేతాం నిత్యాం తద్ధర్మధర్మిణీ" మిత్యాదిభిరేతత్సిద్ధిః- అత్ర పరస్పరేచ్ఛా విభూతాభావాద్వైశ్వర్య మనురూపం శీలంచ గుహాదిషు రామస్యేవ త్రిజటాదిషు తస్యాః ప్రసిద్ధమ్. ఏవంపతి పారార్థ్యముక్త్వా తదితర సర్వ శేషిత్వాన్వితానామన్యేషామపిగుణానామానురూప్యం సుగమమ్!- "బ్రహ్మేశాది సురవ్రజస్సదయితస్త్వద్దాసదాసీగణ" ఇత్యుక్తేభ్యస్సాతిశయ సంఖ్యాతగుణేభ్యోవా

వృత్త్యర్థమాహ - అనవధి కాతిశయా సంఖ్యేయేతి - అనవధిక త్వమిహ స్వాపేక్షయా ఉత్కృష్టా వధిరాహిత్యం - ననుభగ వతఏవై శ్వర్య మనవధి కాతి శయం "తమీశ్వ రాణాం పరమం మహేశ్వరం - సర్వేశ్వ రే శ్వరః కృష్ణః . నతత్సమశ్చా భ్యధికశ్చ దృశ్యతే-నత్వత్స మోస్త్యభ్యధికః కుతోన్య" ఇత్యాదిభి స్తథో క్తేః-పుంప్రధా నేశ్వ రే శ్వరీతి నామత్రస్త్రీ ప్రత్యయానుపపత్తేః.శ్రు త్యాది విరోధాచ్చ. అన్యథా నేయంపుంప్రధా నేశ్వ రేశ్వరేశ్వరశబ్ద యోగో బలీ వర్ద న్యాయేన విశేషత ఉక్తానాం బ్రహ్మాదీశ్వరా ణాంచభగవానీశ్వరః తత్పత్నీఇయమితి పుంయోగా దాఖ్యాయా మితివా స్త్రీప్రత్యయోపపత్తిః - పుంప్రధానే స్వశక్త్యైవ నియచ్ఛ తి. ఈశ్వరంతు వాల్లభ్యేనేతి నిర్వాహోవిరూపః క్లిష్టశ్చ - "ఈ శ్వరీం సర్వభూతానా" మిత్యేత దప్యేతేనగతార్థ మితి. అత్రో చ్యతే- యద్యపినామ్నితథా నిర్వాహః . తథాపి శ్రుతౌ నతథా స్యాత్ - సర్వభూతానామితి షష్ఠ్యన్వయవైఘట్య ప్రసంగాత్ స్త్రీప్రత్యయస్తు బాహుల కేననేయః " అస్యేశానా జగతోవి ష్ణుపత్నీ" తిచమంత్రాంత రేణోక్తం- తదపిహిత ద్విభూతి భూతి భూమివిషయత్వా త్తత్సర్యవసాయ్యేవ- శ్రీవైకుంఠగద్యేచ శేషా దీనామపితదాజ్ఞానువిధాయిత్వముక్తమ్. "శేష శేషా శనాదిసర్వం పరిజనంభగవత స్తత్త దవస్థోచిత పరిచర్యాయామాజ్ఞాపయం త్యై" తి . అహుశ్చ భగవ ద్యామునాచార్యాః-"యస్యాస్తేమహి మానమాత్మనఇవ త్వద్వల్లభోపిప్రభుర్నా లంమాతుమియత్తయా నిరవధిం నిత్యానుకూలంస్వతః" ఇతి- వేదార్థ సంగ్రహేచోక్తం "స్వాభిమత స్వానురూపస్వరూపరూపగుణవిభవైశ్వర్యశీలాద్యనవ ధికమహిమమహిషీ" తి - ఉక్తంచశ్రీవ త్సాంకమిశ్రైః "దేవిత్వన్మ హిమావధిర్నహరిణా నాపిత్వయా జ్ఞాయత" ఇతి- తదాత్మ వైశ్చ

మూ— కల్యాణగుణగణాం పద్మవనాలయాం

శకనబలే త్యారభ్య " తవ భగవత శ్చైతే సాధారణాగుణరాయ "
ఇతి - నచైతావతా భగవతో నిస్సమాభ్యధికత్వ విరోధః - ప్రత్యుత
తత్ప్రతిష్ఠాపన మేవ " హ్రీశ్చతేలక్ష్మీశ్చపత్న్యౌ " వితి శ్రుతేః -
నహ్యేవం విధ పత్నీ విశిష్టత్వం కస్యచి త్తదన్యస్యాస్తి - యేన త
త్సామ్యాది శంకా స్యాత్ - ఉపబృంహితంచ " అప్రమేయం హిత
త్తేజో యస్యసా జనకాత్మజే " ఇతి - ఏవమస్యా శ్శీలాదీనా మనవధి
కాతిశయత్వేప్య విరోధశ్చ - యథాప్రభా గుణోత్కర్షేణ భాస్కరో
నిస్సమాధికః । శ్రీమానపి తథైవ స్యాత్పత్నీ గుణోన్నతౌ । జ్ఞా
నభోగ సమానత్వే నిత్యముక్తేశ్వరేషుచ । యథా వైషమ్య నియతి స్త
థైనా ప్రత్యనావిలమ్ - శాస్త్రేషు బహుధా భగవద్గుణత్వాది రూపే
ణ నిర్దేశా ద్యా ఏతస్యా శ్చైత్స్నిగుణ త్వాదికం శంక్యేతేతి త
న్నిరాసాయ కల్యాణ గుణోక్తిః - గుణత్వాది నిర్దేశ స్తస్యాప్ర
ధాన్యాద్య విరోధేనాన్యపరా ఇతి తత్ర తత్ర ద్రష్టవ్యమ్ - తతోవ
లోకితా దేవాః - త్వయావలోకితాస్సద్యః - సశ్లాఘ్యస్సగుణీ ధన్యః,
ఇత్యాదిభి రేత దవలోకనాత్ - క్షుద్రాణా మపి గుణసిద్ధౌ సర్వకల్యా
ణగుణ శాలిత్వ మస్యాః కైముత్య సిద్ధమ్ - కల్యాణత్వం మోక్షపర్యవ
సాయి తత్త్వజ్ఞానాది మఙ్గళావహత్వం స్వయం నిత్యానుకూలత్వం
చ - " నతేవర్ణయితుం శక్తాగుణాన్ జిహ్వాపి వేధస " ఇత్యాద్య
భిప్రేత సర్వాపరిచ్ఛేద్య గుణానంత్యాతిశయ సూచనాయగణశబ్దః । ఐ
శ్వర్యాదేరనేకావాంతర గుణ సముదాయాత్మకత్వాద్వా - ప్రకృష్టం
విజ్ఞానబల మిత్యాది న్యాయాత్ । అథ విభూతి నోపి మఙ్గళ నిర్వాహ
కత్వం ప్రదర్శయతి - " పద్మవనాలయా " మితి ఏతేన పద్మస్థితాం
పద్మవర్ణామితి గంధద్వారా మిత్యాద్యామ్నాత సావర్ణ్యసౌగంధ్యా
తిశయోపిసూచితః - తచ్చరణ వరణ మంత్రే తాం పద్మ - " తాంపద్మ
నేమీంశరణమహంప్రపద్యే " ఇతి నాభిస్తానయుకర్ణికావస్థానాత్పద్మ

టీకా— భగవతీం శ్రియం దేవీం

మస్యాః నేమివద్భవతి పద్మమేవ నేమిః నయనసాధనం యస్యాస్సా పద్మ నేమిరితి కేచిత్ - మాతరం పద్మమాలినీమ్ " ఆర్ద్రాం పుష్కరిణీం యష్టిం పింగళాం పద్మమాలినీ " మితి శ్రీనిలయ మాలాధారిణీ - " ప్రియాణి తస్యాః పుష్పాణి కమలాని విదుర్బుధాః । వికాసికమలేక్షణే " త్యాదిష్వస్యా విశేషతః పద్మాంగీకారశ్రుతేః - శ్రీవిష్ణుస్మృత్యాదిషు విస్తరేణోక్తానాం మాఙ్గల్య విభూతి భేదానామియం విశేషతో దేవతేతి జ్ఞాపయితు మిహ సుప్రసిద్ధ ముఖ్యమఙ్గళభూత పద్మవనోదాహరణమ్- " యత్ర పద్మవనానిచే " తి భగవతోఽపి విశేష సన్నిధిస్థానే పద్మవనేత ద్విగ్రహ ఇవ రూపవిశేషణ సాసన్నిధత్తే, ఏతేన " సాహం వై పంకజే జాతా సూర్యరశ్మి ప్రబోధితే । భూత్యర్థం సర్వభూతానాం పద్మా శ్రీః పద్మమాలినీ " తి శ్రీవాసవసంవాదోక్తమ్ - సర్వభూతోజ్జీవనార్థ మవతార సౌలభ్యమపి ప్రదర్శితం భవతి - ఏవం మఙ్గళగుణ విభూతియోగేన నిర్దోషత్వమపి సంకలయ్యాహ - భగవతీమితి- " జ్ఞానశక్తిబలై " త్యారభ్య " వినా హేయైర్గుణాదిభి " రితిస్మర్యతే- అథోక్తవక్ష్యమాణ సర్వాతిశయ స్థాపికయా సుప్రసిద్ధ స్వాసాధారణ సమాఖ్యయా సర్వసమాశ్రయణీయత్వాదిక మాహ • శ్రియమితి- ఏవం హినిరుచ్యతే- " శృణాతి నిఖిలం దోషం శ్రీణాతి చ గుణైర్జగత్ । శ్రీయతే చాఖిలైర్నిత్యం శ్రయతే చ పరం పద " మితి- " శ్రయంతీం శ్రియమాణాం చ శ్రీణాతీం శృణ్వతీమపి " ఇతిచ- అస్యచ నామ్నస్సర్వ ప్రకారోత్కర్ష జ్ఞాపకత్వమాహుః " శ్రీరిత్యేవ చ నామ తే భగవతి బ్రూమః కథం త్వాన్వయి " మితి శ్రీరసీయత ఇతిచ భగవన్నారాయణ పదోక్తస్యానురూప్యంచ భగవతీం శ్రియమితి పదాభ్యాం దర్శితమ్ - శ్రీపదనిరుక్తిభిస్సం శ్రితదోష నిరాకరణం ప్రాప్యరుచి ప్రాపకాధ్యవసాయాది ప్రదానముపాయ స్వరూపనివర్తకత్వం " పితేవ త్వత్ప్రేయాన్ జననీ " త్వాద్యుక్తం పతిప్రసాద జనకత్వం చ సిద్ధమ్ - ఏవమాశ్రితార్థ వ్యాపారా

మూ— నిత్యానపాయినీం

స్తదనుగుణావతారాదయశ్చ నకర్మకృతా ఇత్యాహ - దేవీమితి- భర్తుః
లీలాయామైకరస్యాత్తదనుగుణవిచిత్రవ్యాపారోపపత్తిరితి భావః - భగ
వతీ మిత్యాదిపదత్రయేణ ద్విషట్కార్ణస్థభగవద్వాసుదేవపదార్థాను
రూప్యంచ జ్ఞాప్యతే- శ్రియం దేవీమితి సమభివ్యాహారేణ- శ్రియం దేవీము
పహ్వయే శ్రీర్మా దేవీ జుషతాం- శ్రీర్దేవీ పయసస్తస్మాదుత్థితా ధృతపం
కజే,, త్యాదయశ్శ్రుతిస్మృతయ ఉపాచ్యంతే- "శ్రియశ్శ్రీశ్చ భవేదగ్ర్యేత్యా
ద్యుక్తం పతిసంబంధేన ద్యోతమానత్వాదికమపి దేవీమిత్యనేన గమ్యతే-
ఏవం క్రీడార్థమవతీర్ణస్య తస్యేత్యాద్యుక్తలోకానుకంపాహేతుకా
వతారాయా అపి తస్యాః - "పశ్యతాం సర్వ [దేవానాం] భూతానాం
యయావక్షస్థలం హరేః - మయా వినాశుష్యతి శోకదీన,, మిత్యాదిభిరా
గన్తుక సంశ్లేష విశ్లేషాది వ్యపదేశాత్ - కథమపరాధభీతానాం త
దవస్థాసు తత్పురస్కారేణ భగవదాశ్రయణం స్యాదిత్యత్రాహ- నిత్యా
నపాయినీమితి - "శ్రీవత్సవక్షా నిత్యశ్రీః - నిత్యైవైషా జగన్మాతా వి
ష్ణోశ్శ్రీరనపాయినీ - అన్యేషు చావతారేషు విష్ణోరేషానపాయినీ - భగవ
ద్వాసుదేవస్య నిత్యైవైషానపాయినీ. మహావిభూతేస్సంపూర్ణషా
డ్గుణ్యవపుషః ప్రభోః। మమ సర్వాత్మభూతస్య నిత్యైవైషానపాయి
నీ,, త్యాదిభిరనయోర్న కదాచిదపి విశ్లేషః- అవతారేష్వపి కదాచిద్వి
శ్లేష శోకాదిరభినయమాత్రమేవ. ఇదం చ శ్రీమద్రామాయణాంతే సూ
చితం- "రామస్య సవ్యపార్శ్వే తు పద్మా శ్రీస్సమవస్థితా। దక్షిణే శ్రీ
ర్విశాలాక్షీ వ్యవసాయస్తథాగ్రతః ,, ఇతి - ఏవం దేవీమిత్యంతేన వ్యా
ఖ్యాయ శ్రీశబ్దార్థో దర్శితః - తన్ముఖేన నిత్యం భగవతస్సుఖప్రసాద
నీయత్వం వ్యంజయతా నిత్యానపాయినీమిత్యనేన తత్రత్యమత్వర్థశ్చ
క్తో భవతి- నను భగవతీమిత్యాదిభిస్స్వతో నిర్దోషత్వాదౌ నిత్యపతిసంబం
ధసిద్ధేపి స్త్రీత్వోపాధివశాత్ కదాచిత్పతి పారార్థ్య వైముఖ్యం- పతి
ప్రతికూలాభిప్రాయత్వమవిమృశ్యకారిత్వం [illegible]

మూ— నిరవద్యాం దేవదేవదివ్యమహిషీ

“శతహ్రదానాం లోలత్వం మత్స్యానాంప్రతికూలతామ్ । గరుడానిల
యోశ్శైఘ్ర్య మనుగచ్ఛంతియోషితః । విద్యతే స్త్రీషు చాపల్యం కిన్నకుర్వం
తియోషిత ,, ఇత్యాదిభిః ప్రసిద్ధం యదిస్యాత్తదాకథం నిత్యమశరణ్య
శరణ్యత్వంస్యాదిత్యత్రాహ – నిరవద్యామితి – సామాన్యతః స్త్రీత్వని
బంధనదోషవచనం క్షేత్రజ్ఞేష్వేవ కర్మోపాధివిశేషనియతం-ప్రాయి
కంచేతినాస్యాస్తత్ప్రసంగః-ఉక్తంచతత్రైవ “అనవద్యానవద్యాం
గీనిత్యం తద్ధర్మధర్మిణీ,, తి-శ్రీమద్రామాయణేచ – “ఇయంతుభవ
తోభార్యాదోషైరేతైర్వివర్జితే,, తి- కించ- ‘అనృశంస్యంపరోధర్మ
స్త్వత్తఏవమయాశ్రుత, ఇతిస్మారయంత్యానృశంసత్వప్రసఙ్గఏవనాస్తి-ని
గ్రహరుచిశ్చ సమర్థాయా ఏవాస్యాఅత్యంతాపకారిష్వపి నసంభవతీ
తి స్వవాక్యసిద్ధమ్- “ అసందేశాత్తురామస్య తపసశ్చానుపాలనాత్ । న
త్వాంకుర్మి దశగ్రీవ భస్మభస్మార్హ తేజసా ,, ఇతి – ఏతద్విభూతి
భూత దేవాదిషు స్వకర్మవశాదిదృశదోష సంభవేపినాస్యాః తన్మాత్ర
లభూత సంకల్పః – “ త్వయాదేవి పరిత్యక్తం సకలంభువనత్రయమ్।
వినష్టప్రాయ మభవత్త్వయేదానీం సమేధితమ్ । సంత్యక్తాయేత్వయాయామ
తే ,, ఇత్యాదిషూక్తసంత్యాగోప్యుపేక్షామాత్రమ్ – తచ్చప్రతికూలపరి
రహాణావస్థానమ్-నన్వేవంభగవదభిమతత్వాదికం శరణ్యత్వోపయుక్తంస
ర్వంతత్పత్న్యస్తరేపిస్యాత్- “ విష్ణుంభోదివోధరుణః పృథివ్యా ,, ఇ
త్యాదిభిస్తన్మాహాత్మ్యప్రసిద్ధేః- తారతమ్యంతు దురూహమ్- అతఃకథమ
శరణ్యశరణ్యామనన్య శరణ ఇత్యుచ్యతేతత్రాహ – దేవదేవదివ్యమహి
షీమితి. యథామనుష్యాది భ్యోధికానాం బ్రహ్మాదిదేవానాం మనుష్య
స్థానీయానాం సర్వప్రకార సమధికతయాభగవాన్ దేవస్తథాబ్రహ్మా
ది దేవపత్నీభ్య స్సమధికానాం భగవత్పత్నీనామప్యసౌ ప్రధానతమేత్య
భిప్రాయేణాత్ర దివ్య శబ్దః- ఇయం హ్యుభయాధిష్ఠానైక శేషిత్వ
సామ్రాజ్యేన పరమ మంగళ పదాయితానాం దివిశః ।పక్షస్థ ఇతి భగవ

మూ— మఖిలజగన్మాతరమస్మన్మాతర

చ్ఛాస్త్రోక్తమ్-తథా బ్రహ్మపురాణేపి “ అనన్తనామధేయా చ శక్తిచ క్రస్యనాయికే ” తి పత్న్యాదిషు శక్తిశబ్దస్తత్తద్విహారాది కార్యోపయుక్త విశేషణత్వాభిప్రాయః-తదిదం ప్రాధాన్యం “ కృతాభిషేకా మహిషీ ” తి విశేషణాన్మహిషీశబ్దేనైవ వా వివక్షితమ్- తదాదివ్యశబ్దః తద్విగ్రహస్య భగవతస్తద్విగ్రహస్య వా ప్రాకృతత్వాదికం వ్యనక్తి-ఏవం చికీర్షిత భఙ్గపరిహారాయ ప్రత్యాఖ్యానానర్హత్వాయ చ పతివాల్లభ్యాతిశయముక్త్వా-అథ తథావిధే భర్తరి స్వనికర్షస్యాపరాధదర్శన జనితసాధ్వస పరవశానాం ప్రజావాత్సల్యాతిశయమాహ. అఖిలజగన్మాతరమితి - జగచ్ఛబ్దశ్చేతనపరః- “ నమామి సర్వలోకానాం జననీమబ్ధిసంభవామ్ । త్వం మాతా సర్వలోకానాం ” ఇత్యాదిభిరస్యాశ్చతుర్ముఖాదీన్ సర్వజన్తూన్ ప్రతిమాతృత్వాల్లోకమాతేతి నామపఠ్యతే - ఏవముపబృంహణబలాత్- “ నిజదేవిం మాతర ” మిత్యాదిషూక్తమస్యామాతృత్వం భగవతః పితృత్వేన సమానవిషయం-నహితన్మాత్రేకవజనమిదమస్యా మాతృత్వ మిత్యభిప్రాయేణాఖిలశబ్దః-తదిదం విశ్వమాతృత్వప్రదర్శితం నిరుపాధికవాత్సల్యం గుణానామపి వత్సలస్య పత్యురనురూపతమం - తచ్చ హితచిన్తారహితేష్వహితచిన్తకేష్వపి కయా చన్నియత్యా కదాచిత్ఫలతి కిం పునరిదానీం హితచిన్తోన్ముఖే మయీతి భావః - దుస్సహ నిరన్తరాపరాధే దోషైకనిధౌ రావణేపి హి పోన్మానే పుత్ర ఇవ జననీత్వేనైవ జాతవాత్సల్యా- “ మిత్రమౌపయికం కర్తుమ్- విదితస్సహి ధర్మజ్ఞః- “ ప్రసాదయ స్వత్వం చైనమ్ ” ఇత్యాదిభిస్సర్వాధిక రహస్యముపదిశ్య తద్దృప్తిప్రశమనే ప్రయతతే - ఏవమఖిలజగన్మాతరమిత్యన్తైః పదైర్విశేషితాయాస్తత్పత్తేరతిశయితామోఘ ధర్మత్వం సూచితమ్ - యథోక్తం కాశ్యపీయే “ నారాయణాత్మికాం దేవీం శ్రియం త్రైలోక్యమాతరమ్ - భజమానో మహాభాగ పరమో ధర్మ ఉచ్యతే ” ఇతి - అయం చ తదాత్మకత్వవ్యపదేశస్తత్పత్నీత్వాభి

మూ— మశరణ్యశరణ్యామనన్యశరణ

ప్రాయేణాత్ర అస్మత్స్వామిన్నితివదస్మన్మాతరమిత్యపి శ్రీవిష్ణుచిత్తాద యః పఠంతి - వ్యాచక్షతే దయామున మునివంశ జనసేన పునశ్చ విశేషే ణాస్మన్మాతర మిత్యుక్తేః స్వభావసిద్ధ మపేక్షితానుగుణ మాకార మాహ - అశరణ్యశరణ్యామితి - యేషాం మోక్షోపాయనిష్పత్తికా మానాం సర్వలోక శరణ్యోపి న భవేచ్ఛరణ్య స్తేషామప్యసౌ శరణ్యా- యథోక్తం త్రిజటయా భర్త్సితామపి యాచధ్వం రాక్షస్యః కిం వివక్షయా- " రాఘవాద్ధి భయం ఘోరం రాక్షసానా ముపస్థితమ్ | ప్రణిపాతప్రస న్నా హి మైథిలీ జనకాత్మజా ॥ అలమేషా పరిత్రాతుం రాక్షస్యో మహతో భయాత్ ,, ఇతి వానరపరిషది ఏతదనువదన్వాయుసూను రేవమాహ- "అ లమేషా పరిత్రాతుం రాఘవా ద్రాక్షసీగణమ్ | తతస్సా హ్రీమతీ బా లా భర్తుర్విజయహర్షితా | అవోచద్యది తత్తథ్యం భవేయం శరణం హి వః ,, ఇతి " పాపానాం వా శుభానాం వే ,, త్యాదీని చ ప్రభంజన సుతం ప్రతి తద్వాక్యాని కుపిత నరసింహ సమీపాగతి భీతాశ్చ ప్రజాపతిప్ర భృతయ స్తామేవ విశ్వమాతర మాశ్రిత్య తత్పురస్కారేణ తముపసేదురి తి పురాణప్రసిద్ధమ్- ఆహుశ్చ- "మాతర్మైథిలి- రాక్షసీస్త్వయి తథైవా ర్ద్రాపరాధా స్త్వయా రక్ష్యంతే ,, త్యాది • భవత్వేవమశరణ్య శర ణ్యత్వం తస్యా భవతస్తేన కిమాయాత మిత్యత్ర తదేకప్రపత్తియోగ్యాం స్వావస్థాం దర్శయతి అనన్యశరణ ఇతి - అన్యచ్ఛరణం యస్య నాస్తి సో నన్యశరణః - శరణ ముపాయః - " ఉపాయే గృహరక్షిత్రో శ్శబ్దశ్శ రణ మిత్యయమ్ | వర్తతే సాంప్రతం త్వేష ఉపాయార్థైకవాచకః ,, ఇతి వ్యవస్థాపనాత్ - ఏవముత్తరత్రాపి ద్రష్టవ్యమ్ - ఉత్తమపురుషేణై వ స్వాన్వయే సిద్ధే అహమిత్యధికోక్త్యా స్వస్య దుష్కరోపాయాన్తరా శక్తిస్సూచ్యతే - ప్రపద్య ఇత్యత్ర యద్యపి గత్యర్థేన ధాతునా బుద్ధ్య ర్థేన సతా అధ్యవసాయమాత్ర ముపస్థాప్యతే - తథాపి ప్రమాణాను సారాచ్చరణశబ్ద తాత్పర్యానుసారాచ్చ | పాదర్చనాద్యన్విత భరన్యాసం

కరోమీత్యుక్తంభవతి - ప్రార్థ్యతేచానన్తరం ఫలవిశేషః - యస్తుపరస్పరోపకారేణ దక్షిణాదానేన ప్రశాసనేనవా భరన్యాసోనాసౌప్రపత్తిః - నన్విదం ముముక్షోరేవ భగవద్వ్యవచ్ఛేదేన తదన్యప్రపదనేతదైకాన్త్యం విహన్యాత్ - మైవమ్- యథాకర్మయోగాదికమనన్యోపాసనార్థతయోపాదీయతె - తథానన్యప్రపదనార్థతయోపాదీయమానమిదం తద్వదైకాన్త్యమేవ స్థాపయతి - యథాచస్వాధికారోచితసపరివారార్చనేఽనన్యత్వావిరోధః - తథేహాపి . "అపృష్ట్వావిష్ణోరనాపృచ్ఛ్య ద్విధాపరికరస్స్మృతః । నిత్యోవనోద్య నచానిత్యః కర్మావశ్యోముముక్షుభిః" ఇతిచోక్తమ్ - ఏవంఘటకతయావరణేపినవిరోధః - అన్యథాగురుభజన తత్పురస్కారాదికమపి విరుధ్యేత - అథ తద్విజ్ఞానార్థం సగురుమేవాభిగచ్ఛేత్- "ఆచార్యోపాసనంశౌచ" మిత్యాదిభిస్తాదర్థ్యాత్తత్సంగృహ్యేత - ఇదమపిపూర్వోక్తైస్తథైవావిశేషాత్. కించశ్రియఃప్రపత్తిం "చంద్రాంప్రభాసా" మితిమంత్రేణాలక్ష్మీనాశార్థమామనన్తి- తథా "ఋచస్సామానియజూంషి- సాహిశ్రీరమృతాసతా" మితిన్యాయాత్ -ముముక్షూణాం మోక్షహేతుర్విద్యైవలక్ష్మీః తదభావనాశోనయా క్రియతఇతి తదర్థం శరణ్యాభిప్రాయ సంవాదినీ తన్మహిషీప్రపత్తిర్యుక్తైవేతిసిద్ధమ్ - సేయంపారమ్పర్యేణాపినర్వఫలసాధికా-ఉదారామితి శ్రౌతంపదం హ్యనవచ్ఛిన్నవిషయంతత్ర- "సర్వకామప్రదాంరమ్యాం సంసారార్ణవతారిణీమ్ । క్షిప్రప్రసాదినీం దేవీంశరణ్యామనుచిన్తయే" దిత్యాదిభిస్స్వయమ్భువాదివచనైరుపబృంహితమ్-వ్యాచఖ్యుశ్చ- "ఐశ్వర్యమక్షరగతింపరమంపదంవే" త్యారభ్య కథయకోయముదారభావఇతి వ్యతిరేకముఖేనచైతత్ స్థిరీకృతంచతుశ్శ్లోక్యాం "శ్రేయోనవ్యారవిన్దలోచనమనఃకాన్తాప్రసాదాదృతే సంసృత్యక్షరవైష్ణవాధ్వసున్నణాంసమ్భావ్యతేకర్హిచి" దితి - లతిరామత్రాపేక్షితమిత్యత్రాహ- పారమార్థికేతి-పారమార్థికశబ్దస్యశరణ్యారవిన్దవిశేషణ

త్వేఽర్థశబ్దః ప్రయోజనవాచీ - పారమార్థికం - పరమార్థ ఇత్యర్థః - యద్వా - పరమప్రయోజనభూతానుభవ గ్రాహ్యం పరమభోగ్యమిత్యర్థః - ఏతేనపరభక్త్యాది జననార్హత్వం వ్యజ్యతే - నిర్దోషగుణవత్స్వామిచరణయోః స్సేవకస్య భక్త్యతిశయస్స్యాదిత్యభిప్రాయేణ భగవచ్చరణశబ్దోఽరవిన్దత్వరూపణంచ ఉపాయదశాయామపి స్వాదుత్వసూచకమ్- ''సభార్త్రీతుశ్చరణౌ గాఢం- యావన్నశరణౌ భ్రాతుః - తస్యతామ్రతలౌ తాత చరణౌ సుప్రతిష్ఠితౌ - సుజాత మృదురక్తాభి రంగుళీభిరలఙ్కృతౌ - ప్రయతేనమయా మూర్ధ్నా గృహీత్వాహ్యభివన్దితౌ, ఇత్యాదిష్వివాన్యోన్యయోగాదపి శోభమానత్వ ద్యోతనాయ యుగళశబ్దః - పారమార్థిక శబ్దస్య పరభక్త్యాది విశేషణత్వే అనుభవ విశేషణత్వేపి పరమప్రయోజనత్వం భ్రమకైతవ రాహిత్యంవా వివక్షితమ్ - ఐకాన్తికత్వం ప్రయోజనాన్తరానన్వయేన తదేకనియతత్వమ్ - తతఏవ నిత్యానువృత్త్యత్వ మాత్యన్తికత్వ మన్యార్థత్వేహి తస్సిద్ధౌ నివర్తేత - నిరతిశయత్వ మాత్యన్తికత్వ మితిచాహుః - అత్ర పరభక్తిరుత్తరోత్తరసాక్షాత్కారేచ్ఛాత్మికాధీస్సాచయా ప్రీతిరిత్యాదిష్వివ విషయస్వభావజ్ఞానత్విష్టసాధనత్వబుద్ధిజా - పరజ్ఞానముత్తరోత్తరసాక్షాత్కారః - సాక్షాత్కృతే నిరన్తరానుబుభూషా పరమభక్తిః - అనుభవస్త్విహాన కాలతమత్వేన సాక్షాత్కారఏవ నిత్యానాం ముక్తానాంచ నిత్యానువృత్తైక రూపానుభవేక్షణ భేదేనపరభక్త్యాద్యాకార భేదైశ్చ వికల్ప్యతే - పూర్వపూర్వక్షణేషూత్తరోత్తర క్షణావచ్ఛిన్న రూపస్యేష్టత్వమభిప్రేత్య కృతత్వవ్యపదేశః - తస్యముఖ్యత్వన్తు యోగవిశేషన్యానుభవే - నన్విహోపాయభూత పరభక్త్యాదిభి ముక్తిదశానుభవ్యకృతత్వంముఖ్యమేవాస్తు - తథా సత్యుపరిశ్లోకత్రయోదితజ్ఞానస్యసాధనత్రయోదిత పరభక్తేశ్చ ప్రార్థన ముపపద్యతే - తదర్థంచ యథాభివ్యంసంప్రతిపన్నాఙ్గ ప్రపత్తిరిహ ప్రార్థితాస్యాత్ - మైవం - ప్రకృతిం స్థూలసూక్ష్మరూపాం విసృజ్యతదానీమేబముత్క్రాన్తసాదలబ్ధమచ్చరణౌ

మూ—పారమార్థికభగవచ్చరణారవిన్దయుగళై కాన్తికాత్యన్తికపరభక్తి పరజ్ఞానపరమభక్తికృత పరిపూర్ణానవరత నిత్య విశదతమానన్య

విన్దయుగళై కాన్తికాత్యన్తిక పరభక్తి పరజ్ఞానే త్యాది వక్ష్యమాణ స్వరూపతయా తదనుగుణమిహ వ్యాఖ్యాతు ముచితత్వాత్ - నచ భగవత్ప్రపత్తే స్స్వతంత్రతయా మోక్షసాధనత్వం నాస్తీతివాచ్యమ్ - శ్రుతిస్మృతిభగవచ్ఛాస్త్రేషు తత్స్వాతంత్ర్యదృష్టేః- ''యోబ్రహ్మాణమి'' త్యాదికేహి శ్వేతాశ్వతరమంత్రే హిరణ్యగర్భాది కారణభూత పరమపురుషశరణాగతి ర్ముముక్షూణా మనుష్ఠేయేతి ప్రతీయతే - నచకేచిదంగత్వ దశనాద్గురులఘు వికల్పాను పపత్తేశ్శాస్త్రవ్యవహిత సాధనత్వంకల్ప్యం. అధికారిభేదేనవ్యవస్థాపనాత్. తథాచోప బృంహితం బ్రాహ్మేపురాణె '' శరణం త్వాంప్రపన్నాయే ధ్యానయోగ వివర్జితాః। తేపిమృత్యుమతిక్రమ్య యాన్తి తద్వైష్ణవంపదమ్,, ఇతి -అహిర్బుధ్న్యేన స్పష్టముక్తమ్. ''యద్యేనకామ కామేనన సాధ్యం సాధనాన్తరైః। ముముక్షుణా యత్సాంఖ్యేన యోగేననచభక్తితః ॥ ప్రాప్యతే పరమంధామయతోనా వర్తతేయతిః। తేనతేనాప్యతేతత్త న్న్యాసేనైవ మహామునే। పరమాత్మాచ తేనైవ సాధ్యతే పురుషోత్తమ,, ఇతి - ప్రపత్తియోగశ్చ అవలంబితఫల ప్రాప్తిపర్యన్త ఏవో దాహృతః. ''అహమస్మ్యపరాధానా మాలయోఽకించనోఽగతిః త్వమేవోపాయ భూతో మేభవేతి ప్రార్థనామతిః। శరణాగతిరిత్యుక్తా సా దేవేస్మిన్ ప్రయుజ్యతామ్। తస్యానుబన్ధాః పాపానస్స వేనశ్యన్తి తత్క్షణా ,, దితి '' అత్రాపి,, ''త్వమేవోపాయ భూతో మేభవ'' త్యాదిభి ర్న్యాసాత్మకత్వం సూచ్యతే. ''తేషాంతు తపసాంన్యాసమతిరిక్తం తపశ్శ్రుత,,మితిచోపబృంహణ్యాసశబ్దస్య చాత్రశరణాగతి విషయత్వంచశితమ్. '' నిక్షేపాపరపర్యాయో న్యాసశ్పంచాఙ్గ సంయుతః। సన్న్యాసస్త్యాగ ఇత్యుక్త శ్శరణాగతిరిత్యపీతి. ''న్యాసఇత్యాహు మనీషిణోబ్రహ్మాణ, మిత్యత్ర న్యాస బ్రహ్మశబ్ద సామానాధికరణ్యం త్వన్యపరమ్ ఏవంస్వతంత్రప్ర

మూ — ప్రయోజనానవధికాతిశయప్రియః

పత్తిసిద్ధా. ‹‹భక్త్యాపరమయా వాపి ప్రపత్త్యా వా మహామతే । ప్రాప్యో హం నాన్యథా ప్రాప్యో మమ కైఙ్కర్యలిప్సుభిః,, ఇతి వికల్పోపి వ్యవస్థిత విషయ ఉపపద్యతే శ్లోకత్రయోదిత జ్ఞానాదికమప్యత్ర స్వయం ప్రయోజనతయా ప్రార్థ్యత ఇతి న విరోధః - న చ ప్రపత్తిస్వాతన్త్ర్యే భాష్య విరోధః-తథాహి ‹‹చతుర్విధా భజన్తే మాం జనాస్సుకృతినోర్జున,, ఇత్యాదినోపాసనస్యేవ ప్రపదనస్యాపి ,, ఆపదార్తిస్తథావాంఛాతాపన్నో హస్తథాసుఖమ్। యావన్నయాతిశరణం త్వామశేషాఘనాశనమ్ । ప్రపత్త్యైః క్వచిదప్యేవం పరాపేక్షా న విద్యతే । సాహి సర్వత్ర సర్వేషాం సర్వకామఫలప్రదే ,, ఇత్యాదిభిః స్వవాక్యాభిమత సాధనత్వావగతేః- న కేవలఫలసాధారణమపి చరమశ్లోకపిధేయం తత్ర ప్రకృతోపాయ విరోధి పాపనివర్తన రూపోదాహరణవిశేషే ప్రదర్శయామాస - ఇహతు సాధ్యాన్తర సాధనాన్తర రహిత మన్త్రవివరణ ప్రవృత్తత్వాత్ ప్రాప్తి విరోధి నిరసనార్థతయోదాహరతి -తస్మాన్మోక్షోపాయభూత పరభక్త్యాదితమిహోచ్యత ఇతి సిద్ధమ్ - పరభక్త్యాదిభిః సాధ్యమనుభవాదికం తదభావేపి ప్రపత్తిమాత్రేణ మే భవతి ఏవ విశేషోయః ప్రస్తుత విరోధాభావేపి వక్ష్యమాణానుసారేణ వివక్షాన్తరం దర్శితం- అతోఽత్ర పచ్ఛన్దసంగత్యం భావ్యం తు పర రంజనమ్। ఇత్యాదినిధి యోఽస్యేవం ప్రసీదే యుక్తిప్రమాణతః పునశ్చ ముక్తానుభవం పరిపూర్ణేత్యాదిభిర్వ్యక్తీవిశినష్టి -అత్రహి ముముక్షూణాం భగవదనుభవవిశేషేషు యథాసంభవం సుకృతతారతమ్యేన పరిమితాకారగోచరత్వం ఖద్యోతస్ఫురణవత్ పాతరత్వం కంచిత్కాలం నిరంతరత్వేపి సారస్వతస్రోతోన్యాయేన విచ్ఛిన్నప్రవాహత్వం సామాన్యత స్వర్గ విషయత్వేపి పరోక్షరూపత్వం స్వయం ప్రియత్వేపి మధురభేషజనయేన ముక్తిరూప స్వప్రయోజన సాధనత్వబుద్ధ్యా ఉపాదేయత్వం అతఏవ సావధిక రసత్వం చ స్యాత్ -నిశ్శేషనివృత్త ప్రతిబన్ధస్యతు న తథేతి భావః - అత్ర ప్రీతి హేతుత్వా

మూ—భగవదనుభవజనితానవధికాతిశయప్రీతికారితాశేషావస్థోచితా

ధిధానేపి తదర్థబుద్ధ్యోపాదేయత్వాద్భగవా దనన్యప్రయోజనత్వమవిరుద్ధమ్-అత్ర హేతురనవధికాతిశయప్రియత్వమ్- భగవదనుభవేత్యనేన ముక్తానాం పాషాణకల్పత్వపక్షస్యాత్మమాత్రానుభవో నిర్గుణబ్రహ్మప్రాప్త్యాదివాదశ్చ వ్యుదస్యతే - సర్వవిశిష్టబ్రహ్మానుభవే ప్రధానానుభావ్యంచ వ్యంజితమ్- అత్రానుభవజనితప్రీతిర్నామ నిరతిశయానుకూలోయం విషయో మయానుభూయత ఇతి స్వయమపి నిరతిశయానుకూల్యకలీ కృతార్థత్వబుద్ధిః-కృతార్థోస్మీత్యమన్యతేతివత్ - సాధనసామగ్ర్యనువృత్త్యా ప్రతిక్షణభావినీ ప్రవాహావిచ్ఛేదరహితా చేత్యేకే - అన్యే తు ప్రీతేః స్వరూపతోఽనువృత్త్యత్వేపి పూర్వవదనుభవస్యైవ ప్రయోజ్యప్రయోజకాకారవిభాగేన జన్యజనకభావో యుక్తిరితి- అస్యాశ్చ ప్రీతేరనవధికాతిశయత్వం ప్రీత్యన్తరాపేక్షయా నికృష్టత్వవిరహాత్ - ఈశ్వరస్య నిత్యానామపి హీనముక్తేభ్యోఽతిశయితా ప్రీతిః - “ శ్రోత్రియస్య చాకామహతస్య - భోగమాత్రసామ్యలింగాచ్చ ” ఇతి సమానభోగత్వస్థాపనాత్- ఈశ్వరనిత్యముక్తభోగానాముపచయాపచయ తారతమ్యవాదయోరపన్యాయమూలత్వాచ్చ కైంకర్యస్య భగవదిచ్ఛాకారితత్వేపి ‘ ప్రహర్షయిష్యామి ’ ఇతి తత్ప్రీత్యుద్దేశేన ప్రవృత్తత్వేపి చ ప్రీతికారితేత్యాదినా ‘యథాహం కేశవే వృత్తి’ మితి న్యాయాత్ప్రీతేః ప్రేరకత్వాతిశయేన స్వరసప్రవృత్తినియోగనైరపేక్ష్యంచ ద్యోత్యతే - ఏవం ప్రీత్యైవ ప్రవృత్తస్యాపి కైంకర్యవిశేషమస్వామ్యభిమతవిశేషాస్త్వనురోధనీయాః- తాదృశమేవ చ కైంకర్యమ్ “ ఏతత్సామ గాయన్నాస్తే- జక్షత్క్రీడన్రమమాణః స్త్రీభిర్వా- స యది పితృలోకకామో భవతి ” ఇత్యాదిష్వప్యుక్తమ్ - అశేషావస్థాశబ్దేన పరవ్యూహాదయస్థానాసన శయనాదయో జగత్సృష్ట్యాదయశ్చ భగవతోవస్థాః - స్వస్య చ సశరీరత్వాశరీరత్వానేకశరీరత్వరూపా గృహ్యన్తే- కైంకర్యస్య తత్తదవస్థోచితత్వం యథాలోకం యథాగమంచబాముగ

సామాన్య నిర్దేశ ఉపపన్న ఇతి - ఏవ మీదృశ భరన్యాసాత్మక

శరణ్యత్వాద్యుక్తాకార విశిష్ట పరతత్త్వవిషయతయా చనిరూప్య

మస్యాః ప్రపత్తేః స్వరూపతో విషయతశ్చ తమఃకార్య వైపరీత్య వి

హః- పారమార్థికత్వం ప్రకారతో జ్ఞతశ్చ రజఃకార్య ప్రకారిప్రకా

న్యథాభావ రాహిత్యమ్- యథాప్రమాణమ్- ఫలసఙ్గకర్తృత్వాదిత్యా

శ్చాత్రియథావస్థితత్వమ్ - రాజసతామసబుద్ధిప్రకారిశ్చ ,, యయాధ

మధర్మశ్చ అధర్మంధర్మమితియా ,, తిశ్లోకాభ్యాంగీతః- ఏతే

ప్త్యాగమసిద్ధత్వమ్ - నిత్యాగమసిద్ధత్వేపి పురుషబుద్ధ్యన్యథాకల్పితత్వం

సిర స్తంభవతి - ఏవన్తువ్యాఖ్యాతం వ్యాఖ్యాతృభిః- పారమార్థకీతి తమః

ర్యవ్యుదాసః- ఆనుకూల్యాది శరీరవతితద్విశిష్ట ఉపాయాన్తరేభ్యో

వృత్తంస్వరూపమ్- యథావస్థితేతిరజఃకార్యవ్యుదాసః ప్రపత్తివ్య

షయ సంబంధరూపః ప్రకారఇతి- అవిరతా, ఆమోక్షవానాదవిశ్రా

న్తవ్యాపారేత్యర్థః- వ్యాపారశ్చాత్ర శరణ్యప్రసాదవిశేషఏవ- ,,సకృ

వహి శాస్త్రార్థః - సకృదేవ ప్రపన్నాయ - తవాస్మీతిచ యాచతే

నాథే ,, త్యాదిబలాదఙ్గతః స్వరూపతో వానువృత్తిరిహాన వివక్షితా-

వ్యేమే ప్రపద్యఇతివర్తమాననిర్దేశస్త్వనుష్ఠానుకాలాభిప్రాయః-

వ్యాపారానువృత్తి కథనాత్తు భాష్యోదాహృత భక్త్యఙ్గప్రపత్తిర్వ్యవచ్ఛే

ః-సాహిమధ్యేసాధనరూపం సాధ్యాన్తరముత్పాద్యవిరతవ్యాపారా భ

తి-తదేవతుము క్తింసాధయతి- అస్త్విత్యాశ్వాసనేన భగవత్ప్రపత్తేః

రూపతోపి స్వాదుతమత్వంసూచ్యతే- మే,అకించనతమస్యానన్యశరణ

ఏవంవిజ్ఞాపితాయా విష్ణుపత్న్యాః ప్రతివచనంనిబధ్నాతి- అస్తుతఇతి-

వణేపి ‘ తేనమైత్రీభవతుతే ’ ఇతి వాదిన్యాశ్శరణాగతవిషయేశ్రమ

సిద్ధమివం వరప్రదానవాక్య మిత్యత్రప్రత్యుచోక్తమ్, మయిన్యస్త భ

స్త్వమయా స్వీకృతభరస్యచ - ఉపాయదానమేతస్యా స్తదితంపతి స

మూ—నిత్యకైంకర్యప్రాప్త్యపేక్షయా పారమార్థికీ భగవచ్చర
ణారవిన్ద శరణాగతి ర్యథావస్థితా

ఇత్యభియుక్తైరుక్తమ్ ఆత్మాభిమానానుగుణ పురుషార్థ వ్యవస్థయా
భగవత్పారతంత్ర్యాది ప్రబుద్ధస్య సుఖాయతే। పరేచ్ఛాయత్త భూ
మ్నోపి స్వేచ్ఛాయా అవిఘాతతః। సర్వం పరవశం దుఃఖమిత్యాద్యం
నాత్రబాధకమ్ - స్వతశ్శేషత్వ కైంకర్యే నకుత్రాప్య సుఖావహే। క
ర్మజత్వాత్తథాత్వస్య లోకే చ వ్యభిచారతః। మహానన్ద మహిమ్నశ్చ
ప్రాగ్దుఃఖాపేక్షణాదపి। మోహాదుఃఖే సుఖాప్యాతా మితిమూఢ విజల్పి
తమ్ - సుఖస్య మోహసత్వం హి తామసత్వాద్యుపాధిభిః। సుఖాయ
చ భవేత్తాభ్యాపి పూర్వదుఃఖాభి మర్శనమ్ - ఏవమిహాపేక్షయేత్య
త్రం వ్యాఖ్యాయ సోపబృంహణ చతుర్థ్యర్థభిప్రేతస్య ప్రపంచనమ్- భ
గవత ఏవ నిర్వ్యాల్ప్వే వక్తవ్యేపి దివ్యవిగ్రహస్య శరణ్య గుణాదివ్యంజక
త్వం చరణారవిన్దస్య కృపోత్తంభకత్వాతిశయేనా నతిక్రమణ హేతు
త్వం చాభిప్రేత్య చరణశబ్దః - అరవిన్దశబ్ద ఉపాయదశాయామపి భో
గ్యత్వం సూచయతి - అత్ర భగవచ్ఛబ్దో నిరపేక్షరక్షణౌపయికాకార
పౌష్కల్యప్రదర్శకః - కృత్స్నవిదపి భాష్యకారః ప్రశ్రయ ప్రకాశనా
య పారమార్థికీ యథావస్థితేతి సామాన్యతో నిర్దిశతి- "త్వమేవ
మేవరం ప్రణీష్వ యం త్వం మనుష్యాయ హితతమం మన్యసే - యద్ధితం
మమ దేవేశ తదాజ్ఞాపయ మాధవ" ఇతివత్ - ఏతేన భగవత్ప్రపత్తి
ర్మోక్షసాధనమిత్యేతావన్మయా నిర్ణీతమ్-సాయత్స్వరూపాయత్ప్రి
కారేతి చ న జానే అతస్త్వమేవ వత్సలయా మోక్షార్థ భగవత్ప్రపత్తి
స్వరూపాదికం యథాప్రమాణం జ్ఞాపయిత్వా నుష్ఠాపనీయోహ మి
తి విశేష నిష్కర్ష రహితానామపి విజ్ఞాపనప్రకార శ్శిక్షితో భవతి- ఏ
వం సామాన్యత ఉక్తేపి సర్వజ్ఞా సర్వహితైషిణీ దేవీ స్వయమేవ సర్వం
విధాస్యతీతి తాత్పర్యం. "దేవానాం గుహ్యముక్తం" మిత్యాద్యుక్తం
గోపనీయతమత్వం - తత ఏవ తత్ర తత్ర తదనుగుణ నిర్దేశః ప్రపత్తిస్స్వ

రూపాదే దురవగాహత్వంచ సామాన్యవిశేషేణ త్యాజ్యత్వేన పఠన
ర్వలోక సర్వాగమప్రసిద్ధాయాః ప్రపత్తేః కథం దురవగాహత్వం- ఇత్థం.
కేచిద్భక్తిప్రపత్త్యోర్వ్యతికరితప్రయోగాదైక్యమిచ్ఛన్తి- లక్షణభేదా
చ్చైవ మిచ్ఛన్త్యపి కేచి త్స్వాతన్త్ర్యేణ ముక్తిసాధనత్వం నానుమన్యం
తే- అన్యేతు స్వాతన్త్ర్యాభ్యుపగమేపి ,, షడ్విధా శరణాగతి,, రితి వచ
నానురోధా దాగ్నేయాది షట్కవత్త్వం భూయః సాధకత్వమాహుః -
తత్రైవ షణ్ణాం ప్రత్యేకం సాధనత్వం అపరే- తేష్వేవ యథేష్టం కేచి
త్కతిపయోపేక్షయా కతిపయపరిగ్రాహిణః- నియతైకసంగ్రహేపి
స్వరూపన్యాస మాత్రత్వం ప్రార్థనాభరన్యాసయో రన్యతర మా
త్రత్వం తయోరేవ యథేష్టమంగాంగిత్వం వికల్పంవా కేచిదాహుః-
ఇతరేచ ప్రపత్తేరవిధేయజ్ఞానరూపత్వ మనివారణాదిరూపత్వం దక్షిణా
జ్ఞాదిహేతుకభరన్యాసావిశిష్టత్వం అనఙ్గత్వం మన్త్రాద్యఙ్గత్వం సర్వ ధ
ర్మస్వరూపత్యాగాద్యఙ్గకత్వం భక్తియోగవదాప్రయాణాదనువర్తనీ
యత్వం కర్మయోగాద్యఙ్గకత్వం ఆరబ్ధకార్య పూర్వపాపనివర్తనా క్ష
మత్వం కింబహునా గృహగమనాంజలిప్రణామాది మాత్రతాంచ ప్రతి
పాదయన్తి- ఏవం విప్రతిపత్తియోగ్యతయా దుష్కరః ప్రపత్తేర్నిష్క-
ర్షః తర్హి కథంస్యాదుచ్యతే - తత్ర తావద్భక్త్యైక్యాది పక్షాస్స
ర్వే పరత్వాదిషు నిరాకార్యాః- షడ్విధోక్తిరపి ,, న్యాసః పంచాఙ్గసంయు
త ,, ఇతి బలాదష్టాఙ్గయోగోక్తివదఙ్గాఙ్గి సముచ్చయేన స్థాపితా- అ
త ఏవహి ,, షడఙ్గస్తముపాయంచే, త్యాదికమపి సఙ్గచ్ఛతే- స్వరూపన్యా
సమాత్రాపేక్షితత్వేపి ,, ఆత్మాత్మీయభరన్యాసః - త్వయి రహితభరో
స్మిసోహం యతః - తవభరోహమకారిషి ధార్మికై ,, రిత్యాదిప్రమాణ
సంప్రదాయైర్భరన్యాసప్రాధాన్యంసిద్ధమ్ - యదప్యుక్తం భరత ముని
నా ,, అనన్యసాధ్యే స్వాభీష్టే మహావిశ్వాసపూర్వకమ్- తదేకోపాయతా
యాచ్ఞాప్రపత్తిశ్శరణాగతి,, రితి- యచ్చాహిర్బుధ్న్యేన ,, ప్రార్థనామతిశ్శ
రణాగతి'రితి తత్రాపి పూర్వోక్తప్రమాణానుసారా దనన్యసాధ్యత్వే తద

సామాన్య నిర్దేశ ఉపపన్న ఇతి - ఏవ మీదృశ భరన్యాసాత్మక

శరణ్యత్వోపయుక్తాకార విశిష్ట పరతత్త్వవిషయతయా చనిరూప్యా

మస్యాః ప్రపత్తేః స్వరూపతో విషయతశ్చ తమః కార్య వైపరీత్య వి

హః- పారమార్థికత్వం ప్రకారతోఽఙ్గతశ్చ రజః కార్య ప్రకారిప్రకా

న్యథాభావ రాహిత్యమ్- యథాప్రమాణమ్- ఫలసఙ్గత్యాదిత్యా

శ్చాత్రియథావస్థితత్వమ్ - రాజసతామసబుద్ధిప్రకారైశ్చ ‘‘ యయాధ

ర్మమధర్మఞ్చ అధర్మం ధర్మమితి యే ’’ ఇతి శ్లోకాభ్యాం గీతః- ఏతే

పాగమసిద్ధత్వమ్ - నిత్యాగమసిద్ధత్వేపి పురుషబుద్ధ్యన్యథాకల్పితత్వం

నిరస్తం భవతి - ఏవమస్తువ్యాఖ్యాతం వ్యాపారైః- పారమార్థికీతి తమః

ర్యవ్యుదాసః- ఆనుకూల్యాది శరీరవతితద్గతస్య ఉపాయాన్తరేభ్యో

వృత్తం స్వరూపమ్- యథావస్థితేతి రజః కార్యవ్యుదాసః ప్రపత్తివ్య

షయ సంబంధరూపః ప్రకారఇతి- అవిరతా, ఆమోక్షానాదవిశ్రా

న్తవ్యాపారేత్యర్థః- వ్యాపారశ్చాత్ర శరణ్యప్రసాదవిశేషఏవ- ‘‘సకృ

దేవహి శాస్త్రార్థః - సకృదేవ ప్రపన్నాయ - నను ప్రపన్న స్సకృదే

నార్థీ ’’ త్యాదిబలాదఙ్గతః స్వరూపతో వానువృత్తిరిహన వివక్షితా-

ఖ్యేయే ప్రపద్యఇతివర్తమాననిర్దేశస్త్వనుష్ఠానకాలాభిప్రాయః-

వ్యాపారానువృత్తి కథనాత్తుభాష్యోదాహృత భక్త్యఙ్గప్రపత్తిర్వ్యవచ్ఛే

సాహిమధ్యేసాధనరూపం సాధ్యాన్తరం ముక్త్వావ్యవిరతవ్యాపారా భ

తి- తదేవతుముక్తింసాధయతి- అస్త్రిశ్వాసనేన భగవత్ప్రపత్తేః

స్వరూపతోపి స్వాదుతమత్వంసూచ్యతే- మే, అకించనతమస్యానన్యశరణ

ఏవంవిజ్ఞాపితాయా నిష్ఫలత్వప్రతివచనంనిబధ్నాతి- అస్తుతఇతి-

వణేపి ‘ తేనమైత్రీభవతుతే ’ ఇతి వాదిన్యాశ్శరణాగతవిషయేకైము

సిద్ధమిదం వరప్రదానవాక్య మిత్యభిప్రేత్యోక్తమ్, మయిన్యస్త భ

స్వమయా స్వీకృతభరస్యచ - ఉపాయదానమేతస్యాస్తదితిభవతి స

మూ—ఽవిరతాస్తుతే - అస్తుతే - తస్యైవ సర్వం సంపత్స్యతే - అఖిలహేయ ప్రత్యనీక

మ్మృతః । యథా తస్యాః ప్రసీదన్త్యాః హారదానం హనుమతే - భగవత్ప్రపత్తేః పూర్వోక్తనిత్యకైఙ్కర్య ప్రాప్తిపర్యన్త ఫలావినాభావమాహ - తస్యైవ సర్వం సంపత్స్యత ఇతి - ఏవకారేణాత్రోపాయాన్తరవ్యవధాన నైరపేక్ష్యం ద్యోత్యతే - యద్వా అస్తుత ఇత్యేతావతైవ పర్యాప్తే - స్తస్యైవేత్యాదికం విభీషణసహాగత రాక్షసన్యాయేన యథాభిమతానుబన్ధి రక్షణాభిప్రాయమ్ - అథవా శ్లోకత్రయోదిత జ్ఞాతృత్వాదికమత్రాపరత్ర చ యత్ప్రార్థయిష్యతే తత్సర్వమిహ సర్వశబ్దార్థః - ఉక్తేన సహ వక్ష్యమాణమనుక్తంచ అనుబంధి రక్షణమభిమతత్వ విశేషాత్సంకలయ్యోచ్యతే - సంపత్స్యత ఇతి భవిష్యన్నిర్దేశః ప్రపత్త్యనన్తరక్షణప్రభృతి తత్తదుచిత కాలాభిప్రాయః - వదాన్యత్వ వ్యంజకం చేదం వాక్యద్వయమ్ - ప్రియవాగ్దానశీలో హి వదాన్యః - ఏవం శ్రీమచ్ఛబ్దాభిప్రేతమర్థముపయోగ విశేషపర్యన్తముదాహృత్య ప్రాప్యత్వ ప్రాపకత్వోపయుక్త సర్వాకారసంగ్రాహకం నారాయణశబ్దం వ్యాచిఖ్యాసుః తత్ర తత్పురుషవృత్త్యావయనశబ్దార్థం బహువ్రీహావన్యపదార్థం చ దివ్యాత్మస్వరూపం తావదాహ - అఖిలేతి. అత్ర సంబుద్ధ్యన్త ప్రయోగాద్వ్యక్త్యేపి తథాత్వేన తవ(త్వత్)శబ్దాధ్యాహార ఇతి కేచిత్ - 'శ్రీమన్నారాయణస్వామిన్' ఇత్యాదౌ మన్త్రాన్తరే చ తద్ద్రష్టవ్యమ్ - అన్యైస్తు ప్రార్థనానుగుణ తాత్పర్యానుసారేణ సమ్బుద్ధిరిహ ప్రయుజ్యత ఇత్యాహుః - అఖిల హేయ ప్రత్యనీకత్వం, అఖిల హేయాత్యన్తాభావవత్త్వమ్ - తేన కతిపయ హేయ రహితేభ్యో వ్యవచ్ఛేదః - కల్యాణైకతానత్వం, కల్యాణానాం సర్వేషాం గుణానాం సాధారణాశ్రయభూత విస్తారత్వమ్ - నిత్యాదీనామపి సర్వమఙ్గళగుణత్వమ్ - "సమస్తహేయరహితం విష్ణ్వాఖ్యం పరమం పదమ్ - తేజోబలైశ్వర్యమహావబోధసువీర్యశక్త్యాదిగుణైకరాశిః - స చ సర్వగుణోపేత" ఇత్యాది ప్రసిద్ధ ఉభయలింగాధికరణార్థ ఉపయోగాతిశయా

—కల్యాణైకతాన స్వేతరసమస్తవస్తువిలక్షణా

త్ప్రథమమిహోక్తః- « నరాజ్ఞాతాని తత్త్వాని ,, ఇత్యాద్యుక్త కార
త్వాతిశక్త్యలేశమచిద్గతం చిద్గతఞ్చ వికారా పురుషార్థాదికం ప్రతి
కోపేక్షాది పర్యంత మవద్యం నకించిదప్యస్యాస్తి- నచ కల్యాణ గుణే
ష్వస్య విద్యమానః కశ్చిదిత్యర్థః - పశ్చాత్తు జ్ఞాన బలాది గుణోక్తేరే
తద్వివరణమ్ - స్వరూపనిరూపకం జ్ఞానత్వాదిక మప్యత్ర కల్యాణశబ్దే
న సామాన్యత స్సఙ్గృహీతమ్ - ఏవం సగుణ నిర్గుణ శ్రుత్యోర్విషయ
భేదేనా విరోధానుదృష్టి పక్షశ్చ నిరస్తః - యద్వా - కల్యాణైక
తానం ప్రదేశ భేదేన కాలభేదేనాప్యకల్యాణత్వ రహిత మిత్యర్థః-
జ్ఞానానన్ద స్వరూపేతితు తద్విశదీకరణం జ్ఞాన తయాఽఽనందతయా చ
కాత్స్న్యేన కల్యాణ మిత్యుక్తం భవతి- జడాద్భోగ్యాత్ప్రతికూలా
దాసీన రూపజ్ఞానాభ్యాంచ వ్యవచ్ఛేదాయ జ్ఞానత్వానన్దత్వయోరుభ
యోరప్యుక్తిః - ఆనంద కల్యాణ శబ్దౌ స్వపరాపేక్షయా నుకూల
త్వంవాబ్రూతః - ఏవం "ఆనందాదయః ప్రధానస్య - అక్షర ధియాం
త్వవరోధ,, ఇత్యధికరణోక్తం స్వరూప నిరూపకవర్గద్వయం వ్యంజి
తం భవతి - అథవా హేయ ప్రత్యనీక మాశ్రితానాం యథో పా
యం స్వేచ్ఛయా హేయ నివర్తకమ్ - తథా సతి లోకే స్వసఙ్క
ల్పాయత్త హేయ సద్భావస్య నవిరోధః - నచ విరుద్ధఘటన శక్తి కల్ప
నా - స్వరూపమాత్రేణ హేయనివర్తకత్వస్యానంగీకారాత్ - అన్య
థాతి ప్రసంగాత్ - కల్యాణైకతాన మాశ్రితానా దభి మతేషు కల్యా
ణేష్వేకాగ్రం - అనిష్ట నివర్తక మిష్ట ప్రాపకం చేత్యర్థః - స్వ
స్య నిర్దోషమఙ్గళ గుణాకారత్వ మప్యత్రార్థసిద్ధమ్ - « ఫల మత ఉ
పపత్తేః,,రిత్యధికరణార్థశ్చ దర్శితః - త్రివిధానాం చేతనానామచే
తనానాంచ పరాధీనత్వాది సామ్యాదేవం భూతం వస్త్వన్తరం నాస్తి
త్యభిప్రాయేణాహ - స్వేతర సమస్త వస్తు విలక్షణేతి - ఏతేన జ్ఞాన
భోగ సామ్యేపి సర్వ ప్రకార సమనిషేధస్స్పష్టః - «నిత్యం విభుం సర్వ

మూ—నన్తజ్ఞానానన్దైకస్వరూపే స్వాభిమతానురూపై

గతం సుసూక్ష్మమ్ - విశ్వ మేవేదం పురుష ,, ఇత్యాది ప్రసిద్ధమ్ త్రివి ధ పరిచ్ఛేద రాహిత్యం ప్రాధాన్యతః పృథగాహ - అనంతేతి - సర్వ వ్యాపిత్వాద్దేశ పరిచ్ఛేద రాహిత్యమ్ - సర్వకాల వర్తిత్వా త్కాల పరిచ్ఛేదాభావః - సాక్షాత్పర మ్పరయావా సర్వ ప్రకారిత్వేన సర్వ వస్తుసామానాధికరణ్యస్యార్హత్వాద్వస్తుపరిచ్ఛేదవిరహః- యేనకే నాపి ప్రాశస్త్యేన స్వస్మాదుత్కృష్టైః కైశ్చిద్వస్తుభిరధరీకృతత్వాభా వాద్వాతద్విగ్రహాదీనాంతు సంతోపి కేచిదతిశయాస్తద్విభూతి గతాఏ వేతి తైరపితస్యైవోత్కర్షః విత్వస్త్యాదిభిః ప్రస్తుతులాదిభిశ్చ పరిచ్ఛేదో దేశపరిచ్ఛేదాంతర్గత ఇతి తన్నిషేధేన సోపినిషిద్ధః - వస్త్వంతర శూన్యత్వాద్వాసర్వవస్తుస్వరూపైక్యాద్వావస్తుపరిచ్ఛేదాభావ ఇతి పక్షౌ తుసర్వప్రమాణ విరుద్ధౌ అనంతపదపూర్వాపరశ్రుతివిరుద్ధౌ చ- యద్యపి దివ్యాత్మస్వరూపాపేక్షయా సర్వేషా మాధేయత్వం సమా నం - యద్యపిచ విగ్రహస్య గుణ నియామ్యతయా గుణానా మంతరంగ త్వం- తథాపిస్వరూపవద్భూషణాస్త్రస్వరూపనిఖిలజగదాధారత్వేనత దనురూపత్వాత్తాదృశ స్వరూపస్య వ్యంజకత్వా త్సాలంబన యోగవిష యత్వేన ముముక్షూణాం శుభాశ్రయత్వాచ్చ ప్రాధాన్యం దర్శయి తుం గుణేభ్యోపి పూర్వం తద్విగ్రహమాహ - స్వాభిమతానురూపే తి - నిరవధికానంద రూపస్య స్వస్యాప్యభిమత మనురూపంచ దివ్య వి గ్రహ స్వరూపం స్వరూపస్య నిత్యనిరవధికాను కూలత్వమన్యాభిమతిం నబాధతే - సర్వస్య సర్వదా విశిష్టైకానుభవ గోచరత్వేన ప్రమా ణసిద్ధత్వా త్సాచాభి రూప స్యాభరణాభిమతి వన్నస్వరూపాను కూల్య బాధికా - ఏవంభూషణాదావప్యభిమతత్వావిరోధః - అనిష్టావహశరీ రాదివ్యావర్తకైః రప్రాకృతత్వ ధ్యేయత్వ ప్రాప్యత్వాదిభిరపి విగ్రహాదే రానురూప్యం సర్వదోక్త ప్రకారవిశిష్టత్వమేక రూపత్వంనానారూపే ష్వపిహివ్యూహవిభవాద్యవతారేష్వప్రాకృతత్వ శుభాశ్రయత్వాదికం

కరూపాది స్వదివ్యాద్భుతనిత్య,

సమస్తాశ్చ శక్తయస్త్వైతాః- సమస్తశక్తిరూపాణి- బింబాకృతాత్మ
విష్ణే సమాగత్యావతిష్ఠతే- ‘‘అచాపి లౌకికీయాసా భగవద్వ్యాపినాశా
౦ంమంత్రమంత్రేశ్వరన్యాసాత్పాపిపాడ్గుణ్యవిగ్రహా ,, త్యాదభిరుచ్య
పగవ్యూహాదివిగ్రహావత్త్వద్విగ్రహానుప్రవేశాదర్చాపి షాడ్గుణ్య
పకాశక శుద్ధసత్త్వద్రవ్యమయీత్యర్థః:- దేవతిర్యఙ్మనుష్యాది విచిత్రా
వతారదశాయామపి ‘అదిత్యవర్ణం తమసః పరస్తాది, త్యాదిప్రసిద్ధస్య
పరమనిలయ విగ్రహస్య సన్నివేశైక రూప్యంవా వివక్షితమ్ - చింత్య
త్వేన చోదితస్యాప్యచింత్యత్వేనోక్తిరితర సజాతీయ తయాచింత యితు
మశక్యతామాహ - తేనానిత్యత్వాది సాధక సావయవత్వాద్యనుమానా
నాంధర్మిగ్రాహక బాధోభిప్రేతః - దివ్యాద్భుత శబ్దాద్రవ్యత స్సన్ని
వేశాదిభిశ్చ వైలక్షణ్యం పరా - అప్రాకృత స్థానవర్తిత్వాత్ ప్రాకృత
త్వ పరో వా - ‘‘రూపంవిశిష్టం దివిసంస్థితంచ - నఘాంత సంఘ సం
స్థానో దేహోస్య పరమాత్మనః । నతస్యప్రాకృతా మూర్తిర్మాంసమే
దోస్థిసంభవా ,, ఇత్యాదిభిస్స్మర్యతే - అద్భుతత్వం, ‘‘తస్య హే
వస్య పురుషస్య రూపమ్- యథామాహార జనంవాసః - సర్వాశ్చర్య మ
యం దేవం - తేనాశ్చర్యవశే నాహం - అపూర్వ రూప సంస్థాన ,,
మిత్యాదిప్రసిద్ధరతిశయవైచిత్ర్యవత్త్వమ్ - నిత్యత్వమపి నిత్యాలిఙ్గా
స్వభావసంసిద్ధిః- ‘‘నిత్యం నిత్యాకృతిధర ,, మిత్యాదిభిరుక్తమ్ - తేన
శుభాశ్రయాద్భుత పర విగ్రహస్య కల్పితత్వ కృతకత్వాది పక్షాః ప్రతి
క్షిప్తాః - అవతార విగ్రహాణామపి సత్యానామేవ తత్రైవ విభాగా
విభాగావుపదిష్టౌ - తేషాం ప్రత్యేక మపినిత్యేచ్ఛా సిద్ధతాం కేచిదా
హుః - నిరవద్యత్వం క్షేత్రజ్ఞ శరీరవత్కర్మ మూలత్వ దుఃఖావహ
త్వాదేరభావాద్దివ్యాత్మస్వరూపే ప్రకారాంతర యోగపురుషా పేక్ష
యోక్తమనాలమ్బనత్వరూపమప్యవద్యందివ్యవిగ్రహేనాస్తి - తస్య
ధ్యాత్రుశుభం యథాదర్శనం వసుఖానుసంధేయత్వాత్ - ఇహాఖిలేశ్వవాక్

మూ — నిరవద్యనిరతిశయౌజ్జ్వల్యసౌందర్యసౌగన్ధ్యసౌకుమా
ర్యలావణ్యయౌవనా

క్షయా నకిఞ్చిదపి ప్రతికూలం సర్వస్య తదనుకూలతయైవ ప్రమాణ సి
ద్ధత్వాత్, స్వతః పరప్రతికూల సర్వాశ్రయస్యాపి స్వప్రతికూల లేశరహి
తతయా సమస్తహేయరహితత్వోక్తిః - ఏవముక్త నిత్యాపేక్షయాపి
నకస్యచిత్ప్రాతికూల్యమ్ - తేషామీశ్వరేణ సమానభోగత్వాత్ - అ
చేతనాపేక్షయాతు ప్రతికూలానుకూలే కదాచిదపి నస్తః - అతఏవత
స్య హేయముపాదేయఞ్చ నాస్తి - తస్యసావద్యత్వోక్తిస్తు చేతన విశే
షప్రతికూలస్వభావయోగితయా తదపేక్షా - క్షేత్రజ్ఞానాంతు స్వప్ర
తికూల దుఃఖితత్కారణ సద్భావాత్సావద్యత్వమ్ - ఈశ్వరబుద్ధి విశేష
రూపస్య క్షేత్రజ్ఞకర్మసాధ్యనిగ్రహస్యాపి కర్మవశ్య గోచరతయాత
ద్దోషత్వమేవ - ఈశ్వరస్యత్వసౌ ప్రశాసన రూపతయాగుణఏవ - ఏ
వంస్థితే దివ్యవిగ్రహస్య నిరవద్యత్వోక్తిః ఈశ్వరాపేక్షయాతదాశ్రితా
పేక్షయాచ శరీరత్వాది శబ్దైరుక్త ప్రతికూలస్వభావరాహిత్యపరా-నిర
తిశయత్వ మౌజ్జ్వల్యాదిషు సర్వేష్వన్వీయతే - తచ్చ తత్తదపేక్షయో
త్కృష్టాభావాదనుత్తమత్వవత్ - ఔజ్జ్వల్యమ్, "ఆదిత్య వర్ణమ్-
దివిసూర్య సహస్రస్య" త్యాదిషూక్తం భాస్వరతమత్వమ్ - సౌంద
ర్యమవయవశోభా - యేన "సాక్షాన్మన్మథమన్మథ" ఇత్యుచ్యతే - "స
ర్వగన్ధః" ఇతిశ్రుతిరనుకూల గన్ధవిషయా - స్రక్చన్దనాది చాశ్రిత్య
తకరత్వమిత్యభిప్రాయేణ సౌగన్ధ్యశబ్దః - సౌకుమార్యం మహాబలత్వే
పిపుష్ప (భా) హాసఇతినామదుహానం మార్దవమ్ - యథోక్తం "సు
కుమారౌ మహాబలౌ" ఇతి - లావణ్యం సముదాయశోభా - "భూ
యిష్ఠం తేజఏవాద్భిర్బహుశోభి మృదూకృతమ్। చక్షూరానంద జన
నం లావణ్యమితికథ్యతే" ఇత్యాహుః - యౌవన మిహనకాల కృతావ
స్థా - కిన్తుతాదృశో విగ్రహస్వభావః - తద్యౌవనస్య నిత్యత్వాత్ - అ
న్యేషామపిహియౌవనే కౌమారానంతరభావిత్వముపలక్షణమాత్రమేవ-

మూ—ద్యనన్తగుణనిధి దివ్యరూప స్వాభావికానవధికాతిశయ
యజ్ఞాన,బలై,శ్వర్య

యువత మైవ కేషాంచిదుత్పత్తి శ్రవణాత్ - అదిశబ్దేన శుభాశ్రయాదిప్రకరణోక్త సర్వ గుణ సంగ్రహః తత ఏవానన్త్యమ్ - నిధిశబ్ద ఇహాశ్రయపరః నిరతిశయ భోగ్యత్వవ్యంజకశ్చ - ఏవముపకారక తమత్వాద్యతి ప్రాయేణ గుణేభ్యః పూర్వం విగ్రహ ఉక్తః - అథైదృశ విగ్రహాభివ్యంగ్యప్రకృష్టగుణభూయిష్ఠతామాహ - స్వాభావికేతి - అత్ర సర్వగుణ కందభూతై రాశ్రితానా మాశ్రిత గోచర వ్యాపారభేద సాధారణైర్జ్ఞానాదిభిః పరత్వం ఆశ్రితరక్షకాంతైః సౌశీల్యాదిభిస్సౌలభ్యంచ వ్యజ్యతే - స్వాభావికశబ్దేన నిత్యత్వమనన్యాధీనత్వంచాత్ర వివక్షితమ్ - తాభ్యాం ముక్తనిత్యజ్ఞానాదిభ్యో వ్యవచ్ఛేదః - తద్బలాదిభ్యో వ్యవచ్ఛేదస్తు అనవధికాతిశయత్వాదస్యానవధికాతిశయ శబ్దః పూర్వవత్ - "పరాస్య శక్తిర్వివిధైవ శ్రూయతే - స్వాభావికీ జ్ఞాన బల క్రియా చ" ఇత్యామ్నాతమ్- స్వాభావికత్వం పరత్వంచ సర్వగుణేషు యోజ్యమితి భావః - సంకర్షణాభివ్యాహృతయాభివ్యక్తిక్రమేణ జ్ఞానాది గుణద్వంద్వనిర్దేశః - ప్రత్యేకంచ గుణద్వంద్వేషు పౌర్వాపర్య హేతుర్భగవచ్ఛాస్త్రోక్తిః- యథా "బలంవీర్యంతథా తేజ ఇత్యేతత్తు గుణత్రయమ్ క్రమాద్యద్వాభావాఖ్యం జ్ఞానాదేరుపసర్జన" మితి- జ్ఞానమిహాసగ్వ సాక్షాత్కారరూపమ్- "యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిత్ - సర్వదర్శీ స్వాధీనోనాదిస్సర్వేశ్వరస్సర్వదృగి"త్యాదిభ్యః- ఉక్తంచ నాథమునిభిః "యో వేత్తి యుగపత్సర్వం ప్రత్యక్షేణ సదా స్వతః" ఇతి- బలం నామ శ్రమప్రసంగ రహితం సర్వధారణసామర్థ్యం "ఏష సేతుర్విధరణః - యత్ర విశ్వం భవత్యేకనీడమ్- తత్సవితుర్వరేణ్యం- ధ్రువమచలమమృతం విష్ణుసంజ్ఞం సర్వాధారంధామ- యో లోకత్రయమావిశ్య బిభర్త్యవ్యయ ఈశ్వరః- పరమాత్మా చ సర్వేషామాధారః పరమేశ్వర" ఇత్యాదిసిద్ధం- ఐశ్వర్యం "ఏష సర్వేశ్వరః- సర్వస్యేశ్వరః కృష్ణ" ఇత్యాదిషూక్తం అవ్యాహతేచ్ఛం స

మూ— వీర్య, శక్తి, తేజస్సౌశీల్య, వాత్సల్య,

ర్వనియన్తృత్వం- ''అజస్రైశ్వర్య,, ఇతివచనాన్నముపాతః- వీర్యం, సర్వో పాదానత్వేసర్వధారణేసర్వనియమనేపివికారరహితత్వం-యథోక్తం ''వికారవిరహోవీర్యంప్రకృతిత్వేపిమే సదా'' త్యాది- శక్తిః స్వేతరసర్వసామర్థ్యానిర్వాహికా ''జగత్ప్రకృతిభావో మే యాసాశక్తిరితీర్యతే,, ఇత్యాదిషూక్తా సర్వోపాదానత్వాత్మికా- యద్వా యదన్యైరశక్యత్వావఘటితమివభాతి తద్ఘటనసామర్థ్యరూపా- తేజః, అన్యాధీనసహకార్యనపేక్షత్వం-తదుక్తం ''తేజస్స్వన్యానపేక్షతే'' తి- '' సహకార్యనపేక్షా మేసర్వకార్యవిధౌహియా । తేజస్సంజ్ఞంగుణంప్రాహుస్తముత్తమతత్త్వవేదిన '' ఇతిచ - '' నతత్రసూర్యోభాతినచంద్రతారకం- నేమావిద్యుతో భాన్తికుతోయమగ్నిః జ్యోతిషాంపత్యద్రాజన్ కరూణ్ప్రచ్ఛాదయన్ శ్రియే,, త్యాదినిదర్శితం - పరాభిభవసామర్థ్యం తేజః కేచిత్ప్రచక్షతే,, లోకేకశ్చిత్సాపాద్యవస్తుయా స్వవిభూతిం నజానాతి - జానన్నపి ధారయతి-జ్ఞాత్వాధారయన్నపి సర్వదానియన్తుంశక్నోతి - ధారణనియమనాభ్యాం జ్ఞానోభవతి-అజ్ఞానోపినతత్స్వతన్త్రస్థితి హేతుస్స్వతన్త్రేద్ధేతుశ్చపరాధీనసహకారి సాపేక్షస్స్యాత్- నైవమసావితిచగుణక్రమోక్తితాత్పర్యమ్-అథ ''తవానన్తగుణస్యాపి షడేవ ప్రథమేగుణాః । యైస్త్వయేవజగత్కుక్షావన్యేప్యన్తర్నివేశితాః। ప్రకృష్టంవిజ్ఞాన,, మిత్యాద్యుక్తషాడ్గుణ్యవితతిరూపా- ఆశ్రితసంగ్రహరక్షణయోర్విశేషతఉపయుక్తాగుణాఉచ్యన్తే - తత్రసౌశీల్యం, శోభనశీలత్వమ్- తచ్చాత్రాతిమహీయసేప్యత్యన్త హీనేషుగుహ గోపాలాదిష్వపి సాధ్వసప్రశమనానన్యప్రయోజననీరన్ధ్రసంశ్లేషస్వభావత్వం-యథోక్తం '' గుహేన సహితోరామః - అహంవోబాంధవోజ్ఞాత,, ఇత్యాది - వాత్సల్యం, ''శరణాగతవత్సల ,, ఇత్యాద్యభిప్రేతా స్వరక్షణీయతయాభిమతేషు దోషతిరస్కారిణీ ప్రీతిః - దోషాణామపి గుణత్వేన దర్శనమితి త్వతివాదః - క్షమాకాష్ఠాభూత వాత్సల్యకథనేన క్ష

టీకా — మార్దవా, ర్జవ, సౌహార్ద, సామ్యకారుణ్య, మాధుర్య,

మాప్యుక్తాభవతి - “ అపిచేత్సుదురాచారో భజతేమామనన్యభాక్। సా
ధురేవసమంతవ్యస్సమ్యగ్వ్యవసితోహిసః- అపిపాపేష్వభిరతామద్భక్తాః
పాండునందన। ముచ్యన్తేపాతకైస్సర్వైః పద్మపత్రమివాంభసే ” ఇత్యా
హ - మార్దవం, “ తంవినాకైకయీపుత్ర,, మిత్యాదినాఆశ్రితవిరహా
క్షమతయాసుప్రవేశత్వం- సాపరాధేషు శాసనోన్ముఖస్యాపిసామప్రధాన
త్వంవా- యదాహ - “ సామోపహితయావాచా రూక్షాణి పరివర్జ
యన్ ,, ఇతి - ఆర్జవం “ ఋజుబుద్ధితయాసర్వమాఖ్యాతుముపచ
క్రమ,, ఇత్యాదిషూక్తంమనోవాక్కాయ వ్యాపారాణామిథ స్సంవా
దిత్వమ్- తేనసంశ్రితేష్వవిప్రలిప్సానుదయః - సౌహార్దం “సుహృదం
సర్వభూతానాం. ఉరసాప్రతిజగ్రాహ . పార్థంసమ్పాశ్యమాధవ,,
ఇత్యాది ప్రసిద్ధంసామాన్యతో విశేషతశ్చహితైషిత్వమ్ - తద్విషయ భే
దాత్క్వచిత్ “ఏషఏవాసాధుకర్మకారయతి ,, మిత్యాద్యుక్తాధోని
నీషయాన విరుధ్యతే - సామ్యంజాతిగుణవృత్తాదినిమ్నోన్నతత్వానాద
రేణ సర్వైరాశ్రయణీయత్వమ్ - యథా “ శబర్యాపూజిత స్సమ్యక్-
ధన్యోహమర్చయిష్యామిత్యాహ మాల్యోపజీవన ,, ఇత్యాది . అత
ఏవహి “ సమోహంసర్వభూతేష్వి ,, త్యాహ - ఏతేనస్వతఃపక్షపా
తిత్వమాశ్రితేషు యథాపూర్వమాదర స్సమ్భావనా క్రమవైషమ్య రహిత
త్వంచ సిధ్యతి - యథాకర్మఫలదాయిన ఈశ్వరస్యాశ్రయణో పా
ధిక పక్షపాతోపి సమత్వావిరోధీ - కారుణ్యం, అనుద్దిష్ట స్వప్రయో
జనాంతరా పరదుఃఖ నిరాకరణేచ్ఛా - పరదుఃఖ దుఃఖిత్వాదికస్తుల
క్షణమ్ - అవ్యాప్తేరతివ్యాప్తేశ్చ - సర్వప్రశాసితు స్సాప రాధనిగ్ర
హస్యాపి శాస్త్రసిద్ధత్వాత్తదవిరోధేన కారుణ్యంనియన్తృత్వమ్ - లో
కేపి తథైవ వ్యుత్పత్తేః - మాధుర్యమ్, క్షీరవ దుపాయభావేపి స్వాదు
త్వమ్ - తచ్చ “ మాధుర్యంపర ,, మిత్యాదిషూక్తమ్ - ద్వేష వతాం
జిఘాంసితానామపి దృష్టిచిత్తాపహారిత్వేన రసావహత్వంవా. యేన

మూ— గామ్భీర్యౌ, దార్య, చాతుర్య, స్థైర్య, శౌర్య,

శిశుపాలస్య తాదృశీచరమదశా-అనన్యమనసామ్ “ మచ్చిత్తా మద్గతప్రాణా ,, ఇత్యాద్యుక్తావస్థావవధౌ ద్యోగప్రదర్శనేపి సౌమ్యత్వమ్- “ఏహ్యేహి ఫుల్లాంబుజపత్రనేత్రే ,, త్యాదిషు సిద్ధమ్- గాంభీర్యమ్, భక్తానుగ్రహావదాన్యత్వా దేరామూలతో దురవగాహత్వమ్- ఆశ్రితాపరాధేషు ప్రతిగృహీత్వనికషాదిషు చ సతోపి స్వజ్ఞానస్య గోపనేన దుర్గ్రహత్వం వా • తదభిప్రాయేణ హి సర్వజ్ఞస్యాప్య విజ్ఞాతృత్వోక్తిః - ఔదార్యమ్, పాత్రలాఘవం దేయగౌరవం చానాదృత్య దాయవిభాగస్యాయేన ప్రత్యుపకారాది నిరపేక్షం వితరణ రసికత్వమ్ - ప్రభూతం దత్వాప్య తృప్తత్వం చ • అత ఏవ హ్యర్థినః సర్వాన్ స్వయముదారానాహ - “ చాతుర్యం రక్షణీయేషు జనయన్ ప్రత్యయం తదే ,, త్యాదిప్రసిద్ధమ్ - అతిశఙ్కాశమన దోషగోపనాది రూపసుజడక్రియత్వమ్ యేన విభీషణ సుముఖాదిషు విరుద్ధాన ప్యనుకూలయతి- శుభాశ్రయస్యాకార ప్రదర్శనాద్యయత్నోపహార్యవిషయ వైరాగ్యాదికం చ జనయతి - స్థైర్యం, శరణాగత సంగ్రహే దోషప్రదర్శకైరంతరంగైరప్యకంపనీయత్వమ్ - తథాచాహ - “ మిత్రభావేన సంప్రాప్తం న త్యజేయం కథంచనే ,, త్యాది - స్థైర్యమ్, “ అప్యహం జీవితం జహ్యాం త్వాం వా సీతే సలక్ష్మణా ,, మిత్యాదిషూక్తమ్ అత్యంతాభిమతవియోగ ప్రసంగేప్య భగ్న ప్రతిజ్ఞత్వమ్ - భీష్మాద్యాశ్రిత ప్రతిజ్ఞారక్షణాయ స్వప్రతిజ్ఞాభంగేపి తాదృశ ప్రతిజ్ఞాసిద్ధిః - అతఏవ “ న మే మోఘం వచో భవేత్ ,, ఇత్యాదిభిరవిరోధః - వ్యత్యయేన వా స్థైర్య ధైర్యే వ్యాఖ్యాతవ్యే అతర్కితోపనతేపి బలవతి ప్రతిపక్షే సావజ్ఞదృఢచిత్తత్వం వా ధైర్యమ్ • యథాహుః- “ కపోలే జానక్యా ,, ఇత్యాది - జీవత్యపి మహాబలే రావణే సాగరేప్యతిలంఘితే విషణ్ణమభిషించతా దర్శితోయం గుణః - శౌర్యమ్ అసహాయస్యాపి భీమే పరబలే స్వబల ఇవ నిర్భయ ప్రవేశ సామర్థ్యమ్ - యథా జనస్థా

పరాక్రమ, సత్యకామ, సత్యసఙ్కల్ప, కృతిత్వ

ద్ధమూల బలైర సనాదిషు - పరాక్రమః, ప్రవిష్టస్య పరసైన్యే భిన్నంభిన్నం శరైర్దగ్ధ,, మిత్యాద్యుక్తవ్యాపారః - "అభియాతా ప్రహర్తాచే" త్యాద్యుక్తావిమౌద్వౌగుణావాశ్రితవిరోధిభంగార్థౌ - ఆపూర్ణాదయ ప్రయోవా - అభీష్ట ప్రాపణార్థౌ గుణావాహ - సత్యకామసత్యసంకల్పేతి - ఇహ తా శబ్దాభావ ప్రధానా కర్మణా యవృత్త్యా వా - కామ్యంత ఇతి కామాః - స్వేనస్వాశ్రితైశ్చభోగ్యా భూతయః - తేచ సత్యా నిత్యా ఇత్యర్థః - అమిథ్యా భూతకామత్వ మప్రతిహతే చ్ఛత్వం వా నైరర్థక్య పునరుక్తిభ్యాం నాత్రవివక్షితం. సత్యసంకల్పత్వం స్వావతారాద్య పూర్వభోగ్యాంతర సృష్ట జగద్వ్యాపార మోక్షప్రదానాదిషు చామోఘసంకల్పత్వం. తేన తత్సంకల్పాదభిమతలాభనిస్సంశయత్వం స్యాత్ - ఉక్త గుణవర్గాద కోపకారకం గుణద్వయమాహ - కృతిత్వకృతజ్ఞతేతి. కృతమిహోపకారః - కృతజ్ఞాదిశబ్దే తథావృష్టేః - తద్వత్త్వం కృతిత్వం - ఉపకర్తృత్వమిత్యర్థః - యద్వా "అభిషిచ్యచలంకాయాం,, మిత్యాద్యుక్తం ఆశ్రిత కార్యపూరణేన కృతకృత్యత్వమ్. కర్తవ్యశేషరహితేషుకృతశబ్ద ప్రయోగాత్ -"నమే పార్థాస్తి కర్తవ్యం,, ఇత్యాద్యుక్తం విహితానుష్ఠాననైరపేక్ష్యం ధర్మప్రవర్తనార్థానుష్ఠానవత్త్వంవా వివక్షితమ్ - తేనాపిపరోపకారార్థ మేవ ప్రవృత్తత్వ ముక్తం భవతి - శ్రూయతేచ. "నకర్మణా వర్ధతే నోక నీయాని,, తి- తథాచ శ్రుత్యంతరం-" సనసాధునా కర్మణా భూయాన్నో ఏవాసాధునాకనీయాన్,,ఇతి- అథవా దికర్మణి క్తః- కృతం, కర్తవ్యత్వేనోపక్రాంతం! ఆశ్రితానాం యద్ధితం తత్సర్వం పూర్వమేవానేన ప్రయోజక కర్త్రా ప్రారబ్ధ మిత్యర్థః - స్వేనకృతంపరోప కారంపశ్యత్యపిస్వస్యైవ శేషిత్వం వా - కృతిత్వమ్, కృతజ్ఞతా - పరైః కృతస్యానుకూల్యలవస్య పశ్చాత్స్మరణం తాపకారకర

మూ— కృతజ్ఞత్వాద్యసంఖ్యేయ కల్యాణ గుణగణౌఘమహా
ర్ణవ, స్వోచితవివిధవిచిత్రా

కొపిస్వల్పయంచానంతప్రత్యుపకారకరణేప్యకృతప్రత్యుపకారవత్తదనుబంధి స్వ్యంతసంతోషణాయతస్యైవానుచరణ మ-యథోక్తం "సస్మ రన్నుపకారాణాం శతమప్యాత్మవత్తయా- కథం చిదుపకారేణ కృతేనైకేన తుష్యతీ,, తి - "గోవిందేతి యదాక్రం దత్ । ఋణంప్రవృద్ధమివ,, త్యాదివ - ఏతేన సంశ్రితానాంప శ్చాద్దోష సంభవేపి హార్దైకగుణమాత్ర ప్రవృత్తత్వం సి ధ్యతి - అథవాశ్రితేషు నియమాంతరానుసారేణ స్వకృతం తాదాత్వి క ప్రత్యాఖ్యాన మకృత్వ లజ్జానాతీతి కృతజ్ఞః - యదూచే - "శిర సాయాచ తస్యాస్య వచనం నకృతం మయే,, తి - ఇదంచ ప్రాప్తా వసరే భరతస్యేవాపేక్షిత పూరణాయస్యాత్ - ఆదిశబ్దేనా "నృ శంస్యమనుక్రోశ,, ఇత్యాది ప్రసిద్ధ సర్వ గుణ సంగ్రహః - అసం ఖ్యేయశబ్దః "యథా రత్నాని జలధే రసంఖ్యేయాని పుత్రక । త థా గుణాశ్చ దేవస్యత్వ సంఖ్యేయాహి చక్రిణ ,, ఇత్యాది వచన స్మా రకః । ఆశ్రిత విరోధి నిరస నాఘతయా రౌద్రాదేరపి కల్యాణ గు ణ శబ్దేన సంగ్రహః - "చతుర్ముఖాయుర్యది కోటివ క్త్రః- వదేశయస్యైర్యస్య గుణానశక్యా , ఇత్యాది ప్రసిద్ధాపరిచ్ఛే ద్యగుణానంత్యా తాపత్రయ ప్రశమనత్వం దురవగాహత్వంచ వ్యనక్తి- గుణగణౌఘ మహార్ణవేతి, ఏకైక గుణస్యావాంతరానేక గుణగర్భ త్వం గణశబ్దేన వ్యజ్యతే - గుణగణా ఏవౌఘా జలప్రవాహా స్తేషాం మహార్ణవ ఇవాయమేకాశ్రయ భూత ఇతిభావః - అథ స్వరూప స్య విగ్రహా వద్గుణవచ్చ విగ్రహస్య శోభాతిశయ హేతుభూతాని భూ షణాన్యుచ్యంతే - స్వోచితేతి - ఉక్తస్వరూపరూప గుణవతస్స్వస్యా నురూపత్వం స్వోచితత్వమ్ - కిరీట త్వాదిభేదస్య తత్తత్స్వరూపోపా దానసిద్ధత్వా దాశ్చర్యత్వస్య పృథగుక్తేశ్చాత్ర వివిధవిచిత్రశబ్దౌ స్వో

— నన్తాశ్చర్య నిత్యనిరవద్య నిరతిశయ సుగన్ధ నిరతిశయ సు
ఖస్పర్శ నిరతిశయౌజ్జ్వల్య కిరీట మకుట చూడావతంస మకర
కుణ్డల గ్రైవేయక హార కేయూర కటక శ్రీవత్స కౌస్తుభ
ముక్తాదామోదరబన్ధన పీతామ్బర కాఞ్చీగుణ నూపురా
ద్యపరిమిత దివ్యభూషణ

రత్నముక్తాదిమయత్వేన తత్తదవాన్తరశిల్పభేదైశ్చ ప్రత్యేకం నైకవ్యక్తి
జాతః - అనన్తశబ్ద ఆశ్చర్యవిశేషణః - అసంఖ్యేయత్వవివక్షాయాం
పరిమితశబ్దః పృథుతరత్వపరః - నిత్యనిరవద్యత్వాభ్యాం ప్రాకృత
భూషణాది వ్యావృత్తిః - "స్రగ్వస్త్రాభరణైర్యుక్తం" మితిహి నిత్యా
నాం సంప్రతిపాద్యతే - సర్వదా నిరవద్యం నహి కాచిదప్యవద్యశ
లేశవ్యుదాసః - సర్వగన్ధస్యాపి దివ్యరూపస్యామోదాతిశయహే
తుతయా నిరతిశయసుగన్ధత్వమ్ - అనభిమతకాఠిన్యాద్యభావాన్నిరతిశయ
సుఖస్పర్శత్వం సూర్యాది తేజోభిభావకదివ్యవిగ్రహతేజసా స్వనభి
భూతత్వాన్నిరతిశయౌజ్జ్వల్యమ్ - కణ్ఠికామకుటవ్యావృత్త్యా సర్వో
పరిత్వసూచనార్థం కిరీటశబ్దేన మకుటవిశేషణమ్ - ధారకపురుష
భేదేన హి మకుటద్వైవిధ్యం శిల్పిశాస్త్రాది సిద్ధమ్ - అథవా "నాకు
మౌలినా మకుటీ"తి ప్రయోగాచ్ఛిరోభూషణమాత్రే మకుటశబ్దః - అ
థవా కిరీటస్యోర్ధ్వభాగో మకుటశబ్దేనోచ్యతే - మకరసన్నివేశం కుం
డలం మకరకుణ్డలమ్ - అవిభక్తలక్షణరూపస్యాపి శ్రీవత్సస్య భూష
ణసమానతయా భూషణత్వోక్తిః - తాదృశపృథక్సంస్థానయోగాచ్చ
భూషణదేవతాధ్యాసేన తదభివ్యక్తిః - ముక్తాదామాని ఏకావలీత్రిస
రాదీని - పీతామ్బరస్య భూషణత్వోక్తిస్సౌభాగ్యాతిశయహేతుత్వ మహా
ర్హత్వాద్యభిప్రాయా - యథా "అతసీపుష్పసఙ్కాశః పీతవాసా జనా
ర్దనః । వ్యభ్రాజత సభామధ్యే వ్యోమ్నీవాపరితో మణి"రితి - ఆదిశ
బ్దేనచ హస్తబద్ధాఙ్గులీయకాదిసఙ్గ్రహః - ఉక్తగుణాత్యర్షహేతు
భూతద్రవ్యవైలక్షణ్యజ్ఞాపనాయ భూషణాయుధయోర్దివ్యశబ్దః.

మూ— స్వానురూపాచింత్యశక్తిశంఖచక్రగదాశార్ఙ్గాద్యసం
ఖ్యేయ నిత్య నిరవద్య నిరతిశయ కల్యాణ దివ్యాయుధ

ఏవ మాశ్రితానా మనుభవార్థాని భూషణాన్యుక్త్వా తదనుభవత । త్ఫలయో రుపయుక్తాని దివ్యాయుధాన్యాచష్టే - స్వానురూపేతి - స్వ త్వోక్త విగ్రహాది విశిష్టాపేక్షయా స్వశబ్దః- తత్తదానురూప్యం త- థోచితం గ్రాహ్యమ్ - సర్వేషా మాయుధానాం సర్వాయుధ కార్య శక్తత్వాదచిన్త్యశక్తిత్వోక్తిః- కుఠారటంకకుద్దాలాది కార్యం సా శైల వసుధాతలభేదన మేకేన హలశరేణ కృతముచ్యతే. "విభేద చ పునస్స లాన్- సహాయకృత్యం కిత స్య" త్యాదిభిః - యద్వా నిత్యసూరిసమా ష్టతయా తదిచ్ఛా(తచ్చేష్టా) నుగుణవిచిత్రకార్యసామర్థ్యమిహావివ- తమ్ - ఉక్తం చోత్తరశ్రీమద్రామాయణే "శరా నానావిధాశ్చాపి సురాయతవిగ్రహమ్ । అన్వగచ్ఛన్త కాకుత్స్థం సర్వే పురుషవిగ్రహాః" తి - చక్రస్య హేతిరాజత్వేపి శఙ్ఖస్య పూర్వోక్తిః సర్వశక్తిర్భగవత మోక్షప్రదానశక్తిసూచకతయాభ్యర్హితత్వాభిప్రాయా - యథో క్తం పద్మసంహితాయామ్ - "సృష్టిబీజం తథా పద్మం చక్రం స్థితినిబం- నమ్। గదా సంహారబీజస్తు శంఖం ముక్తినిబంధన" మితి - ఏవమన్యత్ర పి-అత్ర పఞ్చానాం కంఠోక్తిః ప్రాధాన్యాత్ - "పఞ్చాయుధాని పఞ్చ భూతశక్తిరూపాణి" తి భారతే ప్రోక్తం - అస్త్రభూషణాధ్యాయే, తు మహదాది తత్త్వరూపాణీతి తదుభయం తాత్పర్యభేదా- విరోధేన నేయమ్-ఆదిశబ్దేన హలముసలాదిసంగ్రహః - సహస్రభుజ స్వరూపాది విగ్రహేష్వాయుధానా మసంఖ్యేయత్వం "అనేక దివ్యా- భరణం దివ్యానేకోద్యతాయుధ" మిత్యాదిభి స్సూక్తమ్ నిత్యనిరవద్యత్వం పూర్వవత్ - శుభలక్షణపాకరలా- దాభరణకోటావపి నివిష్టశోభాతిశయహేతు- త్వాదనుకూలతమస్వభావత్వాన్ముముక్షు ధ్యేయ విగ్రహవిశేష- తమా మోక్షోప యోగిత్వాచ్చ నిరతిశయకల్యాణత్వమ్ - అత్రైవ

— స్వాభిమతనిత్యనిరవద్యానురూప స్వరూప రూపగుణవి
భవైశ్వర్య శీలాద్యనవధికాతిశయాసంఖ్యేయకల్యాణ
గుణగణ శ్రీవల్లభ - ఏవంభూతభూమినీళానాయకస్వ

విధ భూషణా యుధాది విశిష్టస్య నిరుపాధిక భోగ్యస్య భర్తుః ప్రధాన భోక్తృత్వేనావస్థితా దేవీః ప్రతిపాదయన్ ప్రథమం వ్యాఖ్యేయే ప్రాప్య ప్రాపక దశయో ర్నిత్యాన్వితత్వేన నిర్దిష్టాం శ్రియమాదరాతిశయా దుక్త ప్రకారః విశిష్టత్వే ప్రమాణ దార్ఢ్యా ద్యోతనాయ పూర్వవత్స్వరూపా - స్వాభిమతేతి - శ్రియోవల్లభ ఇతివిగ్రహః ‟ నిత్యానుకూలం స్వత,, ఇత్యాది ప్రసిద్ధ స్వభావాయాః శ్రీయోప్యసౌ నిత్య నిరతిశయ భోగ్య ఇతి దర్శితం స్యాత్ - శ్రీవల్లభాయాస్స్యేతి విగ్రహేతు ప్రియతమయా తయాని వేదితం న ప్రత్యాఖ్యాపితి ఫలతి - ఈదృశంచాభిమతత్వం ‟ నజీవేయం క్షణమపి వినా తామసితేక్షణామ్ - నత్వహం తాం వినాసీతాం జీవేయం హి కథంచన - కచ్చిన్నతద్ధేమ సమానవర్ణామ్ - కుశలీ యదికాకుత్స్థః - మత్కృతే కామాత్రేతు - యది రామ స్సముద్రాంతామ్ - దుష్కరం కురుతే రామ,, ఇత్యాదిభి స్సాంశ్లేషిక వృత్తాన్తై వ్యజ్యతే - నిత్యానియత ప్రాధాన్య తారతమ్యక్రమేణ శ్రియాసహైకాసనస్థ దేవ్యాతబ్బాయా సంకోచ తయా ధర్శయతి - ఏవంభూతేతి - తదాహుః - ‟ దేవిత్వామనసీలయా సహమహాదేవ్య స్సహస్రంతథే,, తి - ఉపదిశ్యమాన ధర్మా ధారాదపి దిశ్యమాన ధర్మాధారస్య స్వతః ప్రాప్తవైషమ్యా విరోధేన సామ్యం వ్యవస్థాప్యమ్-పరరూపేపి దేవీత్రయ సంబంధః ప్రమాణ సమ్మతః - యథోక్తం బలపౌష్కరే- ‟ దేవో వైకుంఠ నాథస్తు అనంతాసన సంస్థితః - సేవ్యశ్శ్రీభూమినీళాభిః ప్రాదుర్భావైస్తుచాఖిలైః - శంఖచక్ర ధరో నిత్యం జానున్యస్తైకహస్తకః - అభయప్రదహస్తశ్చ నీలజీమూత సన్నిభః - ధ్యాతవ్యో నిత్యలోకస్థో భుక్తి ముక్తి ఫలప్రద,, ఇతి - నిత్యగ్రంథోక్త ధ్యానేతు నా

మూ — స్వచ్ఛందానువృత్తి - స్వరూప స్థితిప్రవృత్తి - భేదాశేష

సభోగ విన్యస్తవామభుజ ఇత్యేతత్ప్ర. పాఠాంతరమూలమ్ - ఏ
నవర్ణభుజాది విప్రతిపత్తిరపి నిరస్తా - అచింత్యశక్తేరీశ్వరస్య స్వేచ్ఛాం
దవృత్తేః పరసంజ్ఞికరూపేపి తత్తత్ప్రతిపత్త్యర్థం తత్తత్ప్రహీణా
క్తా విశేషా నాన్యోన్య బాధకమర్హంతి - యథానిరసిష్కృతరూపస
ప్తసప్తతిభేదాః - యథాచ - ‘‘కృష్ణరూపాణ్యసంఖ్యాని’’ ఇత్యుచ్యం
తే - ఏవం పరవ్యూహాదిష్వపి యథోపదేశం సర్వస్య సత్యత్వమ-
ఆశ్రితచ - ‘‘పశ్య మే పార్థ రూపాణి శతశోథ సహస్రశః’’
తి - క్వచిద్వల్లభతయా క్వచిన్నాయకతయా చ నిర్దేశస్య తత్తద్దే
వ్యనుగుణం తాత్పర్యం గ్రాహ్యమ్ - ఏవం దేవీ పర్యంతైః ఆ
మ్రేడితాతిశయస్య పరమభోగ్యస్యారణ్యచంద్రికాత్వవ్యుదాసా
య నిత్యభోక్తృవర్గమాహ - స్వచ్ఛందేతి - సూరయో హి స్వా
మ్యభిమతం స్వయం సాక్షాత్కృత్య ఆత్మీయం సర్వం తదర్థం
వినియుజ్య తమనువర్తంత ఇతి జ్ఞాపనాయ స్వచ్ఛందానువృత్తిరు
క్తా - స్వశబ్దః పూర్వోత్తర పదద్వయ విషయః - స్థితిరిహ స్వ
రూపస్య సర్వకాలానువృత్తిః - ప్రవృత్తిరేషాం కైంకర్యరూ
పో వ్యాపారః - స్వరూపాదీనాం భేద స్తత్తత్ప్రతియోగ్యపేక్షయా
విలక్షణవ్యవహారహేతుభూత ఆకారః - అశేషేత్యాదివ్యాఖ్యాతమ్-
స్వరూప నిత్యత్వే సర్వాత్మ సాధారణేపి సూరిషు విశేషత ఉక్తైవస
ర్వథా సర్వజ్ఞత్వ లక్షణేన నిత్యత్వేన ముక్తవ్యావృత్తిః - నిత్యని
రవద్యతయా వా నిరవద్యత్వం దుఃఖాది దోష గంధరహితత్వమ్ - య
థోక్తమ్ - ‘‘హతాఖిల క్లేశమలైస్స్వభావతః’’ ఇతి - జ్ఞానాదివిశే
షణం వా నిత్యనిరవద్యత్వమ్ - తేన కైంకర్యే స్వాధీనస్వార్థకర్తృ
త్వ భోక్తృత్వ భ్రమ రాహిత్యసిద్ధిః- జ్ఞానస్య నిరతిశయత్వ మీశ్వర
జ్ఞానవత్సర్వ విషయత్వమ్-క్రియాయా ఐశ్వర్యస్య చ నిరతిశయత్వం
కైంకర్య మాత్రేప్సత్వమ్-సర్వ విషయత్వేతు పరవత్సర్వ శక్తి

పృథగ్గద్యాధికారః

— శేషత్వైక రతిరూప- నిత్య నిరవద్య- నిరతిశయ జ్ఞాన
క్రియైశ్వర్యాద్యనంత గుణగణ శేష శేషాశన గరుడ
ప్రముఖ నానావిధానంతపరిజన పరిచారికా పరిచరిత
చరణయుగళ

త్వాది ప్రసంగః- అతఏవహి శక్తానామపి జగద్వ్యాపారేషు దా నత్వమిత్యాపాతాన్తిక పక్షోపి నిరస్తః- ప్రవృత్తిశబ్దేన క్రియాయాః పృథక్నిర్దిష్టత్వాదత్ర క్రియా విషయమైశ్వర్యమితి వాయోజ్యం-తదప్యేషాం పరార్థం పరాధీనం- ఆదిశబ్దేన కైంకర్యానుగుణబలవీర్యాదిసంగ్రహః-తత్తత్స్వావిశేషనియతాసంఖ్యాతానాంతరేభ్యాదివైచిత్ర్యాభిప్రాయేణానన్తగణశబ్దః - శేషాదీనాం విశేషాః "తయాసహాసీన,, మిత్యాదిశ్లోకేషు ద్రష్టవ్యాః - ఆసన వాహన సేనేశ ద్వారపాలాది భేదేన నానావిధత్వ మనంతత్వ మిహాసంఖ్యాతత్వమ్- ఇహ పరిజనాః, ఛత్రధారకాదయః- పరిచారికాః, అనుగ్రహా విమలాద్యాః తథా కాంతీ వారుణీ సూత్రవతీ సుభద్రాసు కీర్తి ప్రభృతయః, శేషాదిపత్న్యస్తు అపిహి తేషాం యథాహం సాంతః పురస్వామిసేవావిశేషార్థా ఏవ- "గుణైర్దాస్యముపాగత,, ఇతిన్యాయేన స్వామివిగ్రహగుణైరపి కైంకర్యే ప్రేరితత్వ మభిప్రేత్యాహ - పరి చరిత చరణయుగళేతి - ఏవం నిత్యవిగ్రహాది యుక్తస్య నిత్యసూరి సేవ్యస్య ముక్తప్రాప్యం నివాసస్థానమాహ - పరమేతి - పరమయోగి వాఙ్మనసా పరిచ్ఛేద్య స్వరూప స్వభావేతి సంబుద్ధ్యంతం కేచిద్వ్యాచక్షతే- తథా పూర్వోక్తానాం సర్వేషాం పరత్వ సౌలభ్యోపయోగిత్వజ్ఞాపనాయ తదుభయం స్వరూప స్వభావ శబ్దాభ్యాం వివక్షితమ్ - స్వరూప నిరూపకం నిరూపిత స్వరూప విశేషకం చేతి ధర్మ వర్గద్వయం వా- ఏవం సతి పూర్వోక్త మేవ ముఖాంతరేణానవసరే నిగమితం స్యాత్ - ఇతో పరమ సూక్త పరమ వ్యోమ ప్రకాశకత్వమ్ - తథాచ తద్విశేషణ తయైవ సప్తమ్యంత త్వేన శ్రీవైకుంఠ గద్యే స్యేత

మూ—పరమయోగి వాఙ్మనసా పరిచ్ఛేద్య స్వరూపస్వభావ స్వాభిమత వివిధ విచిత్రానన్త భోగ్యభోగోపకరణ భోగస్థాన సమృద్ధానన్తాశ్చర్యానన్త మహావిభవానన్త పరిమాణ నిత్య నిరవద్య నిరతిశయ

శ్వేతితమ్ - పరమయోగిన స్సాక్షాత్కృత పరబ్రహ్మస్వరూపాః శ్వేతద్వీపవాసినః - " యేతుముక్తా భవంతీహ నరాభరత సత్తమ - తేషాంలక్షణమేతద్ధి యచ్ఛ్వేత ద్వీపవాసినా ,, మితిహి స్మర్యతే - రమవ్యోమ్న స్స్వరూపం శుద్ధసత్త్వమయమ్ - తమసః పరస్తాదపి పరమవ్యోమ స్వరూపస్యా పరిచ్ఛేద్యత్వ మూర్ధ్వాది భాగేన వ్యవస్థాప్యమ్ - తత్స్వభావో భోగ్యతమత్వాదిరూపః - వివిధ శబ్దాది భోగ ప్రభృతిరూ త్రివ్యాప్య స్వేతవ్యః - భోగ్యమ ప్రాకృతం సాశ్రయం శబ్దాది - తదుప స్థాపక తయా స్వీకృతాని భోగోపకరణాని భోగస్థానాని క్రీడా పర్వతాదీని. స్వరూపగుణసంస్థానాది. వైచిత్ర్యాతిశయేన నిత్యాపూర్వ వదను భావ్యతయా ఆనంతాశ్చర్యత్వం ప్రత్యేకం మహద్భిరసంఖ్యాతైశ్చ రత్నభూషణ భద్రాసనాదిభి ర్యోగాదనంతమహావిభవత్వం పర్యంక విద్యాదిషుహి విచిత్ర నదీ హ్రద సభాది విశిష్టముక్తగమ్యం స్థానముపదిశ్యతే - " సహస్ర స్థూణే విమిశ్రే దృఢ ఉగ్రే యత్ర దేవా నామధి దేవ ఆస్తే ,, ఇతి తలవ కారా అధీ యతే పూర్వోక్తా పరిచ్ఛేద్యత్వే హేతురనంత పరిణామత్వమ్ - అనిత్యావద్య స్థానాంతర వ్యవచ్ఛేదార్థ మిహ నిత్య నిరవద్యత్వోక్తిః - తత్ర పంచోపనిషత్ప్రీతి పాద్యానాం భూతానాం తత్సంఘాత రూపాణాంచ కేషాంచి ద్భగవన్నిత్యేష్ట త్వేన నిత్య త్వమ విరుద్ధమ్ - త్రిగుణ వత్కార్యాణామ్ భగవ త్స్వరూప తిరోధా నాది హేతుత్వాభావాత్ - నిరవద్యత్వమ్ నిరతిశయత్వమ్ స్థానగుణైః స్సర్వైః స్సర్వస్థానాతి శాయిత్వమ్ - యథోక్తమ్ మహాభారతే - " రమ్యాణి కామచారాణి విమానాని సభా స్తథా ,, ఇత్యుపక్రమ్య [illegible]

శ్రీవైకుంఠనాథ

తియా స్వాంత స్థానస్య పరమాత్మన,, ఇతి- ‘‘ ఆత్మా కేవలతాం ప్రాప్తో యత్ర గత్వా న శోచతి - ఈదృశం పరమం స్థానం నిరయా స్తేన తాదృశాః ,, ఇత్యేవ - ‘‘ అగతిగతి ప్రతిఘాత ,, ఇతి ధాతుః - గతిరవగతిః - జ్ఞాన ప్రతిఘాతక కర్మ ప్రసంగ రహితా నిత్య సూరయో వికుంఠాః - తైస్సంబంధా దత్ర వైకుంఠ శబ్దో ప్రాకృతస్థానపరః - ‘‘ విజ్ఞాన సారథిర్యస్తు మనః ప్రగ్రహవాన్నరః - సోధ్వనః పారమాప్నోతి తద్విష్ణోః పరమం పద ,, మిత్యాదిభి స్తత్సిద్ధిః - అత్రహి వ్యతిరేక విభక్తి స్వారస్యా బాధాత్ ‘‘ పరమే వ్యోమ ,, న్నిత్యాదిభి ర్నైకార్థ్యాచ్చ పరమ పద శబ్దో న పరమాత్మ స్వరూప పరః - ‘‘ నాకస్య పృష్ఠమారుహ్య గచ్ఛేద్బ్రహ్మ సలోకతామ్ - దివ్యం స్థాన మజరంచా ప్రమేయమ్ - ఐకాంతిన’’ ఇత్యారభ్య ‘‘ తేషాం తత్పరమం స్థానం యద్వై పశ్యంతి సూరయః,, ఇత్యాదిభిః స్థాన విశేషస్య స్పష్టోక్తేః - నచైతేషాం అండాంతర్వర్తి భగవల్లోక విషయత్వం - తదంతర్వర్తినాం సర్వేషా ముత్పత్తి వినాశ శ్రవణాత్ - ఏతస్య నిత్యత్వాక్షరత్వా జరత్వోక్తేః ‘‘ అండం భిత్వా తథోద్గతే,, త్యాదిభి రండబహిర్భూతత్వ సూచనాచ్చ - తథాపి త్రిగుణాంత ర్భావోస్త్వితి చేన్న - తమసస్త్వావ ర్వాచాం సుబాలోపనిషది ప్రళయ ప్రతిపాదనాత్ - ముక్తగతౌ శివ కపాల ప్రభృతి తమః పర్యంత తత్త్వ భేదేన గంతవ్య దివ్యదేశాభిధానాత్ - ‘‘ ఆదిత్య వర్ణం తమసః పరస్తాత్ - తమసః పరమో ధాతా శంఖచక్ర గదాధర ,, ఇత్యాదేశ్చ - నాథ ఈశ్వరః - ‘‘ నాథృ నాధృ యాచ్ఞోపతాపైశ్వర్యాశీష్షు,, ఇతి నాథతే రైశ్వర్యార్థత్వ వచనాత్తస్మిన్ దివ్యదేశే భగవత ఐశ్వర్యం స్వేనాప్యపహ్నోతు మశక్య మితిభావః - ఏవం నిత్య విభూతియోగ ఉక్తః - అథ తత్ప్రసంగా ద్వ్యంత్య లీలా విభూతి యోగం వదన్ ‘‘ కారణంతు ధ్యేయః - యో బ్రహ్మాణం విదధాతి పూర్వ,, మిత్యా

మూ— స్వసఙ్కల్పానువిధాయిస్వరూపస్థితిప్రవృత్తిస్వశే
షతైకస్వభావప్రకృతిపురుషకాలాత్మకవివిధవిచి
త్రానన్తభోగ్యభోక్తృ

ప్రసిద్ధస్య ముముక్షు సమాశ్రయణీయస్య "యతో వా ఇమాని భూ
తాని జాయంతే - జన్మాద్యస్య యత," ఇత్యాద్యుక్తం లక్షణమా
హ - స్వసంకల్పేతి - బద్ధానామీశ్వరాభిమతాపరిజ్ఞానేన ప్రా
యశః ప్రవృత్తిరితి జ్ఞాపయితుమచిత్సమభివ్యాహారేణ సర్వచిద
చిత్సాధారణం సంకల్పానువిధాయిత్వముక్తమ్ - ప్రకృత్యాదీనాం స్వ
రూప స్థిత్యోరీశ్వర నిత్యేచ్ఛావశేన నిత్యసిద్ధత్వమిహాభిప్రేతమ్- ప్ర
వృత్తిషు తు సంకల్పజన్యత్వమ్ - ప్రకృతేః స్వరూపం త్రైగుణ్యేన నిరూ
ప్యమ్ - సంసారి పురుషస్య తు సంకుచిత జ్ఞానత్వేన కాలస్య తు
ముహూర్తాదిమయత్వేన - త్రయాణాం స్థితిః పూర్వవత్ - ప్ర
వృత్తిర్వ్యాపారః - అత్ర ప్రకృతి గ్రహణం ప్రాకృతానామప్యుప
లక్షణమ్ - తేన నారాయణ శబ్దేన "నరాజ్జాతాని తత్త్వాని" ఇతి
నిరుక్త్యా సూచ్యతే - ప్రకృత్యాత్మక జగదుత్పాద్యాః కార్యతత్త్వ సం
గ్రహః - లీలా విభూతేరశేషత్వాన్యశేషత్వ భ్రమ సంభవ స్థా
నత్వాత్తదపనోదనాయాత్ర స్వశేషతైక స్వభావత్వముక్తం శేషత్వ
స్య శరీర లక్షణత్వ సిద్ధ్యై యావత్సత్తాకత్వమిహ వివక్షితమ్ - తథా
నిరుపాధికాన్య శేషత్వ రాహిత్యం చ - అత్ర శరీర స్వభావే వ్యా
ధేయత్వాదిషు సంకల్పానువిధాయిత్వోక్త్యా నియామ్యత్వం శాబ్దమా
ధేయత్వమభిప్రేతమ్ - ప్రకృత్యాత్మకత్వం భోగ్య భోగోపకరణా
దౌ వ్యష్టి సమష్టి పురుష విభాగ రూపతయా పురుషాత్మకత్వం భో
క్తృవర్గే - అత్ర భోక్తృత్వం కర్మోపాధికమ్ - పరమపదే తు నిరు
పాధిక భోక్తౄణాం సతామప్యనుక్తిస్తత్రత్యానాం స్వాధీన స్వా
ర్థ భోక్తృత్వ భ్రమ రాహిత్యాభిప్రాయా - క్షణలవాదిమ కాలా
వచ్ఛేదేషు కాలాత్మకత్వం తేషాం జగత్సృష్ట్యనుగ్ర

— వర్గభోగోపకరణభోగస్థానరూపనిఖిలజగదుదయవిభవలయలీల

-ణమ్ - అభూద్భవిష్యతీత్యాది రూపేణ జగద్విశేషణత్వ
పతీత్యవసారాద్వ్యాప్తస్యాపి కాలస్య లీలావిభూతిమాత్రే పఠ
నమ్ ''కాలం సపచతే తత్ర న కాలస్తత్ర వై ప్రభుః - కలాముహూ
ర్తాదిమయశ్చ కాలోనయద్విభూతేః పరిణామహేతుః'' ఇతి నిత్య
విభూతేరకాలకాల్యత్వజ్ఞాపనార్థమ్ - తత్ర - తత్పదనిత్యసద్భా
వే లీలావిభూతివత్కాలనియమో నాస్తీతి విశేషః - భోగ్యప్ర
భృతి సర్వం ప్రత్యేకం వివిధమ్- తత్తదవాంతర విశేష వివక్షతయా
విచిత్రత్వోక్తిః - ఆశ్చర్యతయా వా - ''జగదేతన్మహాశ్చర్యం
రూపం యస్య మహాత్మన'' ఇతి హ్యుచ్యతే - ఏకైకవర్గవ్యక్తీనామ
సంఖ్యాతత్వాదనంతత్వమ్ - భోగ్యభోగోపకరణాదీని పూర్వవ
త్- ప్రాకృతత్వాదిభిరిహ విశేషః- భోగశ్చాత్ర సుఖదుఃఖానుభవా
త్మక మహదాదీన్యనంతబ్రహ్మాండాని సంగృహ్ణతా నిఖిలశ
బ్దేన కతిపయ జగత్కారణత్వప్రయోజక జగత్కారణవిరించాది
వ్యావృత్తిసిద్ధిః - నిఖిల జగదుదయాదేరేకైకస్యైవ బ్రహ్మలక్షణ
త్వే సంభవత్యపి వ్యష్టిసృష్ట్యాది నిత్యాసంభవం భిన్నకర్తృకత్వాది
శంకాం నిరసితుమిహ త్రితయోక్తిః - జగన్నిష్ఠానాముదయ విభ
వలయానాం పరమపురుష లీలాత్వోక్తిః స్వశరీరతయా తత్తద్వి
శిష్టరూపేణ తత్తదవస్థాభవతీత్యుపాదానత్వసూచనార్థా - ప
రిపూర్ణతయా ప్రయోజన నిరపేక్షస్య కథం జగద్వ్యాపార ఇతిశం
కా నిరాసాయ లీలాశబ్దః - ''క్రీడతో బాలకస్యేవ - క్రీడా హరే
రిదంసర్వమ్- హరేర్విహరసి క్రీడాకందుకైరివ జంతుభిః - లోకవత్తులీ
లాకైవల్య'' మిత్యాదిభిస్తత్సిద్ధిః -లీలారూపప్రయోజనవతోఽస్య
వాప్తసమస్తకామత్వం సర్వత్రావిహతేచ్ఛత్వమ్ - ఏవం నారా
యణశబ్దోక్తం శరణ్యత్వం యథానిరుక్తి సంబోధితమ్ - అథసత్య

మూ— సత్యకామ సత్యసంకల్ప పరబ్రహ్మభూత పురుషోత్తమ మహావిభూతే శ్రీమన్

కామేత్యాదేః పూర్వాపర పునరుక్తి పరిహారాయ ప్రాగుక్తేష్వ
ర్థేషు ఇదం సమాఖ్యాపకం ప్రమాణం క్రియత ఇతి కేచిద్వ్యాచఖ్యుః-
తత్ర చతుర్ణాం సమాఖ్యాత్వం వ్యక్తమ్ - సత్యకామాదిశబ్దానాం
కథంచిత్సమాఖ్యాత్వం కల్ప్యమ్ - పరబ్రహ్మభూతేత్యత్ర తు బ్రహ్మ
శబ్దమాత్రం సమాఖ్యా - అన్యథాపి నామిత్వకల్పనే గౌరవం స్యా
త్ - అత్ర పరశబ్దేన విశేషణమ్ ఔపచారిక ప్రయోగ వ్యావృత్త్యా
ర్థమ్ - సత్యకామసత్యసంకల్పశబ్దౌ పూర్వం విశేషణమాత్ర పరత
యోక్తౌ - ఇహ తు తత్ప్రమాణతయా యథాశ్రుతి తత్ప్రవిశిష్ట విష
యతయేతి విశేషః - లీలాపద సూచితం జగన్నిమిత్తత్వమపి సత్యసం
కల్పత్వేన స్థాపితమ్ - జగదుదయాది లీలాత్వద్యోతిత ముపాదానత్వం
తు పరబ్రహ్మభూతేత్యనేనాభిప్రేతమ్ - " సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ
తజ్జలానితి శాన్త ,, ఇత్యాద్యనుసారాత్ - ఏవమద్వైత శ్రుతిబలాదు
పాదానత్వాభిమతస్య బ్రహ్మణః స్వరూప పరిణామ పక్షేణ చిద
చిద్గత సర్వదోషాన్వయః స్యాదితి తత్పరిహారాయ స్వయమేవ గీత
శ్రుత్యర్థమాహ - పురుషోత్తమేతి - అత్ర పంచమ్యాది విభక్త్యన్తరే
ఽపి సమాసో ద్రష్టవ్యః - నన్వేవం భేదాభేద శ్రుత్యోర్విరోధాదన్యత
ర బాధస్స్యాదిత్యత్ర ఘటక శ్రుతిసిద్ధమాహ - మహావిభూత ఇతి
విభూతి శబ్దోఽత్ర నియంతృత్వ పరః - " యదండ ,, మితి శ్లోకార్థః
ఇహానుసంధేయః - శరీరతయా విభూతిత్వాదత్రస్వరూపభేదేఽపి స
మానాధికరణ్యమ్ ముఖ్యమితి భావః - ఏవం సర్వవిలక్షణస్య సర్వ-
నియంతుః జగద్వ్యాపార లీలాయామ్ స్వవల్లభా సామరస్యమ
ప్రేత్యాహ - శ్రీమన్నితి - " విభూతిం ప్రతి శేషిత్వమ్ ద్వాభ్యామి
త్యభిప్రాయన్నాహ - శ్రీమన్నితి,, ఇతి - వ్యాసార్యాః - స్వవిభూతినామ

మూ— నారాయణ వైకుణ్ఠనాథ

ధేయత్వాది నియమై శ్వకరత్వం వ్యంజయితు మాహ - నారాయణే
తి - నిత్య విభూతి యోగం శుద్ధ సృష్ట్యు పాదానత్వంచ ప్రభూతో
ప కారకత్వ జ్ఞాపనాయ విశేషత స్సూచయతి - వైకుంఠనాథేతి - ఇ
దం సంబుద్ధిద్వయం వా - తదాతు తత్వ సాక్షాత్కార ప్రతిభూతక
రహిత దేశాది సంబంధీ వైకుంఠః - అపేక్షిత సిద్ధ్యర్థం సర్వై
రపి యాచనీయః - తత్ప్రిదావా వాపీశ్వరశ్చ నాథః - ఏతత్సత్య కా
మేతి పదాష్టకం ప్రాప్యాకార నిరూపణార్థ మితి పక్ష మపి ప్రగు
ణీకుర్మః - "సోశ్నుతే సర్వాన్ కామాన్ సహ - బ్రహ్మణా
విపశ్చితే" తి కామ శబ్దోదితానాం బ్రహ్మగుణానామపి ప్రాప్యత్వో
క్తి మభిప్రేత్యాహ - సత్యకామేతి - ప్రాప్యానుప్రవిష్టనిత్యవిగ్ర
హ విభూతి ద్వయ యోగేపి తేషు నిత్యత్వే కామశబ్దం ప్రమాణయంతి -
యద్వా ముముక్షూణాం భోక్తృత్వస్యాప్తి భోగస్య చోపకరణకయో
ర్భిమతాః పదార్థాః అస్యసంతీతి భావః - ప్రాప్తిదశాయాం విభూతి
ద్వయేపి అపూర్వానంతభోగ్యస్రష్టృత్వమాహ - సత్యసంకల్పేతి -
ప్రకృష్టభోగ్యతయాపి నిరతిశయ బృహత్త్వమాహ - పరబ్రహ్మభూతే
తి - "బ్రహ్మవేద బ్రహ్మైవ భవతి" త్యాదిభి రభిదాపత్తౌ శం
కాం పరిహారన్ బద్ధముక్తవిలక్షణతయా కైంకర్యాణా ద్దేశ్యత్వ సం
భవమాహ - పురుషోత్తమేతి - కైంకర్యస్థానోపకరణాదిసమృ
ద్ధిమత్త్వమాహ - మహావిభూత ఇతి - సపత్నీకస్య కైంకర్యోద్దే
శ్యత్వం సూచయతి - శ్రీమన్నితి - సంబంధగుణ విభూతివ్యాప్తై
స్సర్వైరపి భోగ్యత్వాతిశయం ప్రకాశయితుమాహ - నారాయణేతి -
సూరిసేవ్యవిగ్రహవిభూతివిశిష్టస్య దేవయానపథకవిశ్రమస్థానత్వ మభి
సంధాయాహ - వైకుణ్ఠనాథేతి - అత్రత్రితీయ మపి పక్షంబ్రూమః -
పరికృతస్య శరణ్యస్య స్వీకృతస్య సర్వభర నిర్వహణ క్రమ స్సత్య కా
మాది రష్టభిః పదై రవబోధ్యతే - సత్యకామ, కామఇహ ప్రపన్నభో

మూ— అపారకారుణ్య

నిరతిశయానన్ద ప్రదానేచ్ఛా - తస్యాస్సామర్థ్యం వినాభావాత్సత్య త్వం-తచ్చ అమోఘత్వం- సత్యసంకల్ప,సంకల్పాత్ర ప్రతిబంధనివర్తన విషయః - సర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామీతిహి త్వమేవాత్థేతిభావః. పరబ్రహ్మభూత,నిరతిశయ బృహత్వ విశిష్టస్త్వం స్వాశ్రితానపి జ్ఞానతో భాగతశ్చ పరమసామ్యాపన్నాం బ్రహ్మయితాసి - పురుషోత్తమ, ‹‹యోమామేవ మసమ్మూఢ,, ఇత్యాదివాక్యచిల్ త్వద్విధాం కృత కృత్యతోక్త్యాత్వస్మిన్ స్వాహ్య భరత్వం త్వయైవసూచితమ్ - యద్వాపు రు దానే పురుసనోతీతి పురుషః - బహు ప్రదేభ్యస్సర్వేభ్య ఉత్తమత్వాత్పురుషోత్తమః మహావిభూతే, విభూతిరిహవిభవనం ప్రభవనం-నియమనమిత్యర్థః - తస్యమహత్వ మపరిచ్ఛిన్నత్వం సంశ్రితాన్ సంసారకారాగృహాన్నిర్గమయ్య తదర్థం తయా సర్వం నియచ్ఛసీతి భావః-‹‹అనన్తదేశకాలాది పరిచ్ఛేదవివర్జితః । మహావిభూతి రిత్యుక్తో వ్యాప్తిస్సా మహతీయత,, ఇత్యత్రాపి నియంతృత్వేన వ్యాప్తిర్వివక్షితా - శ్రీమన్ శ్రియా నిత్యయుక్తస్త్వం త్వదభిమత మాశ్రితకృత్యంనిర్వహసి-నారాయణ,సబంధమనుసంధాయ దాయవిభాగన్యాయేనస్వామితయా చ స్వార్థం స్వయంస్వాత్మానం ప్రాపయితాసీతిభావః- వైకుణ్ఠనాథ, దివ్యపర్యంక సుఖాసికాయాం నిజపాద మూలసేవాం దాతుమవస్థితోసీతి త్రిష్వపిపక్షేషు ముఖభేదైః పునరుక్తి పరిహారస్సిద్ధః - అథశరణ్యస్య సమర్థితసర్వభరస్వీకారానుగుణస్వస్యచాధికారోపాయనిష్పాదకా ఉక్తా అనుక్తాశ్చాకారాః అష్టాదశభిః పదైః ర్నిపద్యప్యానుసంధీయంతే-అత్ర స్వాపరాధస్వనికర్షస్వహేయ సంబన్ధస్వరక్షణ విసంవాదాది దోషపరిహారోపయుక్తానాం గుణవిశేషాణాం ప్రకర్షః ప్రథమముచ్యతే - అపారేతి - కారుణ్యస్యాపారత్వంఅవశ్యదణ్డనీయేష్వస్మాదృశేష్వపి ప్రవృత్తేః-యథా‹‹వధార్హమపి కాకుత్స్థః కృపయా పర్యపాలయత్,, ఇతి సేనాపత్యుక్తమ్-‹‹మచ్చ, రెస్సం,రణే

మూ— సౌశీల్య వాత్సల్యౌదార్యైశ్వర్య సౌందర్య

శాంత స్తతః పూతో భవిష్యసి ,, తి ‟గచ్ఛాను జానామి రణాదీన త
స్త్వ,, మిత్యాదిషుచ - న్యూనాధికత్వదర్శన జనితావజ్ఞాసాధ్వస ప
హారార్థమిహ సౌశీల్యోక్తిః - తస్యాపారత్వం విశేషజ్ఞేషు విరించాదిషు
విష్ణ్వాద్యవతారైః అనభిజ్ఞేషుచ మత్స్యకూర్మాదిషు తత్తత్స్వరూపై ర
వతారై నిర్విశేషనీరంధ్ర సంశ్లేషాత్ - వాత్సల్యస్యాపారత్వం ‟ది
పూర్ణామపి వత్సల ,, ఇత్యుక్తమ్ - ఔదార్యస్యాపారత్వ మర్థిషూ
దారత్వ వచన హేతుభూత మర్థితప్రదానే స్వప్రయోజనానభిసంధిమ
త్త్వమ్ - స్వసంశ్రితేభ్యః సవిభూతికం స్వాత్మానం దత్వాపి తదనుబంధిషు మను
ష్యాదివ్యక్త్యనిశ్రాంతత్వం వా - శ్రూయతేహి ‟ నాస్యావర పురుషాః క్షీ
యంతే,, ఇతి - ‟ నాస్యాబ్రహ్మవిత్కులే భవతి,, తి చ - ఐశ్వర్యస్యాప
కథనమిహానాదికాలం స్వరక్షణవిపరీతప్రవృత్తాన్ కేనచిద్వ్యాజేన స్వ
యమేవ నియమ్యాభిముఖీకరోతీతి జ్ఞాపయితుమ్ - తస్యాపారత్వం ‟సం
సారన్యూనతాభీతాస్త్రిదశాః పరిపంథిన:, ఇతిన్యాయేన బ్రహ్మాదిషు దేవే
షు సుగ్రీవాదిషు సుహృత్సు వా నిరుంధానేషు తానపి శరణాగతానుగుణీక
ర్తుం సమర్థత్వమ్ - సౌందర్యస్యాప్యపారత్వం విరుద్ధ ప్రకృతీనాం శూ
ర్పణఖ్యాదీనాం సత్వస్థానామృషీణామప్యవిశేషేణ దృష్టిచిత్తాపహారిత
యా తత్స్పృహాజనకత్వమసద్వాసనాదిశామకత్వంచ - యథోక్తం శ్రీపా
ఞ్చరాత్రే ఽర్చావతారప్రకరణే - సందర్శనాదకస్మాచ్చ పుంసాం సమ్మూ
ఢచేతసామ్ । కువాసనా కుబుద్ధిశ్చ కుతర్క నిచయశ్చయః - కుహేతు
శ్చ కుభావశ్చ నాస్తికత్వం లయం వ్రజే,, దితి - అతిసుందర విగ్రహేణ స
హ భగవతః పరత్వానుసంధానమ్ తత్సాన్నిధ్య కారణమితి చ - తత్రో
క్తమ్ ‟నిత్యసిద్ధే తదాకారే తత్పరత్వే చ పౌష్కర । యస్యాస్తి సత్తా
హృదయే తస్యాసౌ సన్నిధిం వ్రజే,, దితి - తత్సూచనార్థమైశ్వర్య సౌ
న్దర్యయోరిహావ్యవహితపాఠః - సర్వస్య శరణం సుహృత్ - సుహృ
దం సర్వభూతానామ్ - సర్వలోక శరణ్యాయ - సర్వ యోగ్య మనా

మూ — మహావిభూతే అనాలోచిత విశేషాశేష లోక శరణ్య ప్రణతా
ర్తిహర ఆశ్రితవాత్సల్యైకజలధే అనవరత

యాస ,, మిత్యాది ప్రసిద్ధస్వభావస్యాయమపరాధరాశిసహనాదివిశేషా నాదరేణాంగీకుర్వతస్తే యాదృశజనేపి గుణవృత్తాదినికర్షేణ త్యాగ కారణమిత్యాహ - అనాలోచితవిశేషేతి - అత్రవిశేషశబ్దవివక్షితమ నాలోచితగుణగణేతి శ్రీవైకుణ్ఠగద్యేవ్యంజితమ్ ప్రపత్తేస్సర్వాధికార త్వమప్యనేనప్రకాశితమ్ - “ దుర్గసంసారకాన్తారమపారమభిధావ తామ్। ఏకఃకృష్ణనమస్కారో ముక్తితీరస్య దేశికః - ప్రణమ్యకృష్ణం స హసా - ఏకోపికృష్ణే సుకృతఃప్రణామ,, ఇత్యాదిషూక్తమల్పయత్న ప్రసాద్యత్వమాహ - ప్రణతార్తిహరేతి - అనేనస్వస్యైవంవిధావస్థా పాతురవతార విశేషోప్యనుసంహితః - ఉక్తంహి స్వయమేవ “ నిర స్తైతర భోగాశోపరదం శరణంగత ,, ఇతి - అత్రప్రణతశబ్దః ప్రకృతా నుగుణ్యాత్ “ ప్రపన్నార్తిహరంశిష్టం ,, మిత్యాద్యనుసారాచ్చ ప్రకృ ష్టప్రహ్వీభావయుక్తప్రపన్నవిషయోవా - ప్రస్తుతావతారేష్వుక్తమేవం స్వస్మిన్నుపకారతమంచ వాత్సల్యగుణంపూర్వంద్వయ ఉక్తమపి “ మిత్రభా వేనసమ్ప్రాప్తమ్ - దోషోయద్యపితస్యస్యా ,, దిత్యాది స్మరణాయపు నరాహ - ఆశ్రితేతి - వాత్సల్యగుణోదధౌనిగ్రహాదికంమగ్నంభవతీత్య భిప్రాయేణ ఏకశబ్దః - అతఏవహి సర్వజ్ఞత్వాదౌ స్థితేప్యవిజ్ఞాతృ త్వవ్యుక్తిః - ఉపాయాన్తరంస్వీక్రియతామిత్యత్ర “ అస్మత్స్వేష్టప రాన్వేష్టే,,తి ప్రకారేణమాదృశానామకించనానామధికర్తవ్యం హితత మంత్వమేవజానాసీత్యదాయత్తానుకూల్యస్యచ “ శేషవృత్తివిధానేపిన త్వంసుప్తోనచాగతః - సర్వజ్ఞస్యాపితే - త్వయాపిలబ్ధం భగవన్నిదానీ మ్ - యదిమేనదయిష్యస ,, ఇత్యాదికంనవిజ్ఞాపనీయమిత్యభిప్రాయేణా హ - అనవరతేతి- అనవరతనిఖిలశబ్దాభ్యాంజ్ఞానస్య కాలతోవిషయత శ్చసంకోచోవ్యుదస్తః - “ త్వమేవైవంకురుష్వమామ్ - కురుష్వమా మ [illegible]

మూ — అశేష చరాచర భూత నిఖిల నియమన నిరత అశేష చిదచిద్వస్తు శేషిభూత నిఖిల జగదాధార అఖిల జగత్స్వామిన్ అస్మత్స్వామిన్ సత్యకామ

ల్య నివర్తనాదికమపి కార్యమిత్యాహ - అశేష చరాచరేతి. నిఖిలశబ్దః స్వరూపస్థిత్యాది నియంతవ్య కార్త్స్న్యపరః. సార్వకాలిక నియమన కార్త్స్న్యపరో వా. ఆగమైరాచార్యాదిభిరంతరాత్మతయా చ బహుప్రకారం హి నియమనం. నహ్యవిధేయం తే కించిద్యేన మేభిమతం ప్రతిబంధాద్విలంబేత అలభ్యం వా స్యాదితి భావః - పరిపూర్ణస్య మే త్వదంగీకారేణ కిం ప్రయోజనమిత్యత్రాహ - అశేష చిదచిదితి - నహి మదేకవర్జం తవ సర్వ శేషిత్వమ్ - అతో మమాప్యతిశయే తవ చార్థః ప్రకల్ప్యత ఇతి భావః - తథాపి యథావస్థిత రక్షాపేక్షా తవ నాస్తి కథం చ త్వయా రక్షణీయ ఇతి శంకాయామాహ - నిఖిల జగదాధారేతి - గుణాదివత్త్వదపృథక్సిద్ధ విశేషణస్య మమాపేక్షామంతరేణైవ మత్సత్తాదికం త్వయైవ రక్ష్యతే - తత్సాఫల్యార్థమ్ రక్షాపేక్షాదికమపి త్వయైవ కారయితవ్యోహమ్ - నహి త్వదధీన సత్తాకస్య మే త్వన్నిరపేక్ష ప్రవృత్తిస్సంభవతీత్యభిప్రాయః - ఏవమేవ హి శేషభూతానామ్ స్వతంత్ర స్వామినా త్వయైవ యథేష్టమ్ స్వముద్దిశ్య వినియోగః క్రియత ఇత్యాహ - అఖిల జగత్స్వామిన్నితి - ఇష్టానిష్ట ప్రదాన సాధారణేస్మిన్ మద్వినియోగే కిం తవాయాతమిత్యత్రాహ - అస్మత్స్వామిన్నితి - మదాచార్య సంతతి సాముఖ్యేన మమైవం విధత్వత్సంబంధ జ్ఞానాద్యవస్థా ప్రదాన రూపోపకారే ప్రవృత్తేన త్వయా శేషపూరణమ్ కార్యమితి భావః - పరిపూర్ణతయా పూర్వోపకార ప్రత్యుపకార నిరపేక్షస్య తవాకించన నిత్య సాపేక్ష సంశ్రిత రక్షణమాత్మీయ నిత్యగుణ పరిత్రాణమితి సూచయతి - సత్యకామేతి - సర్వశక్తేస్తవని

మూ— సత్యసంకల్ప సకలేతర విలక్షణ అర్థికల్పక ఆపత్సఖ శ్రీమన్

హంతుం శక్య మిత్యాహ - సత్య సంకల్పేతి - తథా స్యాపేక్షితా ర్థ మన్యః కశ్చి దాశ్రీ యతా మిత్య త్రాహ - సకలేతర విలక్షణేతి - “ విష్ణుపోతం వినానాన్య త్కించి దస్తి పరాయణమ్ - ర వకాం కథ్యతే సత్యమ్ విష్ణురేకః పరాయణః ,, మిత్యాదిభి రన్యేభ్య స్యైవ మోక్ష ప్రదత్వాది రూపమ్ విశేషమ్ పశ్య న్నహమ్ ముముక్షుః మన్య మాశ్రయే యమ్ - నహి పర తంత్రః కశ్చిత్స్వతంత్ర కృత్యమ్ ప్రార్థనీయః - న చ త్వమ్ పర తంత్ర ఇతి భావః . యద్య ర్థినమ్ మాం నాద్రియసే కథమ్ తవౌ దార్య ప్రథా జీవే దిత్యభి ప్రాయే ణాహ . అర్థి కల్పకేతి . అర్థీచ కల్ప కశ్చేతి విగ్రహః . అర్థి నామ్ కల్ప ద్రుమ ఇతివా - ఉక్తంహి “ ససర్వా నర్థినో దృష్ట్వా సమేత్య ప్రతి నంద్య చే ,, తి . అర్థినః కల్ప ద్రుమాయస్య సోర్థి కల్పక ఇతివా వివ క్షితమ్ - యద గీయత “ ఉదారా స్సర్వ ఏవైత ,, ఇతి - అభి మత పురు షార్థ దానార్థ మర్థినా ము త్పాదక త్వాన్మాది ముఖే నార్థి త్వా పాద కశ్చే తివా - ఏవం పూర్వోక్త స్యాప్యౌ దార్య స్యాతి శయ ప్రద ర్శనే తాత్ప ర్యాన్న పున రుక్తిః - జ్ఞాతం మయా వసిష్ఠేనే త్యాదిక మనుసంద ధానః పాంచాలీ గజేంద్రా దివదా పన్నస్యా నన్య గతి కస్య మమైతా మాపదమ పేక్ష్య రక్షితు మర్హ సీత్యాహ - ఆప త్సఖేతి - ఆపది సఖి వత్సమ్ రక్షక ఇత్యర్థః - విశ్వ సనీ యత్వ స్నేహ విషయ త్వాది సూచ నాయ సఖిశబ్దః - శత్రు మపి “ తస్మా త్పరి త్రాంత ఇతి వ్యవస్య నత్వా శరై ర్మృత్యు వశం నయామి ,, త్యాహో చత్ - ఏవం వ్యాఖ్యా మిష్ట ప్రాపకత్వమ్ అనిష్ట నివర్త కత్వంచ దర్శితమ్ - అథ తత్ర స మానాభిప్రాయ తయా నిత్య యుక్తా మఖిల జగ [illegible]

టీకా — నారాయణ అశరణ్యశరణ్య అనన్యశరణస్త్వత్పా
దారవిందయుగళం శరణమహం ప్రపద్యే

సంబంధ గుణవిభూతి ప్రయోజన వ్యాపారాప్త్యుపాయాపేక్ష
యామంద ఫలామాభావాత్ - అత ఆత్మానం నాతివర్ణేథా ఇ
త్యాహ - నారాయణేతి - ఉత్తరఖండస్యాపేక్షయా పూర్వఖండే
ధిన్నిత్యాద్యుక్తమ్ - ఇహతు పూర్వఖండస్యాపేక్షయోక్తిం స్వస్వ
భావైః ఫలితమాహ - అశరణ్య శరణ్యేతి - స్మర్యతేహి - "అ
గతీనాం గతిర్భవాన్,, ఇతి - అత ఏవ అనాలోచితే త్యాదినా సత్ర
సద్యుక్తిః - తత్రహి తారతమ్యానాదరే తాత్పర్యమ్ - ఏతత్సర్వం
వ్యాఖ్యేయ వివక్షిత ప్రాప్య ప్రాపకాకార ప్రపంచనమ్ - అస్తు హ
మేవమ్ - ఏతావతాపి కింత్వయా లబ్ధం సర్వత్రహి శాస్త్రార్థాధి
కారోఽపేక్షిత ఇత్యత్రాహ - అనన్య శరణ ఇతి - తత్త్వవిదోఽనన్యప్ర
యోజనస్య మమ సిద్ధోపాయాంతరం నాస్తి - "అహమస్మ్యప
రాధానామ్ - సధర్మ సిష్యోస్మి,, త్యాద్యుక్తావస్థా విశేష విదగ్ధ
మే సాధ్యోపాయాంతర మపి నాస్తీతి ప్రతిబుద్ధోస్మి - అయమేవ
హి మమాత్రాధికార ఇతి భావః - ఇదంతు వ్యాఖ్యేయ స్తోత్రస్య వృ
ధుపాధి ప్రేత మితి జ్ఞాపనాయ హమపి నమమ శరణమితి వ్యంజనా
యైవ అధికోఽహం శబ్దః - అథవా అనన్య శరణ ఇత్యుపాయాంతర
శూన్యత్వ మహమిత్యుపాయ భీరుత్వ మితి శంకా రాహిత్యం ప్రయో
జనాంతర తదుపాయ పరిత్యాగిత్వం మోక్షార్థ ప్రపత్త్య స్మృతిత్వం
చ వ్యజ్యతే - ఏతత్సూచితః కార్పణ్య విస్తారః ప్రతి వచన వాక్యేషు
గద్యాంతర యోశ్చ ద్రష్టవ్యః - త్వదిత్యాదినా పూర్వఖండ పద క్ర
మాను సరణమ్ - త్వచ్ఛబ్ద స్సరణ్యత్వోపయుక్త సర్వాకార వైశిష్ట్య
పరః - పాదేత్యాదికం ప్రాగుక్తార్థమ్ - అత్రద్వయ మిత్యస్య వ్యా
ఖ్యాత ప్రాయ మితి శేషః - తాత్పర్యంతు పూర్వమేవోక్తమ్ - య
ద్వా - ద్వయమర్థానుసంధానేన సహైవ ముక్త మితివా వక్తవ్యం

మూ— అత్రద్వయమ్॥ పితరం మాతరం దారాన్పుత్రాన్బ
న్ధూన్సఖీన్గురూన్। రత్నాని ధన ధాన్యాని క్షే
త్రాణిచ గృహాణిచ ॥ సర్వ ధర్మాంశ్చ సన్త్యజ్య
సర్వకామాంశ్చ సాక్షరాన్।

మితివా వివక్షితమ్ - వాక్యాంతరైః పునఃపునః ప్రతిపాద్యత ఇతి తు నా
శంకనీయమ్ - ఏక సాధ్య సిద్ధ్యర్థం ప్రపత్త్యావృత్తేః ప్రతిషేధాద్వి
హసాధ్యాంతరాయోగాచ్చ - పితర మిత్యాది కంతు స్వవాక్య వస్తి
బంధన సంవాదన ముఖేన అనన్య శరణ త్వాదికం విశదీ కృత్య వక్ష్య
మాణ ఫల ప్రార్థనా ప్రస్తావ నాత్మక మితి ద్వయార్థస్య సముదితో
క్తిః - తథాహ్యత్రసోపాధిక భోగ్య తదు పాయ త్యాగం నిరుపాధి
క భోగ్య తదు పాయ విశేష పరిగ్రహంచ స్పష్ట యిత్వా ప్రసాదయ
ఇత్యాది నాసోఢు మిత్యంతే నోత్తర ఖండస్థ దోష నివృత్తి ప్రార్థ
నా సంగృహ్యతే - పిత్రాదీనాం త్యాగోక్త్యా భృత్యాది చేత నాంతర
త్యాగః కైముత్యసిద్ధః - బంధు శబ్ద ఇహ సంబంధ్యాది పరః - ర
త్నానీ త్యాదిక ముత్కట భోగ్యత్వ భోగ సాధనత్వాభ్యా మచేతనాం
తరాణా ముపలక్షణమ్ - చకారేణ వానుక్త సముచ్చయః - ప్రియే
షు హితేషుచ మోక్ష తదుపాయానుపయుక్తేషు కుత్ర చిత్సంగోపి న
యుక్త ఇతి జ్ఞాపనాయ పితర మిత్యాది వివిధోక్తిః - ఏవం లోకసిద్ధ
ప్రియ హితా న్యుదాహృత్య సర్వ ధర్మా నిత్యాదినా శాస్త్ర వేద్యా
ని సాధనాని సాధ్యాని చాహ - తత్ర సర్వధర్మశబ్దస్సిద్ధసాధ్యరూ
పసపరికర ధర్మ కార్త్స్న్య పరః - సర్వ కామా నితి హిరణ్య గ
ర్భాది పద పర్యంత కామ్య విషయః - అక్షర శబ్ద ఇహాత్మ మా
త్రాను భవ గోచరః - ధర్మాణాం కామానాం చోప యోగిత్వేన వా
పిత్రా ద్యుదా హరణమ్ - తచ్చ యథా సంభవం ద్రష్టవ్యమ్ - పిత్రా
దీనాం త్యాగశ్చాత్ర కామ్య ధర్మోప యోగి తయా అర్థ కామో
ప యోగి తయా వా [illegible]

మూ— లోకవిక్రాన్తచరణౌ శరణం తే వ్రజం విభో,, ॥ “త్వమేవ

త్వదేవో భవ - ఆచార్యదేవో భవ - వృద్ధౌచ మాతాపితరౌ,, విత్యాద్యుక్త భగవదాజ్ఞానుపాలనం నవిరుధ్యతే - సర్వధర్మశ్శబ్దేన మోక్షసాధనభూతోపాసనవర్గ సంగ్రహోపి తస్మిన్ పక్షే “విహితత్వాచ్చాశ్రమకర్మాపి,, ఇతి న్యాయేన వర్ణాశ్రమధర్మాణామనివృత్తిః - తదిహ త్రైవర్గిక ధర్మేషు ప్రయోజనాంతరేషు మోక్షోపాయాంతరేషుచ సాధారణం నైరాశ్యం త్యాగః - తత్రపురుషార్థాంతరేష్వల్పాస్థిరత్వాది దోషదర్శనాన్నైరాశ్యమ్ - తత ఏవ తదుపాయేష్వపి ముక్తిసాధనేష్వన్యేషు స్వావస్థా దర్శనేన దుష్కరత్వాది నానైరాశ్యమితి విశేషః - సంత్యజ్య, సమ్యక్త్యక్త్వా-సవాసనం పరిత్యజ్యేత్యర్థః - యద్వా - పంచాంగసంయుక్తాయాః ప్రపత్తేరంగత్వేనాంగిత్వేన వానుపాదానమిహధర్మాణాం త్యాగః - సోయం ప్రపత్త్యుపకారకత్వ బుద్ధివిరహః - సంప్రతిపన్నేషు పురుషార్థాంతర తదుపాయేషు ముక్త్యుపాయాంతరేషు నిత్యనైమిత్తికేషుచ సమాన ఇతి సహోక్తిః - లోకవిక్రాంత చరణౌ ఇతి చరణే లోకవిక్రాంతత్వ వచనమనాశ్రితానామప్యాత్మప్రకాశనేన సౌలభ్యాది వ్యంజకమ్ - లోకవిక్రాంతేతి వ్యస్తం వా - తదా తు లోకేషు విక్రాంతః - అధిష్ఠాతేత్యర్థః - తే, స్వతంత్రస్వామినః పరమప్రాప్యస్యచ . విభుశబ్దేన ఫలప్రదానౌపయిక గుణపౌష్కల్యం వ్యజ్యతే - యద్వా విభుశబ్దేన పరత్వం తత ఇత్యనేన సౌలభ్యంచ సంగృహ్యతే - వ్రజమ్, వ్రజామీత్యర్థః - అనద్యతనత్వమత్రావివక్షితమ్. భూతత్వేన నిర్దేశస్తు కర్తవ్యశేష నైరపేక్ష్య వ్యంజనపరః . త్యాజ్యానాం త్యాగస్య పూర్వమస్పష్టత్వాదిహ తత్ప్రపంచనే తాత్పర్యమ్ - ఉపాయత్వముపేయత్వంచ “మాతా పితా భ్రాతా,, ఇత్యాది శ్రుతిసిద్ధసర్వవిధబాంధవస్య నారాయణస్యైవేత్యభిప్రాయేణ త్యక్త్వాసర్వం త్వమేవేత్యాహ . త్వమేవేతి

మూ — మాతా చ పితా త్వమేవ త్వమేవ బన్ధుశ్చ గురుస్త్వమేవ।
త్వమేవ విద్యా ద్రవిణం త్వమేవ త్వమేవ సర్వం మమ
దేవదేవ ,, ॥ ,, పితాసి లోకస్య చరాచరస్య త్వ
మస్య పూజ్యశ్చ గురుర్గరీయాన్ । న త్వత్సమోఽస్త్య
భ్యధికః కుతోఽన్యో లోకత్రయే

త్వత్తోదేత్యత్ర త్వచ్ఛబ్దాభిప్రేతం చానేన విశదీకృతమ్ - సర్వేషాంజ
న్తూనాం సర్వేషు జన్మసు సర్వవిధోపకారకత్వం త్వయి సముచ్చితమి
త్యభిప్రాయేణ ప్రత్యేకం త్వమేవేతి సావధారణా వృత్తిః - మాతాపి
త్రాదయో హి తత్ప్రయుక్తాస్తత్సహకృతాశ్చ తదభిమతం యత్కిఞ్చి
త్కరణేనోపకుర్యుః - అయం చానన్యప్రయోజనో నిరపేక్షశ్చ స్వేచ్ఛ
యైవ సర్వప్రకారేణోపకరోతి - మాతా ప్రళయదశాయాముదరే ధా
రయిత్వా ప్రసవనాద్విషయప్రవర్తకత్వాదిభిశ్చ - పితా ,, అహం బీజ
ప్రదః పితా ,, ఇత్యుక్తేః - హితప్రవర్తకశ్చ బన్ధుస్సమ్బన్ధాన్తరేణాప్య
హిత నివర్తనార్హః - గురుః, గుశబ్ద ఇత్యాద్యుక్తాన్ధకార నిరో
ధిత్వాత్తత్ర చాసౌ గురుశ్శరీరక అపి గురుశ్చ - విద్యా, ఉపాయభూత
విద్యాప్రవర్తకత్వాత్తత్ఫలప్రదత్వాచ్చ - అకించనానాముపాసనరూ
పవిద్యాయాః స్థానే నివేశాద్వా - ద్రవిణం, ,, అమృతం సాధనం సాధ్యం-
యం పశ్యన్తి మనీషిణః ,, ఇత్యుక్తాత్సాధనత్వాత్సాధ్యత్వాచ్చ - త్వమేవస
ర్వమిత్యుక్తానుక్తసర్వకార్త్స్న్యపరం. మమ, తత్త్వవిదోఽకించనస్య
శక్తాన్యసాధ్యసాధనస్య త్వయ్యన్యస్తభరస్య చ - దేవదేవేతి సర్వప్రకారో
త్కర్షపరం - ఏవం స్వవిషయేను సంహితస్య సర్వవిధబన్ధుత్వస్య సర్వ
విషయత్వేన నిరుపాధికత్వం సూచయతి - పితాసీతి - లోకస్య, హిరణ్య
గర్భాది జన్తుజాతస్య - పూజ్యశ్చ, పితృత్వగురుత్వాదిభిస్సర్వాత
ఙ్కారాధ్యత్వ శ్రుతేశ్చ సమారాధ్యః - ,, గరీయాన్ బ్రహ్మదః పితే,,
త్యుక్తమాహ - గరీయానితి - గరీయాన్ పూజ్యతమః ఇతి తు భాష్యోక్తమ్.
లోకత్రయే, బద్ధముక్త నిత్యరూప

మూ— ఽప్యప్రతిమప్రభావ ॥ తస్మాత్ప్రణమ్య ప్రణిధాయ కాయం
ప్రసాదయే త్వామహమీశమీడ్యమ్ । పితేవ పుత్రస్య
సఖేవ సఖ్యుః ప్రియః ప్రియాయార్హసి దేవ సోఢుమ్ ॥

యశబ్దేన సర్వలోకపతీనాం లక్షితా - ప్రభావతోఽప్రతిమత్వస్యో క్తత్వాత్ - నత్వత్సమోస్త్యభ్యధికః ఇత్యాదికమిహ కారుణ్యాదిషు నియోజితమ్ - తస్మాత్తత్రైవం సర్వవిధబంధుత్వే త్వయి భావతః కారుణ్యాదిగుణైశ్చ సర్వాధికత్వే త్వద్విషయాపరాధస్య పిత్రాదిసర్వవిషయాపరాధరూపత్వాత్సర్వవిషయాపరాధానాం త్వదాజ్ఞాతిలంఘనరూపత్వేన త్వదపరాధత్వాచ్చేతి భావః - ప్రణమ్యేత్యాదికం ప్రపద్యే ఇత్యస్య వివరణమ్ - భక్తివత్ప్రపత్తిరపి ప్రపదనవిశేషః - ప్రకృష్టప్రపత్త్యభావశ్చాత్ర ప్రకరణాత్ప్రపత్తిరూపస్సచ పూర్వోక్తఫలవిశేషప్రార్థనార్థమిహానూద్యతే - కాయప్రణిధానమత్ర స్వరక్షణార్థ స్వవ్యాపారాంతరనివృత్తివ్యంజకమాత్రమ్ - ప్రణమ్య ప్రసాదయే, ప్రపదనరూపం ప్రసాదనమనుతిష్ఠామి - మదిష్టవిఘాతానిష్టప్రాప్తిహేతుభూతమత్కృతాపరాధజనితాప్రీతిరూపకాలుష్యరహితం కరోమీత్యర్థః - త్వాం, స్వతస్సర్వభూతానాం సుహృదం మదపరాధాతకలుషితబుద్ధిం - అహం, అకించనోఽనన్యగతిః స్వత్వే త్వదత్తవర స్వశక్త్యాదితరసాధ్య సాధనశ్చ - ఈశం, సాపరాధనిగ్రహసమర్థం - ఈడ్యం, బ్రహ్మాదిభిస్స్తుత్యమ్ - "నతస్యేశే కశ్చన తస్యనామమహద్యశః,, ఇతి శ్రుత్యుక్తమహనేన పదద్వయేన దర్శితం - క్షుద్రోఽపి జంతుః సంబంధవిశేషాదపరాధం సహతే కింపునస్త్వమిత్యభిప్రాయేణ పిత్రాదిదృష్టాంతః - ప్రియః ప్రియాయాయ, మత్ప్రీతివిషయస్త్వం త్వత్ప్రీతివిషయాయమహ్యం - "ప్రియో హి జ్ఞానినోఽత్యర్థమహం స చ మమ ప్రియః,, ఇతి స్వయమేవాత్థ - అర్హసి దేవ సోఢుమితి వక్ష్యమాణసంగ్రహః - సంసారమోచనమపి తేఽస్త్యేవేతి దేవశబ్దాభిప్రాయః, ఏ

మూ—— మనోవాక్కాయై రనాదికాల ప్రవృత్తా ననన్తాకృత్యకరణ కృత్యాకరణ భగవదపచార

సవిశేషణ నారాయణశబ్దస్య పూర్వమేవ వ్యాఖ్యాతత్వాదనయో
శ్చతుర్థీ నమసోః పాఠక్రమాదర్థక్రమస్య బలీయస్త్వాత్ ప్రథమం మ
నోవాక్కాయై రిత్యాదిభి స్త్రిభి ర్వాక్యై రిష్టప్రాప్తేః పూర్వ భా
వినీం మమకార నివృత్తిం వాచినమశ్శబ్ద వివక్షితాం సర్వానిష్టనివృత్తిం
ప్రార్థయతే - తత్ర సర్వస్యానిష్ట స్యేష్ట విఘాతస్యచ కర్మ మూల
త్వాత్తన్నివృత్తిః పూర్వమభ్యర్థ్యతే - మానసాదిభేదేన త్రివిధః పాప
రాశి స్తద్విపాకశ్చ మన్వాదిభి ర్విభక్త ఇతి జ్ఞాపనాయ కరణ త్రయో
పాదానం - అకృత్యకరణాదే రహేతుకత్వ మన్యోన్యాశ్రయాది కంచ
పరిహర్తుమాహ-అనాదికాలప్రవృత్తేతి - హితప్రవృత్తి యోగ్యైః క
రణై రేతావన్తం కాలమహితే ప్రవృత్తోఽస్మీతి నిర్వేదశ్చాత్ర వ్యంజితః-
"యద్బ్రహ్మకల్పే,, త్యాదిప్రక్రియయా అనాదికాలప్రవృత్తమత ఏవా
నన్తం- ప్రథమేనాన్తశబ్దోఽకృత్యకరణ కృత్యాకరణరూప సామాన్యాప
చారయో రన్వేతవ్యః-ద్వితీయస్తు భగవదపచారా చావకృత్య కరణా
దిపంచకముత్తరోత్తరం క్రూరతరమ్- యద్యపి కేషాంచిత్కృత్యా నా
మకరణ మకృత్య కరణాత్మకమ్- తథాపిశరణాగతరక్షణాది కృత్యాకర
ణంమహత్తర పాతక మిత్యాస్మర్యత ఇతి జ్ఞాపయితు మకృత్య కరణాన
న్తరంకృత్యాకరణోక్తిః.అకృత్యకరణాంతర్భూతస్యాపిభగవదపచారా
దేర్బ్రాహ్మణపరివ్రాజకన్యాయేనప్రకృష్టత్వజ్ఞాపనాయ పృథగభిధానమ్.
యద్యప్యకృత్యకరణాదేరప్యాజ్ఞాతిలంఘనరూపతయా భగవదపచార
త్వం- తథాప్యత్రాపచారా తివిశేష్య నిర్దేశేనవ్యజ్యతే - తథాపి శిశు
పాలాదీనామివావ్యవధానేన భగవత్పరివాదాదికమిహ భగవదప చార
శబ్దోక్తం, అకృత్య కరణశబ్దేనతు స్వ స్వ వర్ణాశ్రమాది నిషిద్ధా
నుష్ఠానమాత్రమ్-కృత్యాకరణ శబ్దేనస్వవర్ణాది నియత ధర్మస్య ప్రా
ప్త కాలే శ...

మూ— అసహ్యాపచారరూప నానావిధానన్తాపచారానార
బ్ధకార్యాననారబ్ధకార్యాన్ కృతాన్ క్రియమాణాన్

ప్రకరణేషు ద్రష్టవ్యాః. భగవతీయే మనుష్యత్వబుద్ధిరిత్యాదికా రపర్యంతే ష్వవతారేషు ప్రాకృతత్వబుద్ధి [illegible] భగవదప చారాః. త్వదపచారేతివ [illegible] భగవదపచారశబ్దేన త్త్రిత్వమా త్రోపాత్తప్రకారసూచనార్థః - [illegible] భాగవతవిరుద్ధాచరణ మిహ [illegible]. ఇమానపచారాన్ సేన కేచిద్వర్ణయంతి- ఏతయోరేవాపచార [illegible] త్వా విధి విశేషితాః- కేచిత్తు [illegible] అసహ్యాపచారాణితి విభ జ్యంతే. తేచ "విద్యాచోరో గురుద్రోహీ. ఏకాంతద్రవ్యాపహారం- యు ష్మాద్రంభగవద్భక్తం. మమ ద్వేషానుబంధో [illegible] - సంస్పృతాపుద్య తేతవే,, త్యాదిషు వేదితవ్యాః. ఏవం నిరోధబంధన భగవ ద్భాగవత ద్వేషావజ్ఞా పరిహాసాదయశ్చ యథాలోకమసహ్యాపచారా ఇత్యనుశి ష్యంతే. ఏతేపంచాపి ప్రత్యేక మవాంతరోపాధిభి ర్నానావిధాః తత్ర ద్విధా స్వస్వావాంతర వృత్తిభేదైరనంతాః- ఆరబ్ధకార్యాన్ జాత్యా యుర్భోగరూప విపాకసంజ్ఞ ఫలప్రదానే ప్రవృత్తాన్ - యద్యపి "అ నారబ్ధకార్యే ఏవతు పూర్వే తదవధే,, రిత్యుపాసనే సూత్రితమ్ - త థాపి "సాధ్యభక్తిస్తు సాహంత్రీ ప్రారబ్ధస్యాపి భూయసీ" తి ప్రప త్తివిశేషవచనా దత్రారబ్ధకార్యాణామపి [illegible] ప్రపన్నస్యేశ స్య ప్రపత్త్యా [illegible] ప్రార్థిత ఫలప్రదానాత్తదిష్ట భోగాదూర్ధ్వ [illegible]-అనార బ్ధకార్యాన్ ప్రారబ్ధకార్యేతరాన్ [illegible] ప్రక్రాంతఫ లాన్. ద్వివిధానపి కృతాన్ నిత్యవచ్చిన్నాన్ క్రియమాణాన్, అనువర్తమాన సంకల్పాది మత్త్వేపి దేశకాలాదిభి [illegible] నియుక్త [illegible] వస్థ మనివారభృత్యాదిముఖేనవా ప్రక్రాంతాన్ [illegible] - కరి

[illegible]

శ్రీమద్రహస్యరత్నాయామ్

మూ— నరిష్య మాణాంశ్చ సర్వాన్ అశేషతః క్షమస్వ
అనాది కాలప్రవృత్తమ్ విపరీత జ్ఞాన. మాత్మ విషయం
కృత్స్నంజగద్విషయమ్విపరీతవృత్తమ్

బుద్ధిపూర్వోత్తరాఘానాం పశ్చాదేవ ప్రాయశ్చిత్త విధానాత్తేషా మప్యత్రసంగ్రహేతు యథాహం ప్రాయశ్చిత్త ప్రేరణం క్షమాఫలం గ్రాహ్యం- సర్వాననశేషతఇతి వ్యక్తిశక్తికాత్స్న్యాపరం- సంతిహి పాపానాం బహ్వ్యశ్శక్తయః - తత్వతిరోధాయకత్వం ప్రత్యవాయ జనకత్వం కర్మాంతరానర్హతాపాదకత్వం సజాతీయపాపారంభ రుచిజనకత్వంచేతి-ఏతాస్వంతిమా వాసనేత్యుచ్యతే- సాచప్రత్యుత్త రేవ్యక్త మనువదిష్యతే - పాపశక్తిశ్చ నిగ్రహ సంజ్ఞః- పరమపురుష బుద్ధివిశేష ఏవేతిక్షమస్వేత్యనేన వ్యజ్యతే - నిగ్రహనివృత్తి రూపోహి ప్రసాదవిశేషఇహక్షమా - అత్రభాగవతాపచారేషు తద్విదితేషుతత్ప్ర సాదన ముఖేన భగవతః ప్రసాదనం- "మయాత్వం పరుషాణ్యుక్తస్త చ్ఛత్వం క్షంతుమర్హసి" ఇత్యాదిన్యాయాత్- తదవిదితేషు వ్యవధానే న రహస్య ప్రాయశ్చిత్తన్యాయాత్ - ఏవం నిషిద్ధక్షమా ప్రార్థితా- అథసహేతుక కామ్యక్షమాప్రార్థ్యతే - అనాదికాలేతి - క్షుద్రపురు షార్థ కామనాయా విపరీతజ్ఞానసాపేక్షతయా అపచారాణామివ కా మ్యార్థ జ్ఞాన పూర్వక కామ్యానామపి మాత్రయా భ్రాంతి హేతు కత్వం వ్యంజయితుమిహ విశేషతో విపరీత జ్ఞానస్య సహోక్తిః - య థావస్థిత విషయ విరుద్ధాకారావగాహిజ్ఞానమిహ విపరీతజ్ఞానం - త చ్చాత్ర "యోన్యథా సంతమాత్మాన మన్యథా ప్రతిపద్యతే" ఇత్యాది భిరుక్తమ్ - స్వాత్మనో జగతశ్చ స్వనిష్ఠత్వ స్వతంత్రత్వస్వ శేషత్వ భగవదన్యనిష్ఠత్వాది భ్రమఇత్యభిప్రాయేణాహ- ఆత్మవిషయం కృత్స్నం జగద్విషయం చేతి - వృత్తశబ్దస్య శాస్త్రీ యే ప్రసిద్ధప్రకర్షణముపజీవ్య విపరీత వృత్తమితి బంధకం కామ్యంక మోచ్యతే - అనర్గా [illegible]

మహా—చాశేష విషయం అద్యాపి వర్తమానం వర్తిష్యమా

ణంచ సర్వంక్షమస్వ

మ్యాస్యచ విపరీత వృత్తత్వం సాత్త్విక త్యాగ సమదర్శిత్వాది విశిష్ట
హితతమ ధర్మ విపరీతత్వాత్ - విపరీత వృత్తేపి స్వవిషయతయాపు
త్రాది పరవిషయ తయాచ ద్వైవిధ్యం దర్శయతి - అశేష విషయమి
తి - అద్యాపి వర్తమానం వర్తిష్యమాణంచ సద్రూప దేశాది
భిః పరోక్షసమ్యగ్జ్ఞానే నిష్పన్నేపి బాధితాను వృత్త్యాది నయా ద్వా
సనా రాగాదిభి రను వర్తమాన మిత్యర్థః - అత్రచకారేణా పూ
ర్వకృత విపరీత వృత్త సముచ్చయః - అద్యాపీత్యనేనా నాది విప
రీత వృత్త సంతతి స్సూచ్యతే - అత్రాపిసర్వశబ్దః పూర్వవర్తా
త్స్యర్థపరః - అశేష ఇతిచాను సంధేయమ్ - ఇహ యథాధి కార
మ్ యథాచోదిత మనుష్ఠితానామపి సంసార హేతు ధర్మాణామబి
చారాణా మివానర్థ పర్యవసాయి తయా ముముక్షోపేక్షయా
పాపత్వోక్తేః స్వర్గాది హేతుభూత స్వతంత్ర సంకల్పేపి నిగ్రహ
హేతుత్వ బుద్ధ్యా కామ్య క్షమా ప్రార్థనం యుక్తమ్ - యద్యప్యే
వం పూర్వ కృతేషు కామ్యేషు గతిః తథాపి వర్త మాన వర్తిష్య
మాణ కామ్య క్షమార్థినామ్ స్వయం తదారంభ ఏవనసంభవతీతి క
థం క్షమాప్రార్థనమ్ ? ఇత్థమ్ - అజ్ఞాతయాదృచ్ఛిక సుకృత న్యా
యాత్సహ్య జన బుద్ధ్యావా సంభవత్సు నేదం చోద్యమ్ - స్వబుద్ధి
పూర్వ మపి వర్త మానేషు కామ్యేషు మధ్యే నిర్విణ్ణానామపి ప్ర
క్రాంత సమాపన మంతరా లబ్ధ వ్యాపకారి రశేష సమాపన న్యా
యేనస్యాత్ అత్ర పశ్చిమాంశ స్యాజ్ఞా సిద్ధత్వాన్న కామ్యత్వ దోషః-
పూర్వాంశస్యతు క్షుద్రఫల కామనా మూలస్య తత్ఫల జనకత్వాభా
వేపి తాదృశ వాసనా జనకత్వ సంభవా త్ప్రక్రాంత కర్మ యోగ
స్యచ " నేహాభి క్రమ నాశోస్తి " తిన్యాయేన కేషాంచిత్కర్మ
ణా మసమాప్తానామ్ కృతాంశస్య విళంబ కారి సాధనాంతర పర్యవ

మూ—మదీయానాదికర్మప్రవాహప్రవృత్తామ్ భగవత్స్వరూపతిరోధానకరీమ్ విపరీతజ్ఞానజననీమ్ స్వవిషయాయాశ్చ

సీత ఫలజనకత్వాత్తత్త్వాంశిక ప్రార్థనీయా - పూర్వాపరాంశయోర
ధికార భేదేప్య సమాప్తి రైక కర్మ్యాణ ద్యోతమాన వ్యపదేశోపి
యుక్తః. ఉత్తర కాలేపి కేనచిద్ధేతునా నిర్వేద విచ్ఛేదా న్నిత్యత్వ
భ్రమాత్స్వప్నదోషాద్వా కామ్యం సంభావ్యతే - తస్యాస్తు తత్సన్నహ్యా
వితుమాపేక్షణం కింస్వం స్యాదితి ప్రాయశ్చిత్త ప్రేరణార్థం సాభ
ర్యాది న్యాయేనైవ క్రమేణ వైరాగ్య జననార్థంవా - ఉక్తంహి ప్రప
న్న మధికృత్యైవ - ''అథో మాయ ప్రపన్నోపి భుక్త్వాభోగా ననామ
యాన్ । అన్తే విరక్తి మాసాద్య విశతే వైష్ణవం పద'' మితి - ఏ
వం కర్మ నివృత్తిః ప్రార్థితా - అథ కర్మహేతు ప్రకృతిసంబంధ
నివృత్తిః కర్మనివృత్త్యైవ భవంత్యపి సర్వేశ్వర బుద్ధివిశేషాధీనేతి
జ్ఞాపయితు మభ్యర్థ్యతే - మదీయేతి - ఈశ్వరస్య వైషమ్య నై
ర్ఘృణ్య పరిహారార్థం మదీయత్వోక్తిః - అన్యోన్యాశ్రయాది నివా
రణాయ బీజాంకురాది న్యాయ మభిప్రేత్యాహ అనాది కర్మ ప్రవా
హ ప్రవృత్తా మితి - ప్రకృతి స్వరూపస్య పురుష వదనాదిత్వాత్త
త్ప్రవృత్తి మాత్రే కర్మ హేతుకత్వముక్తమ్ - తత్రచ ''గుణమ
యా సమావృత'' ఇత్యాది ప్రసిద్ధమ్ ప్రాకృతాం వృత్తి త్రయం భగవ
త్స్వరూపే త్యాదిభి రాహ - భగవత్స్వరూపతిరోధానం నామ క్షే
త్రజ్ఞానాం భగవత్స్వరూప విషయ జ్ఞాన ప్రసర నిరోధః - తథాచా
త్యంత తిరోధానాద సర్వబుద్ధి సామాన్యతో విదితేపి భగవతస్సర్వా
శ్రయత్వాది ధర్మ తిరోధానాద వరత్వాది బుద్ధిం తద న్యేషు స్వనిష్ఠ
త్వాది బుద్ధించ కరోతీత్యాహ - విపరీత జ్ఞాన జననీ మితి - ఇదంచ
జీవ స్వరూపతిరోధాన తన్మూల దేహాత్మ భ్రమాదేరుపలక్షణమ్-
ఏవం తత్త్వత్రయతిరోధాన ఫలభూతం విపరీత జ్ఞానాంతర మాహ
స్వవిషయాయా ఇతి - ప్రకాశమానేషు వస్తుషు తిరోధానం నామ

మూ— భోగ్య బుద్ధేర్జననీం దేహేంద్రియత్వేన, భోగ్యత్వేన సూక్ష్మరూపేణ చావస్థితామ్ దైవీం గుణమయీం మాయామ్ దాసభూ

తత్తద్వైపక్ష ధర్మ గ్రహణ నివారణమ్ - ఇదమేవహి సర్వత్ర భోగ్యం
తేనిర్దానమ్ - ఉక్తస్యాస్యాకార త్రయస్య హేతుభూత మవస్థా
విశిష్ట్యయం దేహాత్మ్యాదిభి రుచ్యతే - దేహేంద్రియత్వేన భోగాయ
తనతయా భోగోపకరణ తయాచ భోగ్యత్వేన శబ్దాది గుణ విశిష్ట
భూతపంచక రూపత్వేన సూక్ష్మరూపేణ దేహాదిపరిణామ రహితాం
శీన సేయం ప్రకృతి రిదానీం చ తిరస్యం తైరపకరోతి - ప్రళయ
దశాయాంతు సూక్ష్మ రూపేణైవ తిరోధాన మాత్రంకరోతీతి వ్యవస్థా
" దేహ యోగా ద్వాసోపి ,, ఇతి సూత్ర భాష్యే ద్రష్టవ్యా - ఈదృ
శ్యాః ప్రకృతే దురత్యయత్వం స్వతంత్ర లీలాప్రవృత్తతయేతి " దైవీ
హ్యేషా గుణమయీ ,, త్యాదినా త్వయైవ గీతమితి సూచయతి -
దైవీమితి - తిరోధానాది హేతుభూతై రవస్థా చతుష్టయానువృత్తై
రనంత హేతుభి స్సత్వాది గుణైః ప్రచురతామాహ - గుణమయీమి
తి - సత్వాది గుణ సముదాయ ఏవ ప్రకృతిరితి సాంఖ్య పక్షస్తు " గు
ణాః ప్రకృతి సంభవాః - ప్రకృతేర్గుణ సమ్మూఢాః ,, ఇత్యాది వ్యా
కరణ ప్రయోగ బలాన్నిరస్తః - క్వచిత్తు సత్వ రజస్తమశ్శబ్దానాం
ద్రవ్య పర్యంత ప్రయోగః " తద్గుణ సారత్వాత్తు తద్వ్యప దేశః ,,
ఇతిన్యాయేన నేతవ్యః - ఏవమనంతై విభాగై ర్వ్యాపారైః పరిణా
మైః గుణైశ్చ ప్రఖ్యాత మాశ్చర్యత్వం సమాఖ్యా విశేషేణాహ -
మాయామితి - మాయాం మాం తారయేతి ద్వికర్మక తయాన్వయః-
దాసభూత ఇత్యాదిభి ర్మూల మంత్ర పద త్రయార్థ స్సూచ్యతే -
" దాసభూతా స్స్వతస్సర్వే - ఆత్మ దాస్యం హరేస్స్వామ్యమ్,, ఇ
త్యాది ప్రసిద్ధం స్వభావతో దాసత్వం చ్వి ప్రత్యయా భావేన వ్యజ్యతే-
మేపి నారశబ్ద వాచ్యానాం జీవానాం తాత్పర్య వృత్త్యా దాస

మూ— తతి శరణాగతోస్మి తవాస్మి దాస ఇతి వక్తారం మాం
తారయ

త్వం గ్రాహ్యమ్ - దూరం పలాయితేపి మయి త్వత్సంబంధ స్వాపద్ధ
స్త్యజతి- దాస్య ప్రతి బోధశ్చ మే సంప్రతి జాత ఇతి భావః - శరణాగ
తోస్మి తవాస్మి దాస ఇతి ప్రాగుక్త త్రిఖండార్థ నిష్ఠత్వం సముచ్చి
త్యోక్తమ్ - స్వరూప భర లాభేషు తవైవ సమమేతియత్ - ప్రపన్న స్యా
మ సంధానం సారంత విహదర్శితమ్ - అస్మీతి ప్రార్థనాభి ప్రాయ
మ్ దాసోస్మి- దాసవృత్తి పరస్స్యామిత్యర్థః - అన్యథాతు దాస
భూత ఇత్యుక్తస్యైవ పునర్వచన మాత్రం స్యాత్ - శరణాగతోస్మి
త వాస్మి దాస ఇతి నిర్దేశో ప్రార్థనాహాస్మి నిక్షేప పరావితి కేచిత్ -
అతోవాద్యప్రభృతి దాసోహం నీయమిత్యభి ప్రాయేణాహ - ఇతి వక్తారమితి యద్యప్యత్ర ఫల ప్రార్థనార్థం ప్రప
త్తి కర్తృత్వానువాద ఏవ యుక్తః - తథాపి తద్వచన కీర్తనాత్వాను
వాదో "భవ శరణ మితీ రయంతి" త్యాద్యభి ప్రేత వచన ప్రాశ
స్త్యాది వ్యంజనార్థః - మామ్, స్వయం మృత్పిండ భూతస్యే" త్యాది
ప్రసిద్ధ స్వరక్షణా సమర్థనామ్ - త్రిగుణ ద్రవ్యస్య నిత్య తయా నాశా
భావా త్తారణమే త్యుక్తమ్ - ఏతేన దురత్యయే త్యుక్తం స్వయత్నేన
దుస్తరత్వమ్ "మామేవ యే ప్రపద్యంతే" ఇత్యాద్యభి ప్రేతం పరా
ధీన తరణంచ గమ్యతే - ఏవం నమస్యార్థే నివర్తనీయత యాభి ప్రేత
స్య పాపస్య భ్రమస్య ప్రకృతి సంబంధస్యచ మిథః కార్యత్వం కారణ
త్వంచ యథాయోగం ద్రష్టవ్యమ్ - అథ నివేదన మాంద్యాదీన్ వి
శంబ క్షమాణాం అత్రత్య విశదజ్ఞాన భక్త్యోరపి కైంకర్యోపయోగి
తయా చతుర్థ్యభి ప్రేత ఫల కోటి ఘటితత్వాత్స్వయం ప్రయోజనమ్
తదుభయం తేషా మిత్యాదినా ప్రార్థ్యతే - "తత్పాద భక్తిజ్ఞానా
భ్యాం ఫల మన్యత్కదాచన-నయాచే త్వ్రణతో విష్ణుం యాచనాన్న
శ్యతి ధ్రువ" మితి తావన్మాత్ర ప్రార్థనా హ్యనుజ్ఞాతా - అత్ర పర

పృథుగ్ద్యాధికారః

శ్లో — తేషాంజ్ఞానీనిత్యయుక్త ఏకభక్తిర్విశిష్యతే
ప్రియోహిజ్ఞానినోత్యర్థమహమ్,, ఇత్యాది శ్లోకత్ర
యోదిత జ్ఞానినం.

క్తివచనం తదనంతర భావి పరజ్ఞాన పరమభక్త్యోరప్యుప లక్షణ
- తచ్చ ప్రతివచన భాగే వ్యంజయిష్యతే - జ్ఞానీ, 'ప్రకృతిం విద్ధి
మే పరాం,, మిత్యాది ప్రతి పాదిత భగవచ్ఛేష త్వైక రసాత్మ స్వరూ
విద్భగ వంత మేవ పరమ ప్రాప్యం మన్వానః - నిత్య యుక్తః, ఐ
శ్వర్యాద్యర్థినాం స్వాభి లషిత ప్రాప్తౌ సిద్ధాయాం భగవతా యో
గోనివర్త్యతే - జ్ఞానినస్తు నతథేతి భావః. ఏకభక్తిః, నతుప్రయో
జనాంతర విభక్త భక్తిరిత్యర్థః - ఏత దుభయం జ్ఞానీ విశిష్యత ఇత్య
స్య హేతుః అత్యర్థమభిధేయం. సర్వజ్ఞేన సర్వ శక్తినా మయాపి
సర్వ్యచ మితిభావః - సచమ మప్రియ ఇత్యత్రాప్యర్థ మిత్యే తదనుష
జ్యతే-యద్వాస్వప్రీత్య పేక్షయా స్వభక్త ప్రీతేః ప్రకర్షోక్త్యాస్తుతిః-
త్మైవ సర్వాంతరాత్మనో మమాప్యంతరాత్మైవ- నన్విదం ప్రమాణ
రుద్ధమిత్యత్రాహ - మేమతమితి - ప్రకృష్ట ప్రీతి విషయత్వే నాతివా
నాస్ని విరోధః - తథాత్వాదరే హేతుమాహ- ఆస్థితఇతి- యుక్తాత్మ
సద్విరహాస్సాత్మతి ధుస్సహతయా మయినిత్యయోగ ప్రవృత్తమనాః- అ
నుత్తమాంగతిం, పరమ ప్రాప్యం - జన్మనాం, పుణ్యజన్మనాం-జ్ఞాను
వాన్, పూర్వోక్త జ్ఞానవాన్ - వాసుదేవ స్సర్వమితి ప్రపద్యతఇత్య
న్వయః - సర్వం, ప్రాప్యప్రాపకాది - "రామస్యవ్యవసాయజ్ఞ,, త్యా
నిదర్శితజ్ఞాన విశేషత్వాన్మహాత్మత్వోక్తిః-మహామనాఇతి భాష్యమ్-
సుదుర్లభః,మత్తః ప్రయోజనాన్త రార్థినః ఆర్తాదయోపి దు
ర్లభాః-అయంతుకమర్వశ్య మధ్యే భక్తలాభార్థినా మయా దేశికా
ర్భిరన్యైశ్చ సుదుర్లభః- లబ్ధశ్చే దయమలభ్య లాభ ఇతి భావః-
క్తంహి శ్రీపౌష్కరే "దుర్లభా భగవద్భాగ భావినో భువిమా
నవాః | తద్దర్శనాత్సదా లాభా త్సులభం శాశ్వతం పద,, మితి.

మూ—మాం కురు ''పురుషస్స పరః పార్థ భక్త్యా లభ్యస్త్వనన్యయా'', ''భక్త్యా త్వనన్యయా శక్యః'', ''మద్భక్తిం లభతే పరామ్'', ఇతి స్థాన త్రయోదిత పరభక్తియుక్తం

మామ్, ''అజ్ఞ జంతు రనీశోయమ్'', ఇత్యుక్తేషు మూర్ధాభిషిక్తమ్- మామ్, శ్లోకత్రయోక్త జ్ఞానినం కురుష్వ. క్రియాఫలం త్వద్ధానీత్యాత్మనేపదేన వ్యజ్యతే. అవ్యవహిత తత్త్వాది హ శ్లోక త్రయేత్యుక్తమ్ - పరభక్తి శ్లోకానాం భిన్న ప్రకరణస్థతయా స్థాన త్రయేత్యుక్తమ్ - మామ్, '' యాప్రీతి రవివేకానా '', మిత్యుక్తేషు బాహ్య విషయ సక్తిష్వగ్రగణ్యామ్- అథ శరీర పాత సమయ భావినో బుద్ధ్యాకారానభ్యర్థయతే - పర భక్తీతి . అథవా ముక్తి దశా భావినాం పరభక్త్యాదీనామిదముపేక్షణమ్- ఏక స్వభావత్వోక్తిః త్వత్రత్యపర భక్త్యాదివ్యవచ్ఛేదార్థా . ఉక్తానామేవ తత్రత్యపర భక్త్యాదీనాం సోదరానువాదేన కైంకర్య పర్యంత తాంయాచతే - అప రేతి- అత్రత్యాదితి వక్తవ్యే భగవచ్ఛబ్దోను భాష్య పౌష్కల్య స్ఫుటీకరణార్థః - కింకర విశేషణే శేష త్వైక రతి రూప శబ్దే -శేషత్వైక రతి రేవ రూపం నిరూపకం యస్యేతి భావ్యమ్ - భవానీతి ప్రార్థనా త్వత్కింకరత్వాభావాత్పూర్వమసత్కల్పాహమితి సూచ్యతే- ఏవం ద్వయార్థో వ్యాఖ్యాతః - సర్వజ్ఞోపి స్వతో దేవే యాచ్ఞా విజ్ఞాపనాదిభిః । తత్తదిష్ట ప్రదిత్సాత్మ ప్రీతిరేవ ప్రసాధ్యతే॥ తదేవచాదనోపజ్ఞమపూర్వం తత్త్వవేదినామ్ । ఆరాధ్యేంద్రాద్యపాయేపి ఫలదానాయ తిష్ఠతి - అత్రైవ మభ్యర్థిత స్య భగవత స్త్వదభ్యను జ్ఞాది విషయైః ప్రపత్తి జనిత ప్రసాద పరివాహైక ప్రతివచనైః ప్రకృతోపయుక్త వక్ష్యమాణ చరమశ్లోకార్థోపి ప్రతిబోధ్యతే - తిభాష్యాత్ర ప్రతిహతో పీత్యంతేనా శక్తి పూర్త్యా అనాగతానంతకాల సమీక్షయాప్య దృష్ట సంతారోపాయ తాం ప్రకాశయ తానన్య శరణ ఇత్యుక్త విస్తర రూపేణ ప్రథమ పాదతాత్పర్యోక్తిః - తేనసకేనాపి

టీకా—మాం కురుష్వ పర భక్తి పరజ్ఞాన పరమభక్త్యేక స్వభావం మాం కురుష్వ పర భక్తి పరజ్ఞాన పరమభక్తికృత పరిపూర్ణానవరత నిత్య విశదత మానన్య ప్రయోజనా నవధి కాతిశయ ప్రియ భగవ దనుభవోహమ్ తథావిధ భగవ దనుభవ జనితానవధికాతిశయ ప్రీతి కారితా శేషా వస్థో చితా శేష శేషతైక రతి రూపనిత్య కింకరో భవాని - ఏవం భూత మత్కైంకర్య ప్రాప్త్యుపాయ తయా వకౢప్త సమస్త వస్తు విహీనోప్యనన్త తద్విరోధిపాపాక్రాంతో ప్యనన్త మదపచార యుక్తోప్యనన్త మదీయాపచార యుక్తోప్య నంతాసహ్యాపచారయుక్తో

త్యాదినాత్వ మిత్యంతేన ద్వితీయ వాక్యోక్తాధికారికృత్స్న లాఘవాది వ్యంజనం కేవలమిత్యాదినా త్వహంత్వేతి వాక్యాభిప్రేతానిష్ట నివృత్తి పూర్వకేష్టప్రాప్తి ప్రకా శనమేవం భూతోసీత్యాదిభిః ప్రపన్న విషయ శోకాపనోదనవాక్యాభి ప్రేత ప్రపంచన మితివి భాగః- ఏవంభూతమత్కైంకర్యేత్యత్ర ఏవం భూతేతి కైంకర్యవి శేషణం. ఉపాయత యేత్యత్ర గద్యాంతరోక్తక్రమేణసాక్షాత్పరంపరయా చేతిభావ్యం - అవకౢప్తం మన్నిత్యేచ్ఛయ విహితమిత్యర్థః- మదాదేశాత్మకైశ్శాస్త్రైర్విహిత మితివా - సమస్తవ స్తుశబ్దేన ప్రస్తుతప్రపత్తివ్యతిరిక్తాస్తత్త్వజ్ఞానపూర్వకాః కర్మయోగాదయ ఉపాసన పర్యంతాని వృత్తిధర్మాః స్తదుపయుక్తాంశ్చామానిత్వాద్యాత్మగుణా స్సంగృహ్యంతే. ఏతేనపరిశబ్దేన ద్యోతిత సపరికర త్యాగవ్యంజనమ్.ఏవంవక్ష్యాదివితదహాకానసంభవతీతి నైరాశ్య రూపత్యాగ సిద్ధ్యర్థమాహ - అనంత తద్విరోధి పాపాక్రాంతోపీతి- ఉపాసనాది విరోధిత్వాత్ప్రవృత్తిధర్మాః స్వత్ర పాపశబ్దేన సంగృహీతః- అనంతమదపచారేత్యాదిభిఃపూర్వవద్విశేషాపచారాభి భూతత్వస్య పృథగుక్తిః - ఏకైక

మా — న్యైతత్కార్య కారణ భూతానాదివిపరీతాహంకార
విమూఢాత్మ స్వభావో న్యైతదుభయ కార్య కా
రణ భూతానాదివిపరీత వాసనా సంబద్ధో న్యైత
దను గుణ ప్రకృతి విశేష సంబద్ధో న్యైతన్మూలా

దర్శనస్య దుస్తరత్వద్యోతనాయ ప్రత్యేక మానంత్యనిర్దేశః- ఉక్తా
నాం పాపానాం నిదానం భక్తియోగాది ప్రతిబంధే ద్వారభూత మ
హంకారవిమూఢాత్మే త్యాదిషు ప్రసిద్ధం పూర్వం విపరీతజ్ఞాన
శబ్దోపాత్తేప్యన్యత ఉపమాహ - ఏతత్కార్యేతి- కార్యస్యాప్యహంకా
రస్యానాదిత్వం బీజాంకురన్యాయాత్ప్రవాహ రూపేణభావ్యమ్ - "
అథాతోహంకారాదేశ ,, ఇత్యాద్యుక్తమభావస్థితాహంకారాద్వ్య
వచ్ఛేదార్థం విపరీతశబ్దః. అనహమర్థేఽహం త్వాభిమానాత్స్వ
తంత్రత్వారోపాచ్చ విపరీతత్వమ్ . విమూఢత్వమిహ తిరోహితత్వమ్-
నిత్యంప్రకాశమానస్యాప్యాత్మన స్తిరోహితత్వమాధేయత్వ శేషత్వా
దిధర్మాణామనవభాసాదితి జ్ఞాపనాయ స్వభావ శబ్దః-పాపస్యా
హంకారస్యచ ప్రవాహనిర్వాహకం అశేషత ఇతిపూర్వత్ర సంక్షిప్తం
విశద మనుభాషతే - ఏతదుభయేతి - వాసనాయా అపిప్రవాహరూపే
ణానాదిత్వంయథావస్థిత తత్త్వ హితపురుషార్థ వాసనా వ్యావృత్త్య
ర్థమత్రవిపరీతత్వోక్తిః- పాపస్య వాసనా పాపాంతరారంభరుచిజ
నకః గ్రహాంశరీ- అహంకారస్యవాసనా భూయోఽభూయస్తాదృశభ్ర
మజనకబుద్ధిసంస్కారః - భగవత్స్వరూపతిరోధానకరీమిత్యాద్యు
క్తమనువదత ఏతదను గుణేతి - ఏతచ్ఛబ్దేన పూర్వోక్త పాపా
హంకార వాసనా రూప త్రితయ పరామర్శః. అత్ర తత్కార్యత్వంకా
రణత్వంచ వివక్షితమ్-సాత్త్వికప్రకృతి వ్యవచ్ఛేదాయ విశేషశబ్దః-సం
బద్ధః దృఢబద్ధ ఇత్యర్థః - ఏతచ్చ మిథ్యాగ్నేర్దుర్వివేచ పదేన వివృ
తమ్- ప్రకృతిసంబంధస్యాభిమత ప్రతిబంధకత్వే ద్వారం ప్రపంచయతి
ఏతన్మూలేతి-దుఃఖస్యాప్యసా [illegible] ద్వేగ జనకత్వమపి సంభవతి - సుఖ

ఆధ్యాత్మికాధి భౌతికాధి దైవిక సుఖదుఃఖ తద్ధేతు
తదితరోపేక్షణీయ విషయానుభవ జ్ఞాన సంకోచ
రూప మచ్చరణారవింద యుగళై కాంతి కాత్యంతి
కపరభక్తి పరజ్ఞాన పరమభక్తి

స్యతు సంసార రుచి జనకత్వేన విఘ్నత్వమధికమిత్యభిప్రాయేణ పూర్వం సుఖస్యోక్తిః- దుఃఖవత్సుఖమప్యాధ్యాత్మికాదిభేదేన త్రివిధం- అధ్యాత్మికమాత్మాశ్రితా చిత్సముదాయప్రధాన హేతుకమ్- తాదృశం దుఃఖం ద్వివిధం- శారీరం మానసం చేతి- తత్ర శారీరమ్, శరీర రోగః ప్రతిశ్యాయ ఇత్యాదినోక్తమ్- మానసం కామక్రోధ భయద్వేషేత్యాదినా - అధిభౌతికంతు పశుపక్షి మనుష్యాద్యైరిత్యాదినా- ఆధిదైవికంచ “ శీతోష్ణ వాతవర్షామ్బు వైద్యుతాదిసముద్భవ,, ఇతి - అత్ర దుఃఖ శబ్దస్య పూర్వ కాలీన దుఃఖవిషయిత్వాదుత్తరత్ర దుఃఖవిఘ్న గంధరహితత్వోక్తైరుత్తర కాల స్వాస్థ్య పరత్వాత్ తిత్తిఛాయాం వా తాత్పర్యాదవిరోధః- త్రివిధమప్యేతత్ప్రత్యేక మవాంతర హేతు స్వరూప వైషమ్యాదనంత ప్రకార మితి సూచయితుం తద్ధేతు శబ్దః- సుఖదుఃఖ హేతవశ్చ స్వరూపతో బుద్ధివిషయత యాపి పరభక్త్యాదివిఘ్నాః - తదితరేత్యుపేక్షణీయావిశేషణమ్ - ఉపేక్షణీయ విషయశ్చ తృణాది స్తదనుభవోప్య బ్రహ్మాత్మకానుభవ రూపత్వేన పూర్వోక్త విపరీత జ్ఞానవిశేషతయా స్వరూపత స్సంసారతశ్చ విరోధి- విషయానుభవ విరోధి జ్ఞానసంకోచః తత్కోపదేశ సహస్రైరప్యనివర్త్య పరావరతత్త్వ విషయ యథావస్థిత జ్ఞాన ప్రసరాభావః - మచ్చరణారవింద యుగళైతి స్వయముక్తిరహం సదోషాయ- ఈశ్వరస్య యథా భూతార్థ శంసినస్సర్వత స్వగుణావిష్క్రియాదోష రహితత్వాత్ - తేనాపి చరణయో స్స్వాశ్రిత రక్షణ సాధనతయా సంప్రీతివిషయత్వేనస్తుత్యత్వోపపత్తేశ్చ- తథాహుః- “ తస్యస్వాత్మ ప్రదానేతు సాధనం స్వపదద్వయ,, మితి- అత్ర పరభక్త్యాదిశబ్దైర్దేహ పాతాత్పూర్వ భావినః పశ్చాద్భావిన

మూ— విఘ్నప్రతిహతోఽపి యేన కేనాపి ప్రకారేణ ద్వయవక్తా త్వం కేవలం మదీయయైవ దయయా నిశ్శేష వినష్టస హేతుకమచ్చరణారవిందయుగళైకాంతికాత్యంతిక పరభక్తిపరజ్ఞానపరమభక్తివిఘ్నః మత్ప్రసాదలబ్ధమ చ్చరణారవిందయుగళైకాన్తికాత్యంతిక పరభక్తిపర జ్ఞాన పరమభక్తిః మత్ప్రసాదాదేవ సాక్షాత్కృ

త్యవస్థా విశేషాస్సంగృహ్యంతే - ప్రతిహతోఽపీత్యంతేనాపి శక్త్యస్త్యాగానువాదో ద్యోత్యతే- ధర్మాంతరనైరపేక్ష్యవిశిష్టవిధాన మపి ద్వయవక్తేత్యనేన సూచితమ్-సకృదేవ తావతా ప్రపత్తేస్తదవినాభూతాంగానాం వా నివృత్తిః - శరణమహం ప్రపద్య ఇతి పూర్వోక్తానువాదత్వేన ప్రపత్త్యుపశ్లిష్టస్యైవ ద్వయవచనస్యాత్ర వివక్షితత్వాత్ - యేన కేనాపీత్యస్యతు ॥ఆర్తో వా యది వా దృప్తః - మిత్రభావేన సంప్రాప్తం-విభీషణో వా సుగ్రీవ యది వా రావణస్స్వయమ్,, ఇత్యాద్యుక్తాధికారి విశేషాని యమే తాత్పర్యమ్- శరణ్యస్య ప్రపన్నేష్వాదరాతిశయాదిదృశ వ్యాజ మాత్రానుభాషణ మితి కేచిత్ - ఏతేన జీవగత వ్యాపారనిరపేక్ష మోక్ష ప్రదానాది పక్షాశ్చ నిరస్తాః. ఇతః పరం త్వం ఇత్యాద్యంతర మనపేక్షిత మిత్యాహ - కేవలమితి- మదీయయైవ నాన్యదీయయా న సహకార్యంతర సాపేక్షయేతి భావః - దయాత్ర ప్రపత్త్యుల్లసితార ఇతేచ్ఛా - ప్రపత్తిజనిత ప్రసాదవైశిష్ట్యే సత్యపి సహజదయాయాః ప్రాధాన్యమిహ సూచితమ్-కర్మణాం సుఖదుఃఖ జనన శక్తివత్తిరోధాయకత్వాది శక్తిరపి నివృత్తేత్యభిప్రాయేణ నిశ్శేషశబ్దః- తేనాశేషవిత్యుక్తస్యానుక్తిః హేతుభూత పాపాది సద్భావే పునరపి విఘ్నశక్యేతేతి తత్పరిహారార్థముక్తం సహేతుకేతి - విఘ్నాః పూర్వోక్తాః- ఏవమనిష్ట నివృత్తిరుక్తా-అథేష్టప్రాప్తిం వదన్ ప్రథమం తేషాం జ్ఞానిత్వాది ప్రార్థితజ్ఞాన పూర్వక పరభక్త్యాది ప్రదానమాహ - మత్ప్రసాదలబ్ధేతి - ఇహహి పరభక్త్యాది వచనంతత్ పూర్వ భావిజ్ఞానవిశే

మూ — త యథావస్థిత మత్స్వరూప గుణ విభూతిలీలో
పకరణ విస్తారో పరోక్ష సిద్ధమన్నియామ్యతామ
దనుభవోమద్దాస్యైకరసాత్మస్వభావాత్మ స్వరూ
పోమదేకానుభవోమద్దాస్యైకప్రియః

షస్యా ప్యుప లక్షణమ్ - అత్ర మత్ప్రసాదశబ్దః ప్రపత్తి జనిత ప్రసా
ద నిరస్త ప్రతిబంధక నిరుపాధిక సౌహార్దపరః - ఏవంమత్ప్రసాదా
దేవేతి వక్ష్యమాణె నాప్యవ ధారణేన సహకారినైర పేక్ష్యం ద్యోత్య
తే - మత్స్వరూపేత్యాదిక ముత్తరఖండస్థ నారాయణ శబ్దార్థః-
విభూతి శబ్దోత్ర నిత్య విభూతి విషయః - ఉపాయ దశాయాం శా
స్త్రవిహిత తత్త్వజ్ఞాన గుణాది పరిచ్ఛిన్న స్వరూపా ద్యను భవాత్
ద్వ్యావృత్త్యర్థం యథావస్థిత విస్తారశబ్దౌ - ఆరోప శంకా నివృ
త్త్యర్థంవా యథావస్థిత శబ్దః- హేత్వ భావా దత్ర భ్రమా భావః-
ఏవం సర్వ విశిష్ట పరమ భోక్తృత్వ సాక్షాత్కారే నారశబ్దార్థ స్వ
స్వరూపా విర్భావ మపి స్వాధీనస్వార్థ కర్తృత్వ భోక్తృత్వభ్ర
మనివృత్తి పూర్వక తచ్ఛేషత్వ జ్ఞాప నాయ పృథగాహ - అపరో
క్షేతి - నియామ్యత్వోక్త్యాత్ర వ్యాప్యత్వ ధార్యత్వేచాకృష్టె - “అం
తః ప్రవిష్టః శాస్తా జనానామ్- ఏతస్యావా అక్షరస్యప్రశాసనే గార్గి
సూర్యాచంద్ర మసౌ విధృతౌ తిష్ఠతః,, ఇతి శ్రుత్యను సారాత్ - ఏతేన
“సస్వరాడ్,, త్యుక్తేపి ముక్తే పారతంత్ర్యే దేరనపాయో దర్శి
తః - నియామ్యత్వం చిదచిత్సాధారణమ్ - దాసత్వంతు చేతనైక ని
ష్ఠమ్ - తయోః ప్రాతిస్వికం ప్రయోజనమాహ - మదేకాను భవామ
ద్దాస్యైక ప్రియఇతి - ఐశ్వర్య కైవల్య పురుషార్థ యోరివ స్వనిష్ఠ
తయా స్వతంత్ర తయాచ స్వాత్మానుభవ ప్రసంగోపి తదాన సంభవ
తీత్యభి ప్రాయేణ మదేకాను భవశబ్దః - స్వామ్యనుభవ పరివాహే స్వా
నుభవె స్వప్రాధాన్య గంధ నివృత్త్యర్థంమద్దాస్యైకప్రియ ఇత్యుక్త
మ్ - పూర్వోక్త మేకానుభవం పరమ పురుషార్థత్వ ప్రతి బోధాయ

మూ — పరిపూర్ణానవరతనిత్యవిశదతమానన్యప్రయో
జనానవధికాతిశయప్రియమదనుభవ స్త్వంతథా
విధమదనుభవజనితానవధికాతిశయప్రీతికారితా
శేషావస్థోచితా శేష శేషతైక రతి రూప నిత్య
కింకరోభవ. ఏవం భూతోసి ఆధ్యాత్మికాధి భౌ
తి కాధిదైవిక దుఃఖ విఘ్న గంధ రహిత స్త్వం

పూర్వవత్ప్రాప్యకల్యాదిభిర్విశేషణైః శిష్ట-పరిపూర్ణేతి-తత్ప్రయుక్త ప్రీతింత
త్పూర్వాహంచనిత్యకింకరోభవాసీత్యం తేన ప్రార్థితమ- ప్రయచ్ఛతితథా
విధేతి - ఈదృశస్వకైంకర్య సామ్రాజ్య యోగ్యతా మలభ్య లాభ
త్వ స్వస్త్య సంతోషార్థముత్తర స్త్య విధా నార్థం చానువదతి-
ఏవంభూతోసీతి- ప్రకృత్యాత్మ వివేకాధ్యాత్మికః పరావర తత్త్వ వివే
కాద్భాగవతః పరావర పురుషార్థ వివేకాదనన్య ప్రయోజనః స్వ
పరాధి కార వివేకాదనన్య సాధనః పూర్వార్ధోక్తం చమత్కృత ఇత్యను గ్ర
హ విశేషాత్ప్రమితా నష్ఠిత భర న్యాస స్త్వత్తస్త్వ మయా స్వీకృత భ
రః నిత్య కింకరో భవేః దత్యుత్తరస్త్వం ముక్త ప్రాయోసీత్యర్థః -
ఆఖ్యాతేన సంతమేన మిత్యవస్థా వ్యజ్యతే, యద్వా - నిత్య కింక
రో భవేతి సత్య సంకల్పే నోక్తత్వేన వా స్వేనవా ప్రత్యాఖ్యాతు మశ
క్యత్వే నివార కాంతర సంభవేపదానీమేవ తథావిధ మాత్మానం
పశ్యతః క్రమాత్తత్సిద్ధి మాహ - ఏవమితి - ఏవం భూతత్తు ముప కాం
తో సీత్యర్థః- భయా వహాయాం దేహేంద్రియాదివిశిష్టదశాయాం
కథంతుత్రిచ సరహాయ కాలక్షేప ఇత్యత్రాహ - ఆధ్యాత్మికేతి - ఆ
త్రిలోత్యుత్కట సుఖస్యాప్యుపలక్షణార్థమిహ దుఃఖోక్తిః, శ్లోక
త్రయోద్యుక్త జ్ఞానశక్తిశాలినం ప్రతిప్రాతికూల్య విశేషాద్వా. దుః
ఖశబ్దేన సుఖస్యాపి సంగ్రహః. గంధశబ్దేనవా తద్వివక్షా. తేనస
ర్వసాధారణఃత్సుదాదిర్వ్యాధిప్రసేతః - దుఃఖస్య ద్వయార్థాను
సంధానం ప్రతి విఘ్నత్వం స్యాత్ - అతస్తు ప్రాహిత్యోక్తిః - ఇతి

— ద్వయమర్థానుసంధానేన సహాసదైవంవక్తా
యావచ్ఛరీర పాతమత్రైవ శ్రీరంగేసుఖ మాస్స్వ

వ పూ ర్ణ వి వే కా నా మా భి మా నికం దుఃఖంచసుఖంచ నాస్తి-సాంస్పర్శకానాంతు ప్రారబ్ధ కర్మవశా త్సంభవతా మపి ప్రతి ది వసకర్మసు మోక్షాసత్తి దర్శన ప్రీత్యాద్వ యార్థాను సంధా న విస్మృత్వం నాతి నాస్తి, అతోనప్రత్యక్షాది విరోధఃశఙ్క్యమ్ - అనవ్య జ్ఞానభక్త్యాదిప్రా ర్థనానాక్ - ఉచ్చారణం ప్రాధాన్యేనసోఽనుమ ర్థాను సంధానే సహాశబ్దః - ఏవమర్థాను సంధానే నేత్యన్వయః- నవదభిల హేయేత్యాద్యుక్త విశద ప్రకారణై త్యర్థః-ఏత చ్చా త్ర కృతకృత్యత్వాను సంధానప్రీత్యర్థం అస్యచ స్వయంప్రయోజ న రూపకైంకర్య రూపత్వాత్ "యన్ముహూర్త ,, మిత్యాది న్యాయేన భగవ దనుభవ ప్రీత్యాను భవ ప్రీత్యను వృత్త్యర్థం సం భవ ద్ధ్వంద్వతితిక్షార్థం నిర్భర త్వాను సంధాన రసాను వృత్త్య ర్థం నిషిద్ధకామ్యాది సంగనివృత్త్యర్థంచ సదేత్యుక్తిః- ఇదంతు స్వ భావార్థ శాస్త్ర ప్రాప్త్యా విరోధైర నేగమ్ - అన్యథా సర్వ ప్ర మాణవిరోధాత్ "తస్య తావదేవ చిరం యావ న్నవిమోక్ష్యే ప్రా రబ్ధమాత్ర భుక్ తత్రతత్వ విత్సుఖ మాప్నుయాత్- ప్రారబ్ధమేవ భో క్తవ్యం కర్మ బ్రహ్మవిదామపి- అనారబ్ధ కార్యే ఏవతుపూర్వే తదవధేః, రితి దర్శితః- ప్రక్రాంత కర్మ ఫల భోగోపి ప్రపన్నస్య యథాభి లాషం ప్రపత్త్యుత్పత్తేశ్శరీ రావధిక ఇత్యభిప్రాయేణాహ- యావ చ్ఛరీర పాతమితిః ఆర్తి తారతమ్యాదత్ర స్థితి తారతమ్యమ్. అత్రైవాత్యంతా సన్నముత్సే వాను గుణేనతు మత్కైంకర్య విరుద్ధ దేశేష్వి త్యర్థః - అత్రానేక పురాణాది ప్రసిద్ధ శ్రీరంగోపాదానం భాగవతాభి మత స్వయం వ్యక్తాదిభగవత్క్షేత్రాం తరాణామ ప్యుపల క్షణమ్- సుఖ మాస్స్వ, కృతకృ త్యస్త్వ ప్రతి సంధానేన ప్రతిదినం క ర్మసు దర్శనేన అవిలంబితా నాయాస పరమపురుషార్థ లాభ

మూ — శరీరపాత సమయే తు కేవలం మదీయయైవ దయయాఽతిప్రబుద్ధో

వ్యవసాయేన విషమధు కల్ప వైషయిక రస వైముఖ్య హేతుభూతద్వయార్థానుసంధాన సారస్యేన సంతుష్టో వర్తస్వేత్యర్థః - స చాయ మత్రత్య సేవాసౌకర్యార్థ ఉపదేశః - సుఖీభవేతి వచనగ్రహోక్తిర్వా - ఏవమర్థానుసంధాన ద్వయవచన సుఖాసికాదిభిర్మనో వాక్కాయానామయోగ్య వ్యాపార నివృత్తిరపి స్యాత్. భవత్వేవం కృత కృత్యస్యోత్తర కృత్య రూపం ఫలమ్. దేహపాత దశా చ కీదృశీ? పరమ ఫలం చ కదేత్యాకాంక్షాయాం ప్రారబ్ధ శరీరానువర్తక ప్రతిబంధ నివృత్త్యుదయార్థవస్య దివ్య శక్తేస్స్వస్య పూర్వకృత రక్షా సంకల్పానుగుణమస్య రనివార్య ముత్తరకృత్యమాహ - శరీర పాత సమయ ఇతి "వాఙ్మనసి" ఇత్యాది శ్రుతిసిద్ధాయా మనస్సంపత్తేః పూర్వావస్థాయామిత్యర్థః - ఏతేన "నిశి నేతి చేన్న" ఇత్యాద్యుక్తః కాల నియమాభావశ్చ సూచితః - "తతస్తం మ్రియమాణం త్వి" తి వదత్రతు శబ్దోఽధికార్యంతరాద్విశేషమనుగ్రహకార్యం ద్యోతయతి - యద్వా - కాష్ఠపాషాణసన్నిభతయా స్వేనవా పరైర్వా తదానీం ప్రబోధకస్య దుస్సంపాదకత్వమ్ - ఏవం తు శబ్దో ద్యోతయతి తమేవ విశేషం వ్యనక్తి - కేవల మిత్యాదినా - కేవలమ్, పూర్వాభ్యాసానపేక్షమ్ - "యం యోగిన" ఇత్యాద్యుక్త తాదాత్విక స్వయత్న నిరపేక్షం చ - మదీయయైవ, మత్స్వభావభూతయైవ - నాన్యదీయయా - నాపి పూర్వోక్త క్షేత్ర వాస ద్వయార్థానుసంధాన జన్యయా - న చ తాదాత్విక ప్రార్థనా సాపేక్షయేత్యర్థః - అతిప్రబుద్ధః, శరీరపాతాత్పూర్వకాల ఇవ జ్ఞాన పౌష్కల్యవాన్ - యద్వా - న కేవలం సంజ్ఞాభావమాత్రమ్ - కింతు ప్రత్యుత ప్రకాశ కల్పపూర్వావస్థాతోఽతిశయోఽపి స్యాదిత్యర్థః - అపరిచ్ఛిన్నస్సుప్రబోధః విశిష్టదేశ గత్యనంతర భావీ - అంతిమ దశా

మూ- శ్లో॥ మామేవావలోకయన్నప్రచ్యుతపూర్వసంస్కారమ
నోపగచ్ఛతి జీర్ణమివ వస్త్రం సుఖేనేమాం ప్రకృతిం

యోగమాది భరతాది వదస్య దర్శనం తపనస్యేత్యాహ- మామేవావలోకయన్నితి - నిత్యం సుఖేన చింతయన్ మామేవ తన్మాత్రరూప విగ్రహ విశిష్టం నిశ్చిత్య మనసంధాన ఇత్యర్థః- సాక్షాత్కుర్వన్నితి వా- తదానీమవలోకనీయం సుందరం భగవత్ పృథక్స్థితం యైన భాతీతి చావధారణాభిప్రాయః - ఏవం జ్ఞానదర్శనే ప్రాప్తే- అథవక్ష్యమాణాయాః ప్రాప్తిః పురుషార్థత్వాయ తద్విఘ్నానువృత్తిమాహ- అప్రచ్యుతేతి-భగవానేవ మే పరమ ప్రాప్య ఇతి శాస్త్రజన్యానుభవ సంస్కారస్య కాలవిప్రకర్షణ కాయ వియోగ క్లేశాదిభిః ప్రచ్యుతిర్న భవిష్యతి - తత ఏవ సంస్కార మాహాత్మ్యాత్ ప్రాంత్య మనోరథోపి తవాంసం భవతిత్యర్థః మానేమ దేహం తదను బధ్నామి రాగాద్యావేశం భవిష్యతీతి భయాద్యానప్రచ్యవత ఇతిభావః- అతి ప్రబుద్ధ ఇత్యాదిభిః పరభక్త్యాది త్రయం వాపరిమాత్రమపి విశ్రమాదనంతరభావి ప్రబోధాదికం వా వివక్షిత మితి కేచిత్-లబ్ధనూతన శుభ వస్త్రాంతరస్య జీర్ణ వస్త్ర ఇవాత్యాసన్న దివ్యదేహ లాభస్య చిర పరిచితేపి భోగాయతనే జుగుప్సోత్పత్తి మనాయాసేన ప్రీతించ నిదర్శయతి - 'జీర్ణ మివ వస్త్ర'మితి - కృతకృత్యాః ప్రతీక్షంతే - నోప జనం స్మరన్నిదం శరీర, మిత్యాదిభిరభిప్రేతం లబ్ధ పరిత్యాగ క్లేశాభావం యమకింకరాది భయాభావం చికిత్సక శల్యప్రయోగ న్యాయ శంకితో త్క్రమణ దుఃఖాభావం అత్యాసన్న పరమపురుషార్థానుసంధాన హర్షానుగ్రహ తదాత్మిక భగవదనుభవాతి వాహిక దర్శన జనిత హర్ష ప్రకర్షం చాభి ప్రేత్యాహ - సుఖేనేతి- ఇమామ్, అనాద్యనువృత్తాం భగవత్స్వరూప తిరోధానాదిభి రపకారిణీం కారాగృహ నరకాది వదనుపగృహీతాం దురత్యయాం మదన్యైస్త్యక్తు మశక్యాంచేతి భావః- ప్రకృతిమ్, సతత వికారశీల త్రిగుణద్రవ్యమ్- ఉత్క్రాంతి పాదెచార్చిరాది పాదేవాక సంసర్గ

మూ — స్థూలసూక్ష్మరూపాం విసృజ్యతదానీమేవ మత్ప్ర
సాదలబ్ధమచ్చరణారవిందయుగ

మభిప్రేత్యాహ - స్థూల సూక్ష్మ రూపాం విసృజ్యేతి - స్థూల ప్రకృతి త్యాగోత్తరైవ - సూక్ష్మ ప్రకృతి త్యాగస్తు "త్రిధైవ భావనా తీతో ముక్తఏవ యోగినాం నృప | దేవయానః పరః పంథా యోగినాం క్లేశసంక్షయః,, ఇత్యాద్యుక్త దేవయాన పథేన దివ్యదేశగమనదశాయా మేవ భవతి- "ఏషసంప్రసాదో స్మాచ్ఛరీరా త్సముత్థాయ పరం జ్యోతి రుపసంపద్య - సః ఏవం విద్వా నస్మాచ్ఛరీర భేదా దూర్ధ్వ ఉత్క్రమ్యాముష్మిన్ స్వర్గే లోకే సర్వాన్కామా నాప్త్వా అమృత స్సమభవ,, దిత్యాదిషు బ్రహ్మ ప్రాప్తి పర్యంతాభి ధానాత్తిరోధాయక సూక్ష్మ ప్రకృతి విశేషో ప్యభిప్రేతః - సుబాలోప నిషది తు "అపునర్భవాయ నాడ్యాకోశం భినత్తి- కోశం భిత్వా శీర్షకపాలం భినత్తి శీర్ష కపాలం భిత్వా పృథ్వీం భినత్తి ,, త్యారభ్య,, అక్షరం భిత్వా మృత్యుం భినత్తి,,, త్యంతేన స్థూల శరీరత్యాగ పూర్వక తమః పర్యంత సవర్ణ తత్త్వాతి క్రమ ఉక్తః - తదేవం క్రమేణ సూక్ష్మ ప్రకృతి విమోక్షానంతరం స్వస్యైవ ప్రసాదేనా విళంబిత మనో రథ పూరణమాహ - తదానీ మేవేతి - ఆక్షేప ణీయాంతరా భావాన్న విళంబ ఇతి భావః - ప్రసాద ఇహ తిరోధాయక కాంశ పర్యంతస్య నిగ్రహ రూప కాలుష్య నిశ్శేష నివృత్త్యా సూరి ష్వివ స్వభావత ఏవావస్థితం సౌహార్దమ్ - తచ్చాత్ర నిరుపాధిక నిత్య నిరతిశయానంద మనుభవత్స్వ సాక్షిత్వైకమాత్ర తాత్పర్యవదస్తి - క్షుద్ర ఫలేష్వ ప్యేవం గౌరవమ్ - మోక్షేతు "అనేక జన్మ సంసిద్ధః - క్లేశేన మహతా సిద్ధః - ఉపయుక్త్యాధికారాణా మ్యక్లేశస్య మహతేన భూయసః,, త్యాదిభిః కృచ్ఛ్ర సాధ్యత యోక్తే రధికార సంపాదన ధ్యానాతు మత్యంత దూరే గురూపాయ సాధ్యే న్యాస యూత్ర నిష్ఠస్య మాదృశస్య నిరాణత్మ లబ్ధ వన ముప చ్ఛందన మితి కేషాంచిచ్ఛంకా జాయేత - అత స్తాస్య ప్రసం

— ఐకాంతి కాత్యంతిక పరభక్తి పరజ్ఞాన పరమభ
క్తికృత పరిపూర్ణానవరత నిత్య విశదతమానన్య
ప్రయోజనానవధికాతిశయ ప్రియ మదనుభవ జని
తానవధికాతిశయ ప్రీతి కారితాశేషావస్థోచితాశే
ష శేషతైక రతిరూప నిత్యకైంకర్యో భవిష్యసి మాతే
భూదత్రసంశయః ॥ శ్లోకః ॥ అనృతం నోక్త పూ

భయితుం భాష్యకార మపదిశ్యాహ - మాతే భూదత్ర సంశయ ఇతి-
ననూపాయ లాఘవ ప్రాప్యగౌరవాది శంకా విధూననేన మహావిశ్వా
సపూర్వకం శరణ ముప గతస్య సంశయ ప్రసంగాభావాదత్ర త
త్ప్రతిషేధో నిరర్థకః - నైవం, తాదాత్వికమహావిశ్వాసేన ఉపాయే ని
వృత్తేపి తస్య ఫలావినాభావేపి కేషాంచి త్ప్రారబ్ధ కర్మ విపాక
వైచిత్ర్యా త్సంశయోపి సంభవతి - న చేతనోపాయ వైకల్యం ఫల ప్ర
తిబంధో వా - మతి కాలుష్య నివృత్తిస్తు ప్రీత్యపరభక్త్యాదివత్స్వయం
పురుషార్థః - అతః ప్రసన్నేన భగవతా సంశయ నివర్తన ముపప
ద్యత ఇతి - యద్వా- యావత్ఫల లాభం విమర్శదశాయాం మహా
భణీయో విశ్వాసో మహా విశ్వాసః - స చ తత్కాలీనః, ఉపాయాం
గమ్ - పశ్చాత్తు మదభిప్రాయం మద్వాక్యంచ పరామృశతాం మద
నుగ్రహాదేవ సంశయో న భవత్యేవేతి జ్ఞాపనార్థ మిహ మాతే భూది
త్యాది నిస్సంశయ ఇత్యంత ముచ్యత ఇతి - తే, నిశ్చిత శాస్త్రార్థస్య-
సర్వ సుహృది సర్వశక్తౌ మయి న్యస్త భరస్య చ - అత్ర, మత్ప్ర
యోజన ప్రధానాయాం నిత్యకైంకర్య ప్రాప్త్యా యద్యేత దుపచ్ఛం
దనం తథాపి స్వవచన విరోధ స్స్యా దిత్యభి ప్రాయేణాహ - అనృ
తం నోక్త పూర్వం మ ఇతి - ఇయమనృతానుక్తి రాశ్రిత విషయా-
అసురేషు ప్రతారణ దర్శనాత్-అనుక్త పూర్వ మప్యనృతం పశ్చా
త్స్వాతంత్ర్యాదుచ్యేతేత్యత్రాహ - న చ వక్ష్యే కదాచనేతి - ఇతః
పూర్వమివేతి భావః - ఇదమపి త్వద్వాక్య తయా పూర్వవదాశం

మూ — కృత్వం తేన చ వక్ష్యేక దాచన। రామో ద్విర్నాభిభాషతే॥
సకృదేవ ప్రపన్నాయ తవాస్మీతి చ యాచతే।
అభయం సర్వభూతేభ్యో దదామ్యేతద్వ్రతం మమ॥
సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ।
అహం త్వా సర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మా శు
చః॥ ఇతి మయైవ హ్యుక్తమ్॥ అతస్త్వం తవ తత్త్వ
తో మజ్జ్ఞాన దర్శన ప్రాప్తిషు

క్షనీయ మిత్యత్ర "సత్యవాదీ చ రాఘవః" ఇతి ప్రసిద్ధమ్ లోకోక్తి మాయయా స్వయమేవాహ - రామో ద్విర్నాభి భాషత ఇతి - పూర్వోక్తవిరుద్ధం నాభి భాషత ఇత్యర్థః - మమ సకృదుక్త్యా వార్థినా నామపేక్షితార్థ సిద్ధ్యేదితి వా తాత్పర్యమ్ - ఏవం సామాన్యతః ప్రత్యాయితస్య ప్రకృత ప్రపదన సాధ్య రావణానుజ పరిగ్రహోపాధ్యో పదేశ ప్రయోజన సాధనే చ విశేషత ఉక్తం శ్లోక ద్వయ మాహ - సకృదేవేతి - సర్వధర్మానితి చ వేదవైదిక వాక్య మాత్రత్వాతిశాయినో రనయోశ్చరమ్య వాక్యయో రర్థం తదవధి కారయో రభి ధాయ్యమితి - ఇదం మోక్ష ప్రదానోత్సుకేన మయైవోక్తమ్ . నతు మదాదేశ భూతస్తు రధిగ మార్థ వేదముఖేన వా సంభవ ద్భ్రమాది దోష పురు షాంతర ముఖేన వేత్యాహ - మయైవ హ్యుక్తమితి - హి ప్రసిద్ధౌ - హేతౌ వా - ఉక్తమేవ స్థిరీకరణార్థం సంతోషా తిశయార్థంచ నిగమయతి. అత ఇతి . అతస్సత్యవ్రతాదినా సత్యవ్రతేన మయోక్తస్య వాక్యస్య విశ్వసనీయ తమత్వాత్త్వం ప్రామాణికః - తవ, "యే ప్రపన్నాము హాత్మన స్తే మే నయన సంపద" ఇతి మత్ప్రశంసనీయస్య మత్స్వీకృత భరస్య చ - తత్త్వతః, సంశయ విపర్యయ రాహిత్యేన - మత్ జ్ఞాన దర్శన ప్రాప్తిషు, యథా యోగ మత్ర పరత్ర చాపేక్షితా స్విత్తి శేషః - "నిస్సంశయోఽము సర్వేషు నిత్యం వసతి వైహరిః . ససత్వయా హేతు బాలా న్నాధ్యావ సతి మాధవ" ఇత్యాది వచనా ...

—— నిస్సంశయస్సుఖమాస్వ ॥శ్లోకః॥ అంత్యకాలేస్మృతి
ర్యాతు తవ కైంకర్యకారితా । తామేనాంభ
గవన్నద్యక్రియమాణాంకురుష్వమే॥

ఇతి శ్రీభగవద్రామానుజ విరచితం శరణాగతిగద్యమ్
సంపూర్ణమ్,
శ్రీమతేరామానుజాయనమః,

నాయాహ - నిస్సంశయఇతి - సిద్ధస్యైవ జ్ఞానస్యానువృత్త్యా సర్వ
థా ఇహ నివార్యతే-అనేనైవ నిర్భరత్వాదికమప్యాకృష్యతే - సు
ఖమాస్వ, ఆధ్యాత్మికేత్యాదినా పూర్వం మయోక్తమేవ తవో చిత
మితి భావః- యావచ్ఛరీర పాతమితి పూర్వోక్తస్యాత్రానుక్తే రయ
మభిప్రాయః- మత్ప్రాప్తేః ప్రారబ్ధకర్మ ప్రతినియతాయుషో రవసాన ని
బంధో నాస్తి - యావదత్రస్యామదనుభవాపేక్షా తావదత్ర సుఖమా
స్స - పరిపూర్ణానుభవాలాభాదిహ సుఖాసికాయా మప్యుద్వేగస
ఆయుశ్శేష శృంఖల మప్యపోహ్యాత్యంతిక మైకాంతికమైకాంతిక్యాయ మ
త్పదం గమిష్యసీతి - ఏతేనానాది కాలమాజ్ఞాతిలంఘన మూల భగవద
ప్రసాదేన సంసరతో మే భగవత్కృపామూల సదాచార్యాంగీకా
రేణ ద్వయోచ్చారణానుసంధాన పూర్వకం స్వరక్షా భరన్యాసే సి
ద్ధే ప్రసాదనేష్వేతస్మాద భ్యధిక స్యాభావాత్స్వీకృత భరః శ్రియఃప
తి నారాయణః కాలత్రయ వర్తిన స్సర్వాన్ ప్రసాద హేతూన్
యథాయథం తాంత్యాస్వయమేవ స్వార్థ మేవమాం స్వజ్ఞాన దర్శన
ప్రాప్త్యాది ప్రదానేన రక్షేదితి విశ్వస్తో నిర్భరో నిర్భయస్సంతు
ష్టో భవేదితి నిగమితంభవతి.

ఇతి శరణాగతి గద్యం యతిశరంగేశ సల్లపనరూపమ్।
వ్యవృణుత దేశికదృష్ట్యావిమృశ్యనిశ్చిత్య వెంకటేశకవిః॥
నిత్యమసినిగమాంతేబిభ్రతా దేశికత్వం కృతిభిరనుమతేనష్టే
ముఖ్యామర్మైవమ్।యతిపతిపృథుగద్యవ్యాక్రియాయాం

అథ శ్రీరంగగద్యప్రారంభః,

చిదచిత్పరతత్త్వానాం తత్త్వయాథార్థ్యవేదినే।
రామానుజాయ మునయే నమో మమ గరీయసే॥

యథావత్కథితైర్విధైరంచ త్వంఘ్రితాంఘ్రిరనన్యయార్థ్య॥

ఇతి కవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకట
నాథస్య వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీమద్రహస్య
రత్నావళ్యాం పృథగ్గద్యాధికారః ప్రథమః.

శ్రీమతే వేదాంతగురవే నమః.

శ్రీ హైనమః

శ్రీమన్నిగమాంతమహాదేశిక విరచితాయామ్
శ్రీమద్రహస్యరత్నావళ్యామ్ మితగద్యాధికారః,
శ్రీమల్లక్ష్మణమునినా శిష్యహితైకాగ్ర చేతసా కథితమ్।
మితగద్యమమృతసారం వ్యక్తం వ్యాఖ్యాతి వేంకటేశకవిః॥

అత్రద్వయ యాథార్థ్యానుసంధానరసికేన భగవతా భాష్యకారేణ బృహద్గద్యవ్యాఖ్యాత మపిద్వయం బహుధా శ్రోతవ్య మితిమన్యమానేన శిష్యేభ్యః పునరప్యాకించన్యాది ప్రపంచనపూర్వకం స్వానుష్ఠాన ప్రకాశన ప్రక్రియయైవ సంక్షేపేణ వ్యాక్రియతే- తథాహ్యత్రాదిమం వాక్య ముత్తర ఖండస్య వివరణమ్. ద్వితీయం పూర్వఖండస్య- తేనైవాధికారవిశేషః కార్పణ్యరూప మప్యత్ర ప్రదర్శితం భవతి- తృతీయంతు మహావిశ్వాసాద్యంగాంతర జ్ఞాపకమ్. అనంతరం శ్లోకద్వయానుపఠనేన పూర్వోక్త ఏవార్థః ప్రమాణతః ప్రతిష్ఠాప్యతే. తతః పరేణ వాక్యేన పూర్ణప్రపత్త్యకుశలేజనేపితత్పూర్వజానుగుణ ప్రపత్తి వాక్యోచ్చారణ వైభవం ఖ్యాప్యతే- తత్సిద్ధ్యర్థం పశ్చాచ్చతుర్దశభిస్సంబుద్ధిభిః నారాయణశబ్దోక్తాశ్చనాన్యాకార విశేషాః ప్రకాశ్యంతే- సత్యేనాస్మీతి ఇత్యనేనతు ప్రకృతోపాయస్య ప్ర

సూ — స్వాధీన త్రివిధ చేతనాచేతన స్వరూప

ధానభూతో భరన్యాసాంశః ఫలప్రార్థనాంశో వా నిగమ్యత ఇతి విభాగః. ఇహ చ ప్రథమం సవిభూతికస్య భగవతః పరమ ప్రాప్యత్వాది సిద్ధ్యర్థం చతుర్థ్యన్త పద ప్రదర్శితం సర్వేశ్వరత్వాదికమాహ - స్వాధీనేతి - స్వశబ్దేన ముక్త ప్రాప్యస్య వైకుణ్ఠయోగ్యస్య సర్వేశ్వరస్య ప్రభుత్వాది ప్రసిద్ధం నిరతిశయానన్దత్వాదికం సూచ్యతే - స్వాధీనశబ్దేన భగవత్స్వరూపాధీనత్వం తదిచ్ఛాధీనత్వంచ వివక్షితమ్ - సర్వస్య సాక్షాత్పరంపరయా వా తదాశ్రితతయా తత్స్వరూపాధీనత్వం తత్ర నిత్యానాం పదార్థానాం తదిచ్ఛాధీనస్వరూపత్వం తదభావే తేషామభావః ప్రసజ్యేదితి ప్రసఙ్గముఖేన స్మార్యమ్ - తదభిప్రాయేణాప్యాహుః "ఇచ్ఛాత ఏవ తవ విశ్వపదార్థసత్తా నిత్యం ప్రియాస్తవ తు కేచన తే హి నిత్యాః - నిత్యం త్వదేకపరతన్త్రనిజస్వరూపా భావత్కమఙ్గళగుణా హి నిదర్శనం నః" ఇతి అథాపి చ శారీరకాన్తే "పరమపురుషభోగోపకరణస్య లీలోపకరణస్య చ నిత్యతయా శాస్త్రావగతస్య పరమపురుషస్య నిత్యేచ్ఛయైవ తథావస్థానమపి శాస్త్రాదవగమ్యతే" ఇతి - అనిత్యానాం తు తదిచ్ఛాధీన స్వరూపత్వం తదాయత్తోత్పత్తికతయా హి ప్రసిద్ధమ్ సమద్రవ్యాణాం పతన ప్రతిబన్ధేన ధార్యత్వమపి తదిచ్ఛాధీనత్వ విశేష ఏవ - చేతనశబ్ద ఇహ జీవవిషయః - బద్ధముక్తనిత్యరూపేణ జీవానాం త్రైవిధ్యమ్ - అచేతనశబ్దస్త్వత్రాచిద్ద్రవ్యపరః - త్రిగుణ కాల శుద్ధసత్త్వరూపేణాచేతనత్రైవిధ్యమ్ - ద్రవ్యాణాం తదధీనత్వోక్త్యా తద్గుణానాం తదధీనత్వం కైముత్యసిద్ధమితి తదనుక్తిః - అచేతనద్రవ్యస్యాపి సమానధర్మజ్ఞానస్య చేతనగ్రహణే విశేషణతయా హ్యుక్తత్వాదత్ర పృథగనుపాదానమ్ చేతనమాత్రే వా త్రైవిధ్యాన్వయః - చేతనాచేతనానాం స్వరూపం స్వాసాధారణ స్వభావైర్నిరూప్యం ధర్మి - తస్యాశ్చ ... తత్తద్వ్యక్తిత్వాకారతశ్చ పరస్పరవ్యావృత్తిరూపో ధర్మః - స్థితిః కాలాన్తరేఽపి విద్యమానతా - సా చ ద్రవ్యాణాం స్వరూపేణ సర్వకాలా

మూ — స్థితిప్రవృత్తిభిదం క్లేశకర్మా ద్యశేష దోషా సంస్పృష్టమ్

నివృత్తిరూపా- తేషాంత త్తదవస్థావిశిష్టవేషేణతు కాలపరిచ్ఛిన్నాకాల తారతమ్య వతీచేతి తద్భేదః ప్రవృత్తి ర్వ్యాపారః - నివృత్తిరప్యకరణ సంకల్పరూపా ప్రవృత్తివిశేషః- ఏతద్భేద స్తత్త త్కార్యాదిభి ర్ద్రష్టవ్యః- అత్ర స్వేచ్ఛాధీన సర్వతత్త్వసత్తాక స్వార్థసర్వోపాదానత్వ సూచనాత్సర్వ శేషిత్వమపి సిద్ధ్యతి- తదాహుః - "ఉపాదత్తే సత్తాస్థితి నియమనాద్యైశ్చి దచితౌ స్వముద్దిశ్య శ్రీమానితి వదతి వాగౌపనిషదీ ,, తి- ఏవంభగవత స్సర్వాధారత్వాది వ్యంజనాత్తదన్యేషాం చేతనాచేతనద్రవ్యాణాం తం ప్రత్యాధేయత్వ విధేయత్వ శేషత్వనియమేన తదపృథక్సిద్ధ విశేషణతయా తచ్ఛరీరత్వం శ్రుతిసిద్ధం ముఖ్యమేవ స్థాపితం భవతి- అత్ర చ కారణవాక్యార్థో ధర్మధర్మిభేద శ్చిదచిద్భేదః జీవేశ్వరభేదో జీవానా మన్యోన్య భేదస్తేషాం జ్ఞాతృత్వం తత ఏవ కర్తృత్వభోక్తృత్వే జ్ఞాతృత్వాదే స్సర్వథా పరాధీనత్వం పరస్యచ విభూతి ద్వయవత్త్వం సార్వత్రిక త్రైకాలిక సర్వనియంతృత్వం త్రివిధ పరిచ్ఛేద రాహిత్యం కాల పరమ వ్యోమ్నో స్త్రిగుణ వికారాతిరిక్తత్వం ప్రాజ్ఞానధిష్ఠిత ప్రకృతి కారణత్వ నిరాసాదికంచ శారీరక స్థాపిత మర్థసిద్ధమ్ - అథ భగవత ఉక్తాకారాంతర్గత సర్వ కారణత్వ సర్వ నియంతృత్వాదిభిశ్శంకితా న్దోషాన్పరిహరతి క్లేశకర్మేతి - అవిద్యాస్మితా రాగ ద్వేషాభినివేశాః పఞ్చక్లేశాః- పుణ్యాపుణ్యరూపం కర్మ- ఆదిశబ్దేన క్లేశకర్మ విపాకాశ యైరపరామృష్టః పురుష విశేష ఈశ్వర ఇత్యాది ప్రసిద్ధవిపాకాదిసంగ్రహః - జాత్యాయు ర్భోగాదయో విపాకాః పూర్వానుభవభావితాః ఆఫలోదయం శయానా స్సంస్కారా ఆశయాః - కతిపయదోషపరిహార వ్యావృత్త్యర్థ మశేషశబ్దః - అసంస్పృష్టశబ్దేన స్వభావతో నసహజతయా కదాచిదపి దోష స్పర్శో నాస్తీతి వివక్షితమ్- ఏవం పదద్వయేన "పరః పరాణాం సకలా నయత్ర క్లేశాదయస్సంతి ప

మూ— స్వాభావికానవధికాతిశయ జ్ఞాన బలైశ్వర్యవీర్య
శక్తితేజ స్సౌశీల్య వాత్సల్య మార్దవార్జవ సౌ
హార్ద సామ్యకారుణ్య మాధుర్య

రావరేశ,, ఇత్యస్యార్థ ఉక్తః - అథ ,, తేజోబలైశ్వర్య ,, త్యాదిభి
రుక్తాన్నిరూపిత స్వరూప విశేషకగుణానాహ - స్వాభావికేతి- స్వా
భావికత్వమిహ నిత్యత్వమ్, అనన్యాధీనత్వంచ - ననిత్యానాం ముక్తానాం
చ జ్ఞానాదిభ్య ఏతత్ జ్ఞానాదేర్వ్యవచ్ఛేదః - తద్బలాదిభ్యోవ్యవచ్ఛే
దస్తు అనవధికాతిశయత్వాదపి - స్వాపేక్షయోత్కృష్టావధిరహి
తాతిశయో యేషాం తే అనవధికాతిశయాః- జ్ఞానమిహ సర్వవిషయని
త్యసాక్షాత్కారరూపమ్- బలం అనాఘ్రాణ శ్రమ ప్రసంగ సర్వధారక
త్వమ్- ఐశ్వర్యం సర్వనియన్తృత్వమ్ - వీర్యం సర్వోపాదానత్వేఽపి అ
వికృతస్వభావత్వమ్- శక్తిః విశ్వోపాదానతాహేతుత్వమ్- స్వేతరస
ర్వదుర్ఘటన శక్తిర్వా- తేజః ఆత్మాధీనసహకారి నిరపేక్షత్వమ్,, . ప
రాభిభవనసామర్థ్యంవా- అత్రవ్యూహవృత్త్యా క్రమేణజ్ఞానబలాది
ద్వంద్వత్రికనిర్దేశః - షాడ్గుణ్యస్య ప్రథమముపాదానమన్యేషాం గు
ణానాంతదన్తర్భావేన తత్ప్రాధాన్యాత్పరత్వజ్ఞాపకత్వాచ్చాశ్రితానా
శ్రితగోచరవ్యాపారఘన సాధారణ్యాచ్చ - అథషాడ్గుణ్య వితతిరూపాః
సౌలభ్యజ్ఞాపకాస్సంశ్రితసంగ్రహణాదౌ విశేషత ఉపయుక్తాగుణా ఉ
చ్యంతే- అత్రసౌశీల్యమితిమహతో మందైస్సహ నీరంధ్రసంశ్లేష రసిక
తా- వాత్సల్యమాశ్రితేషు దోషతిరస్కారిణీప్రీతిః - మార్దవం అకఠిన
స్వభావతయా సుప్రవేశత్వమ్- దర్శనీయేష్వపి స్వామిప్రదానత్వంవా.
ఆర్జవమ్, కాయవాగ్బుద్ధి వ్యాపారాణాంపరస్పర మవిసంవాదిత్వమ్.
సౌహార్దం స్వతస్సర్వహితైషిత్వమ్ - సామ్యంసర్వైరప్యాశ్రయణీ
యత్వేసమత్వమ్- స్వతోఽపక్షపాతిత్వంవా- కారుణ్యంస్వప్రయోజనా
న్తరానుద్దేశేన పరదుఃఖనిరాచికీర్షా- మాధుర్యముపాయదశాయా
మపి రంజకత్వేన రసావహత్వమ్ - ద్విషతాంజిఘాంసితానామపి వృష్టి

మూ — గామ్భీర్యౌదార్య చాతుర్య స్థైర్య ధైర్య శౌర్య
పరాక్రమ సత్య కామ సత్య సఙ్కల్ప కృతిత్వ
కృతజ్ఞతాద్య

చిత్తాపహారిత్వంవా - గాంభీర్యం భక్తానుగ్రహాదేరగాధత్వమ్ - ఆశ్రితదోషదర్శనాదేస్సతోఽపిగోపనేన దుర్గ్రహత్వంవా- ఔదార్యంపాత్రలాఘవ దేయ గౌరవప్రత్యుపకారాద్యనాదరేణ వితరణశీలత్వమ్- చాతుర్యంశుభాశ్రయప్రకాశనాద్య యత్నోపాయై విముఖ వశీకరణ విస్రంభజనన సంశ్రిత దోషాచ్ఛాదన విరుద్ధానుకూలీకరణాదిషు కుశలత్వమ్- స్థైర్యంశరణాగతసంగ్రహే దోషప్రదర్శకైస్సుహృద్భిరప్యకంపనీయత్వమ్ ధైర్యమభిమతవియోగ ప్రసంగేష్వభగ్నప్రతిజ్ఞత్వమ్ - వ్యాత్యయేన వా స్థైర్యధైర్యయోర్వ్యాఖ్యానమ్. ప్రబల ప్రతిపక్షోప నిపాతేపిసావజ్ఞదృఢచిత్తత్వంవా ధైర్యమ్ - శౌర్యంతుభీమేష్వపి. పరసైన్యేష్వసహాయస్యాపి స్వసైన్యేష్వివ నిర్భయప్రవేశ సామర్థ్యమ్- తత్ర ప్రవిష్టస్య పరనిరాకరణ పర్యంతోవ్యాపారః పరాక్రమః - సత్యకామ సత్యసంకల్ప శబ్దౌ విహాభావప్రధానా కర్మధారయ వృత్త్యావా - సత్యకామత్వం నిత్యభోగ్యత్వమ్ - సత్యసంకల్పత్వం స్వావతారపర్యంతాపూర్వ భోగ్య సృష్ట్యా మమోఘ సంకల్పత్వమ్ - కృతిత్వం పరోపకారకత్వమ్ - ఆశ్రిత రక్షణేన కృతకృత్యత్వంవా - "నమే పార్థాస్తికర్తవ్య" మిత్యాద్యుక్తం విహిత కర్తవ్య నిరపేక్షత్వంవా - ధర్మ సంస్థాపనానుష్ఠాన వత్త్వం వా - పరేషాం స్వహిత ప్రవృత్తేః పూర్వమేవ కర్తు ముపక్రాంత పరహితత్వంవా - స్వేన కృతం సర్వం ప్రతి స్వస్యైవ శేషిత్వంవా - కృతజ్ఞతా సకృదంజలి కర్తురప్యనుబంధిపర్యంతసంరక్షణాయ తత్కృతానుదర్శనమ్ . అవసరే సంశ్రితాపేక్షిత కరణాయ స్వకృత ప్రత్యాఖ్యానానుదర్శిత్వం వా - "శిరసాయాచతస్తస్య వచనంనకృతంమయా" ఇతిహ్యాహ- అతి శబ్దేనతత్రతత్ర ప్రసిద్ధా ఆనృశంస్యాదయోగృహ్యంతే- "య[illegible]

సూ — సంఖ్యేయకల్యాణగుణగణౌఘమహార్ణవంపరబ్రహ్మ
భూతంపురుషోత్తమంశ్రీరఙ్గశాయినమస్మత్స్వామినం

నిజలధరసంఖ్యాయానిపుత్రక, ఇత్యాదిస్మరణాత్ సంఖ్యేయతోక్తిః- అత్ర దోషాసంస్పృష్టత్వం కల్యాణగుణయుక్తత్వఞ్చ వదతా నిర్గుణత్రశుతేః పశుచ్ఛాగో త్సర్గాపవాద నయాభ్యాం దోష రూప విశేష నిషేధ పరత్వం సూచ్యతే - ఉక్తం సర్వస్మాత్పరత్వం స్వసామ్య ప్రజానపర్యంతం స్వసౌలభ్యంచ ‹‹ నారాయణఃపరంబ్రహ్మ - పరంబ్రహ్మపరంధామ,, త్యాది శ్రుతి స్మృతి సిద్ధప్రకారేణ స్థిరీకరోతి - పరంబ్రహ్మేతి- యద్యపిబ్రహ్మపరిబృఢంసర్వతఇతి నిరుక్తికారవచనాత్. బ్రహ్మశబ్ద ఎవపరత్వం వదన్నామక భవతి - తథా ప్యౌపచారికప్రయోగ వ్యవచ్ఛేదాయ పరశబ్దః. అత్రబృహతిబృహ్మయతీతి నిరుక్తిభ్యాం వ్యాపిత్వ కారణత్వాదిసిద్ధ్యా శంకితాన్ దోషాన్ పరిహర్తుం భేదశ్రుత్యాద్యర్థ గర్భయా భగవద్గీతానిరుక్త్యా సమాఖ్యయా విశినష్టి - పురుషోత్తమమితి - అనేనబ్రహ్మశబ్దార్థతయా కుదృష్టి వికల్పిత ప్రకారాంతరాణి తామస తంత్రాద్యుక్త వ్యక్త్యంతరాణిచ వ్యవచ్ఛిద్యంతే - అస్యచపంచమ్యాది విభక్తిత్రయేపి సమాసస్సంభవతి . ఏవం సర్వాధికత్వేనా స్మదాదిభి దురధి గమస్స్యాదితి శంకాం పరిహరన్ ద్వాభ్యాంవిశేషణాభ్యాం సౌలభ్యకాష్ఠాంవ్యనక్తి - శ్రీరంగశాయినమస్మత్స్వామినమితి - స్వరూపాద్విగ్రహస్య సుఖాను సంధేయతయా సౌలభ్య మధికమ్ - తస్మా దప్యర్చావతారస్య భక్తాభిమతసర్వ దేశకాల సన్నిధాయితయా పరవ్యూహాదిభ్యోధికతమమ్ - తథా కాష్ఠా ప్రాప్తం పరత్వ మపి - తత్ర భక్తోపలభ్యం శాస్త్రైకవేద్యమ్ - యథోక్తం ‹‹ సర్వాతిశాయి షాడ్గుణ్యం సంస్థితం మంత్రబింబయో ,, రితి - అత్ర మనుష్యాణామపి నైర్ఘృణ్యాదేశ్యతయా వస్థితస్య నిభయా సేవాది యోగ్యత్వం అస్మత్స్వామిశబ్దాభి ప్రేతమ్ - యథాహుః ‹‹ అవ్యక్తస్సర్వ సహిష్ణు రర్చక పరాధీనాఖిలాత్మస్థి

మూ — ప్రబుద్ధనిత్యనియామ్యనిత్యదాస్యైకరసాత్మస్వభా వోఽహం తదేకానుభవస్తదేకప్రియః పరిపూర్ణః

తి,, రితి - యద్వా- స్వాచార్యసంతాన సేవితత్వేన ప్రీత్యతిశయ హేతుత్వ మభిప్రేత్యాస్మత్స్వామిశబ్దః - ప్రాచీన రామానుజ ఇవ అహమప్యస్య శీలాదిగుణై ర్దాసస్య ముపాగత ఇతి భావః - ఏవం కైంకర్యప్రతిసంబంధి తయానుభావ్యం నిర్ధారితమ్- అథాత్మా మభిమానానుగుణపురుషార్థ వ్యవస్థా సిద్ధ్యర్థ మనుభవితుః కైంకరస్య స్వాత్మనః స్వరూపావిర్భావ దశామాహ- ప్రబుద్ధేతి - ప్రబుద్ధం ప్రకర్షేణావగతం స్వాధీనస్వార్థ కర్తృత్వ భోక్తృత్వ భ్రమవిరహేణ సమ్యగ్జ్ఞాతమిత్యర్థః నియామ్యత్వ దాసత్వే " సస్వరాట్ భవతి ,, త్యామ్నాతాయాం ముక్తిదశాయా మప్యనువృత్తి రితి జ్ఞాపనాయ ద్వయోరపి నిత్యత్వోక్తిః - నిరపేక్ష స్వాతంత్ర్య నిరుపాధిక శేషిత్వ ప్రసఙ్గ పరిహారాయైక రసశబ్దః - అత్రాత్మశబ్దస్స్వవిషయః - స్వభావశబ్దో యాదాత్మ్య భావ్యాకారమాహ - ఈదృశాత్మ స్వరూపమపి " వ్యతిరేకస్తద్భావ భావిత్వాది ,, తినయేన పరమప్రాప్య విశేషతయా ఫలకోటినివిష్ట మనుసంధేయమితి వ్యంజయితు మధికోఽహంశబ్దః - నిత్యనియామ్యత్వ ప్రబోధకావస్థామాహ - తదేకానుభవ ఇతి - తస్మిన్నేకస్మిన్నేవ ప్రధానతయానుభవో యస్య సతథోక్తః - ఆవిర్భూత స్వరూపస్య హి భగవదపృథక్సిద్ధ విశేషణతయా తత్ప్రధానతయైవ స్వానుభవ మపి భాగేన దృష్టత్వాదిత్య సూత్రయత్ - నిత్యదాస్యైక రసత్వావిర్భావస్య ఫలమాహ - తదేకప్రియ ఇతి - స ఏవ ప్రధానతయా నిత్యం ప్రియో యస్యస తదేక ప్రియః - నహితద్దాస్యైక రసస్యాస్య " రసో వై సః ,, ఇత్యాద్యుక్త స్వాభావిక నిరవధికాతిశయ రస స్వరూపా త్తస్మాదన్యత్తదానీం ప్రధానతయా స్వాద్యం భవతి - తదేవ మనుభావ్యాను భవితారావుక్తౌ - అథాత్ర త్యాను భవా ద్వ్యావృత్త మనుభవ ప్రకారమాహ - పరిపూర్ణ ఇతి - అనంతగుణ విభూతివిశిష్ట స్వరూపానుగు

— భగవంతంవిశదతమానుభవేన నిరన్తర మనుభూయ తదనుభవజనితా నవధి కాతిశయ ప్రీతి కారితా శేషావస్థోచితా శేషశేషతైకరతిరూప

త్యాంశ రిహితమిత్యర్థః - భగవన్తం పరాశరనిరుక్త ప్రకారేణా
ను లిఙ్గం తస్మిన్ సామాన్యతః సర్వాకార విషయ పరోక్షజ్ఞానాత్స
ర్వాకార విషయ ప్రత్యక్షజ్ఞానాచ్చ వ్యావృత్త్యర్థ మాహ- విశద
తమానుభవేనేతి- తత్రాల్ప పరిచ్ఛిన్న విషయ సాంతరప్రత్యక్షాద్వ్యావ
ృత్తిః. నిరన్తరమితి- అనుభవే నానుభూయ, అనుభవేన విషయీకృ
త్యేత్యర్థః తదనుభవేత్యనేన పూర్వోక్త భగవదనుభవానువాదః-
ద్వా తచ్ఛబ్దేన భగవదనుభవః పరామృశ్యతే - తస్యానుభవోపి
యంప్రకాశస్య తస్యైవ స్వరూపమిదృశోయ మనుభూయతే మయే
నుకూలతమ భగవదనుభవ స్వరూపోల్లేఖాంశేనజనితా ప్రీతి రిత్యాచ్య
- తస్యా అనవధి కాతిశయత్వ మైశ్వర్యాద్యనుభవజనిత ప్రీతేర్వ్యా
చ్ఛేదః. ఈశ్వరేచ్ఛాధీనేపి కైఙ్కర్యే స్వప్రీతి కారిత
త్వోక్తిః నియోగ నైరపేక్ష్యం ప్రీతేః ప్రేరకత్వాతిశయంచ వ్యనక్తి-
రత శబ్ద ఇహ శేషతాయాం వా తదేకరతౌ వా శేషవృత్తిం ప్రయో
కర్తరి కింకరే వా స్త్వేతివ్యః - అశేషావస్థా శబ్దేన సేవ్యస్య
గవతః పరవ్యూహాద్యవస్థాః సేవకస్యచ ముక్తస్య సదేహత్వ విదే
హత్వ రూపావస్థా స్సర్వా వివక్షితాః - శేషతాత్ర శేష వృత్తిః-
భిమత సర్వ శేషవృత్తిషు అప్రతిఘాత మభిప్రేత్య శేషశబ్దః- స్వా
ప్రీత్యర్థత్వా విశేషేణ పరస్పరైక రసాస్యాత్స్పర్ధ కృతాపి శేషవృత్తి
వ్యక్తృతేవ భవతీతి భావః- ఈశ్వరస్య ముక్తస్యచ స్వచ్ఛందానేకదే
హ పరిగ్రహేణ వా అనంత గరుడాది వృత్తి సజాతీయ కైంకర్య
సిద్ధిః- ఆత్మాత్మీయం వా సర్వ మశేష శబ్దేనోచ్యతే- తథాతస్యాశే
షా శేషభావ ఎవ- ఏవంవిధాయా మశేష శేష తాయాం ఏవ రతిః
రిచ్ఛా - రూపం నిరూపకధర్మో యస్యాసౌ అశేష శేషతైకర

మూ— నిత్యకింకరో భవాని స్వాత్మ నిత్యనియామ్య నిత్యదా
స్యైక రసాత్మస్వభావానుసంధానపూర్వక భగవ
దనవధికాతిశయ స్వామ్యాద్యఖిలగుణ గణానుభవజ
నితానవధి కాతి శయప్రీతి కారితాశేషావస్థోచితా
శేష శేషతైకరతిరూప నిత్యకైంకర్య ప్రాప్త్యుపా
య భక్తి తదుపాయ సమీచీన క్రియా తదనుగుణ
సాత్త్వికతాస్తిక్యాది

తిరూపః - నిత్య కింకరో భవాని, ఉత్తరావధి రహితకైంకర్యసా
మ్రాజ్యవాన్ భవేయ మితి భావః - ఏవం న్యాసోపాసన సాధారణాధి
కారసిద్ధ్యై ప్రథమం ఫలపర ఉత్తరఖండో వివృతః - అథోపాయ
పరం పూర్వ ఖండం వివృణ్వన్ తత్రోత్తమ పురుష వివక్షిత మాకిం
చన్య రూపం ప్రపత్తేర్విశేషాధి కారం కార్పణ్యరూప మజ్ఞశ్చ వ్య
నక్తి - స్వాత్మ నిత్య నియామ్యేతి- స్వాత్మ శబ్దానుసంధాతృ స్వరూప
పరః - అత్ర శేష శేషితత్త్వైకైంకర్య చింతన రసేన తదను వృత్తి
వాంఛయా చ పూర్వోక్తస్యైవ పరమ పురుషార్థస్య విస్తరేణాను
వాదః - నియామ్య శబ్దోఽత్ర భావ ప్రధానః - అనవధికాతిశయ స్వా
మ్య మనవచ్ఛిన్న సర్వవిషయ స్వామిత్వమ్ - ఆదిశబ్దేన తథా విధని
యంతృత్వాది సంగ్రహః - ఐశ్వర్యాది ఫలాంతరార్థాత్ కాదాచి
త్క భగవత్కైంకర్యాచ్చ వ్యావృత్త్యర్థం నిత్యకైంకర్యశబ్దః -
ఉపాయ భూతేతి చ్వి ప్రత్యయ రహిత ప్రయోగేణ మోక్ష ప్రదత్వం
భగవద్భక్తేః స్వభావ ప్రవృత్త మితి వ్యజ్యతే - భక్తి శబ్ద ఇహ వే
దాంతోదిత సపరికర భక్తి యోగపరః - జ్ఞాన క్రియా శబ్దాభ్యాం
జ్ఞాన కర్మయోగౌ వివక్షితౌ - తయోః సమ్యక్త్వం యథావస్థిత
సకలాంగోప సంహార వత్త్వమ్ - జ్ఞానయోగ మంతరేణ కర్మ యో
గ నైవాత్మావలోకన పూర్వక భక్తి యోగాధి రోహస్య భగవ
[illegible] ప్రపంచిత సాంగి కారి విశేష నియత తయా తద నాద

మూ — సమస్తాత్మ గుణ విహీనః దురుత్తరానన్తతద్విపర్య
యజ్ఞాన క్రియానుగుణా నాది పాప వాస నామ
హా ర్ణవాంత ర్నిమగ్నః తిల తైల వద్దా
రు వహ్ని వద్దుర్వివేచ త్రిగుణ క్షణ
క్షరణస్వభావా

రేణాత) స్వారసిక క్రమనిర్దేశః - సాత్వికతా“ నిత్య సత్వస్థ, ని
త్యక్త సత్వనిష్ఠతా-తస్యాః ఫలమాస్తిక్యాది గుణజాతమ్ - అవ
స్థాభేదేన తస్యాహేతుశ్చ - “ అమానిత్వ మదంభిత్వమ్ - దయా
సర్వేషు భూతేషు,, ఇత్యాత్మ గుణాంతర సంగ్రహాయ సమస్త శ
బ్దః- ప్రపత్త్యపేక్షిత జ్ఞాన విశ్వాసాదేస్త్విహ నప్రతిషేధః - ఏ
న ముపాయాంతర తదుపాయ పరంపరాహానిరుక్తా - అథపూర్వం
పశ్చాచ్చోపాయ ప్రతిబంధకా పాయ పరంపరాన్వయ మాహ - దు
రుత్తిరేతి - దురుత్తరత్వం భగవత్సంకల్ప మంతరేణ సనకాదిభి రపి
లంఘయితు మశక్యత్వమ్-త్వచ్ఛబ్దేన పూర్వోక్త సమ్యక్ జ్ఞానాది ప
రామర్శః - విపర్యయ శబ్దోత్ర విపరీత పరః - సచ జ్ఞానాదిషు
త్రిష్వన్వీయతే - త్రయాణాం హేతుః పాపవాసనా బీజాంకుర న్యా
య సూచనాయానాదిశబ్దః - పాపానాం వాసనా సజాతీయ పా
పాంతరా రంభ రుచి హేతుభూత స్వభావ విశేషః - షడూర్మి
సంకులత్వాది వివక్షయా మహార్ణవత్వ రూపణమ్- ఏవం విధస్యాపా
యస్యాత్మతిరోధాయకత్వప్రకారమాహ - తిలతైల వదితి - దృష్టాం
తద్వయేన - “ దారుణ్యగ్ని ర్యథా తైలం తిలేత ద్వత్పుమానపి -
ప్రధానేవ స్థితోవ్యాపీ,, ఇతి వచనమ్ స్మార్యతే“ అల్ప శ్రుతైః పృథక్
కర్తు మయోగిభిః పృథగ్దృష్టు మనీశ్వరైః పృథక్కర్తుం చా శక్య
తయా దుర్వివేచత్వోక్తిః - చతుర్దశాధ్యాయోక్త గుణత్రయ బం
ధకత్వ ప్రకార జ్ఞాపనాయ త్రిగుణశబ్దః - అనుకూల పరిణతేః క్షణమ
ప్యనవస్థాపయితు మశక్యత్వ మభిప్రేత్యాహ - క్షణక్షరణ స్వభావేతి -

మూ— చేతనప్రకృతివ్యాప్తిరూపదురత్యయభగవన్మాయా
తిరోహితస్వప్రకాశః అనాద్యవిద్యాసంచితానం
తాశక్యవిస్రంసనకర్మపాశప్రగ్రథితః

“అచేతనా పరార్థాచ నిత్యా సతతవిక్రియా - త్రిగుణా కర్మిణాం క్షేత్రం ప్రకృతే రూప ముచ్యతే- వ్యాప్తి రూపే. సంబంధ స్తస్యాశ్చ పురుషస్యచ - సహ్యనాది రనంతశ్చ పరమార్థేన నిశ్చిత,, ఇతి పరమసంహితోక్త మచేతన ప్రకృతి వ్యాప్తిశబ్దే దర్శితమ్ - ప్రకృతౌ వ్యాప్తిరనుప్రవేశః - ప్రకృతే ర్వ్యాప్తి స్సర్వత స్సంబంధః - అత్రతస్యా ఇవ తత్సంబంధస్యాపి విచిత్ర సృష్ట్యుపయోగిత్వావిశేషాన్మాయాత్వోక్తిః - దురత్యయా భగవన్మాయేత్యనేన “మమ మాయా దురత్యయే,,తి పదత్రయసూచనమ్ - యద్య ప్యాత్మ స్వరూపం నిత్య స్వప్రకాశమ్ - తథాపి తస్య భగవచ్ఛేషత్వాది విశిష్టాకారగోచరధర్మభూత జ్ఞాన నిరోధమభిప్రేత్య తిరోహిత స్వప్రకాశ ఇత్యుక్తమ్ - స్వస్వరూప తిరోధాన వచనేన భగవత్స్వరూప తిరోధానకరీమిత్యాద్యుక్త మప్యుపలక్ష్యతే - ప్రకృతే స్తిరోధాయకత్వం కర్మోపాధికమ్ - కర్మచ భోగై స్తత్ప్రీతి పదోక్త ప్రాయశ్చిత్తైర్వా నిశ్శేషయితు మశక్య మిత్యభిప్రాయేణాహ - అనాద్యవిద్యేతి- అత్రా విద్యాశబ్దేన అజ్ఞానం దేహాత్మభ్రమాదికంచ గృహ్యతే- తస్యాశ్చ కర్మహేతుత్వం రాగద్వేషద్వారా-“ యద్బ్రహ్మకల్పే,, త్యాద్యుక్త ప్రక్రియయా అనాద్యవిద్యా సంచితత్వేనానంత్యాత్ ప్రత్యేకం ప్రాబల్యాచ్చ భగవద్వ్యతిరిక్తై రశక్య విస్రంసనత్వమ్ - “పశవః పాశితాః పూర్వం పరమేణ స్వలీలయా । తేనైవ మోచనీయాస్తే నాన్యైర్మోచయితుం క్షమా,, ఇత్యాద్యుక్త సూచనాయ కర్మణః పాశత్వ రూపణమ్ - ప్రగ్రథితః, దృఢం నిబద్ధః - “నాభుక్తం క్షీయతే కర్మ,, తిహిస్మర్యతే - ఉక్త ప్రతిబంధక భూయస్త్వాత్ “త్వత్పాదకమలాదన్య,, దిత్యాద్యుక్త ప్రకారేణ కాలాంతరే

మూ— అనాగ్యనన్తకాల సమీక్షయాప్యదృష్ట సంతారో
పాయః నిఖిలజంతు జాతశరణ్య శ్రీమన్నారాయణ

ప్యుపాయాంతర సంభావనాంప్రాజ్ఞ్యాయేన ప్రతిషేధతి - అనాగతే
తి-వక్ష్యమాణ శ్రీమత్త్వ నారాయణ త్వాభ్యాం ఫలితమ్ ‘‘ సర్వస్య
శరణం సుహృత్ - దేవానాం దానవానాంచ - సర్వలోక శరణ్యా
య - విభీషణోవా సుగ్రీవ యదివా రావణ స్స్వయం,, మిత్యాది ప్రసి
ద్ధం స్వసంగ్రహోపయుక్తంస్వభావమాహ - నిఖిలజంతు జాత శరణ్య
ఇతి - హిరణ్య గర్భాదీనామపిసంగ్రహాయనిఖిలశబ్దః- తేపిహికర్మా
ధీన జన్మభాగితయా జంతవః- ‘‘ పశుమనుష్యః పక్షీ వాయేచ వైష్ణవ
సంశ్రయాః | తేనైవతే ప్రయాస్యంతి తద్విష్ణోః పరమం పదమ్ || ఏ
తస్మిన్ష్టస్య మర్త్యస్య ముక్తిర్హస్తస్థితాసదా | తత్సంబంధిన ఏవా
పి ముక్తిమేష్యంతి వైధ్రువమ్,, ఇత్యాద్యర్థమభిప్రేత్య జాతశబ్దః-సచా
త్రగుణ ప్రధాన దయాన్వితి వ్రాతపరః - పూర్వఖండ పదక్రమాను సా
రేణ శ్రీమదిత్యాదీనిపదాని - శ్రీమచ్ఛబ్దేన ‘‘లక్ష్మ్యాసహహృషీకేశః,,
ఇత్యాద్యుక్తం సూచ్యతే- సర్వశరణ్యత్వోపయుక్తసమ్బంధగుణ విశేషా
ది ప్రదర్శనాయ నారాయణశబ్దః- కృపాత్మ్యం భక్త్యాతిశయాపా
చిత్యాచ్చచరణ గ్రహణముపాయదశాయామపి భోగ్యత్వసూచనాయార
విందత్వరూపణమ్ - శరణశబ్ద ఇహోపాయపరః - ఉత్తమపురుష వివ
క్షితాధికారి విశేషవ్యంజనాయాహంశబ్దః - అధికార విరహాదుపా
యాంతరేషు నిరాశః ప్రత్యవాయ భయాది దానీ మపాయే భ్య ఉపర
తః శరణ్య గుణ వివేకాదతి శంకా నిర్ముక్తస్సంసారే దోష దర్శ
నా త్పరిత్యక్త ప్రయోజనాంతర తదుపాయః పరమపురుషార్థ సంగా
త్ప్రార్థనా పూర్వక భరన్యాసో ద్యతశ్చేతిభావః - శరణం ప్రపద్యే
ఉపాయ తయాశ్రయామి- అకించనోనన్యగతి రహంశ్రీమతి నారాయణే
స్వాత్మరక్షణాభరం నిక్షిపామీత్యుక్తంభవతి - అత్ర సవిశేషణ నారా
యణ శబ్దేన విరోధి భూయస్త్వప్రాప్య గౌరవా పాయ లాఘవాది

మూ — తవచరణారవిన్ద యుగళం శరణ మహంప్రపద్యే. ఏ
వమవస్థితస్యాప్యర్థిత్వ మాత్రేణ పరమ కారుణికః
భగవాన్ స్వానుభవప్రీత్యో పనీతై కాంతి కాత్యం
తిక నిత్యకైంకర్యైక రతిరూప నిత్య దాస్యం దా

మూల శంకానిరాస హేతవశ్చరణ్యాకారా వివక్షితాః - అథ తత్ఫలితం సోపసర్గ ధాతూక్తం "రక్షిష్యతీతి విశ్వాసా దభీష్టోపాయకల్పనమ్ - గోప్తృత్వ వరణం నామ స్వాభి ప్రాయ నివేదన,, మితివిభజ్య నిర్దిష్టమఙ్గద్వయమ్ "ప్రార్థనా మాత్ర సంతుష్టో జంతో ర్యచ్ఛతి వాంఛితమ్। ఇతినిశ్చిత్యభగవ త్ప్రార్థనా శరణాగతి,,రిత్యుక్త ప్రకార విశేషోపలక్షిత ప్రకారవైశిష్ట్యాభి ప్రాయేణాహ - ఏవమితి- ఏవమవస్థితస్యేత్యనేన అధికారి వైగుణ్యంవిరోధిభూయస్త్వంచ పూర్వ వాక్యోక్తమేవ శరణ్య గుణప్రకర్ష వ్యంజనాయానూదితమ్- అర్థిత్వ మాత్రేణేత్యుపాయ లాఘవోక్తిః - అహృదయ ప్రార్థనా వాక్య మాత్రమపి "నేహాభిక్రమనాశోస్తి,, తిన్యాయా దంతతః కార్య కరమితిభావః-అథవాఽత్ర సకృత్కర్తవ్యభరన్యాసలక్షణ తయాసద్యస్సాభీష్టసిద్ధిః - స్వానుభవ ప్రీత్యేత్యాది ప్రాప్యగౌరవ ప్రకాశనమ్- ఉక్తేహేతుభి స్సంభవంతీంశంకా మపాకర్తుం పరమ కారుణికోభగవానితి సులభత్వపరత్వ సూచకపదద్వయోక్తిః - ఈదృశ స్యహి సర్వవిరోధి నివర్తనార్హతా- సమర్థస్యనిర్దయత్వేదయాళోశ్చాసమర్థత్వే శరణ్యత్వం నస్యాదితి తత్సిద్ధ్యర్థ ముభయోక్తిః - స్వానుభవేత్యత్ర స్వశబ్దః పరమాత్మ విషయః - ఐకాంతికత్వ మనన్య విషయత్వమ్ - ఆత్యంతికత్వమిహ ఫలాంతరోపాధిక నివృత్తి రహితత్వమ్.అతఏవ పశ్చాద్యావత్కాల మనువర్తమానత్వంవా - దాస్య కింకరతాశబ్దా విహ వృత్తిపరౌ. ఇతిశబ్దేన విశ్వాసస్య మహత్వ రూప ప్రకారోభిప్రేతః - ప్రార్థనా శబ్దస్యేచ్ఛా మాత్రేపి ప్రయోగ సంభవాత్తద్వ్యావృత్త్యర్థం "తదేకోపాయతాయాఞ్చేత్యుక్తయాచనరూప

మూ — స్వతీతి విశ్వాస పూర్వకం భగవంతం నిత్య కింకర
తాం ప్రార్థయతే ॥శ్లోకః॥ తవానుభూతిసంభూత
ప్రీతికారిత దాసతామ్ । దేహిమే కృపయా నాథ
నజానే గతిమన్యథా ॥ సర్వావస్థోచితాశేష శే

త్వం వ్యంజయితుం ద్వికర్మకప్రయోగః - సర్వస్య ప్రార్థితప్రదాన సామర్థ్యం కైంకర్య ప్రతిసంబంధిన స్తస్యోభయ లింగత్వంచ జ్ఞాపయితుం భగవంతమిత్యుక్తమ్ - అస్మిన్వాక్యే ప్రాతికూల్య వర్జనస్య చానుకూల్య సంకల్పస్య చార్థ సిద్ధత్వ మవగంతవ్యమ్ - ఉక్తప్రకార సాధ్యసాధనరూప మర్థద్వయం వ్యాఖ్యేయక్రమేణ సుఖప్రతిపత్త్యర్థ మైతిహాసిక శ్లోకద్వయేన స్వవ్యాఖ్యాయమానేన సంక్షిప్యాహ - తవేతి . యద్యపి ప్రథమశ్లోకేపి పూర్వార్థే ఫలముపాదీయతే - తథాప్యసౌ దేహీత్యుక్త ప్రార్థనా ప్రాధాన్యా దుపాయ పరః - అత్ర దాసతాశబ్దేన దాసవృత్తిర్వివక్షితా - దాసభావమాత్రస్యచ నిత్యసిద్ధత్వేన సాధ్యత్వాయోగాత్ - మే, అనన్యప్రయోజన స్యానన్యోపాయస్యచ . కృపయా నాథేతి పదాభ్యాం గుణవిశేషసమ్బంధవిశేష విశిష్టస్యోపాయ భావ ఇతివ్యజ్యతే- నాథశబ్దోహి నాథత ఇతివ్యుత్పత్త్యాఽర్థి రక్షణార్థం ప్రార్థనీయే స్వామినిరూఢః " నజానే గతిమన్యథా " ఇత్యుక్తప్రకారాత్ప్రపత్తి మాత్రవశీకార్యాత్త్వత్తోన్యథాభూతం మదర్హ ముపాయం సర్వశాస్త్ర పరామర్శేపి నపశ్యామి - దేవతాంతరాణాం సాక్షాన్మోక్షప్రదత్వాభావాన్మోక్షోపాయతయా చోదితస్య త్వదుపాసనస్య మయాదుస్సాధత్వాదితిభావః - యద్వాన్యథేత్యనేనత్వయ్యధాతరీతి వివక్షితమ్- ఏవం ప్రార్థితే కైంకర్యరూపే పురుషార్థే ప్రీతిశబ్దోక్తం హేత్వంశం విశింషన్ స్వాభీష్ట ప్రదానే స్వప్రయత్నాంతర నైరపేక్ష్యం చాపేక్షతే - సర్వేతి - సర్వావస్థాశబ్ద శేషతా శబ్దా పూర్వోక్తార్థౌ - తత్తద్దశాయాం స్వామ్యభిమత ప్రకార ఉచితశబ్దః - " జాయమానంహి పురుషమ్ - కృపా మయ్య మపాంగం తే

మూ — ష్ఠైక రతిస్తవ । భవేయం పుండరీకాక్ష త్వమేవై
వం కురుష్వ మామ్ ॥ ఏవంభూత తత్త్వయాథాత్మ్యా
వబోధిత తదిచ్ఛారహిత స్యాప్యేతదుచ్చారణ మా
త్రావలంబనేనోచ్యమానార్థ పరమార్థనిష్ఠం మే

సకృన్మయి నిపాతయ ,, త్యాద్యుక్తేన సతోఽప్యశేష హేతునా కటాక్ష విశేషేణ మామేవం కురుష్వే త్యభిప్రాయేణోక్తమ్ - పుండరీకాక్షేతి - యద్వా “ పుండరీకం పరంధామ ” త్యాది నిరుక్తేనానేన నామ్నా పరమ పద వాసినః పరి చరణం ప్రార్థ్యత ఇతి సూచ్యతే - త్వది తరా శక్యేఽస్మిన్నర్థే త్వయి చ నిరపేక్షోపాయే కిమిత్యపి భరన్యాస రూప వ్యాజాతిరిక్త మత్ప్రయత్నేనే త్యభిప్రాయేణా - త్వమేవేతి- త్వం సర్వజ్ఞ స్సర్వ శక్తిః పరమ కారుణికః - మామ్, ఆకించ న్యాన న్య గతిత్వార్థిత్వ శాలినమ్ - ఇతోఽర్థాన్తరో హేపి రహ దేహం కురుష్వే తి పరస్మైపదాత్మనేపదాభ్యాం స్వస్య భగవతశ్చ యథా హార్ంక్రి యా ఫలాన్వయ స్సూచ్యతే. నన్వహ శరణ్య శరణాగతితత్త్వం విశేష నిర్ధారణ పూర్వికా ఫల కామనా హ్యధికారి విశేషణమ్ . నను న స్తద్వత ఇవ తథావిధ తద్వచనమాత్ర మిత్యత్ర ‘‘అనిచ్ఛన్నప్యేవ ,, మితిశ్లోకోక్తప్రకారేణ సప్రశ్రయం ప్రతివక్తి- ఏవంభూతేతి,తదిచ్ఛేతి- ఇచ్ఛా విషయ త్వేన పరామృశ్య మానార్థత్వాత్తత్త్వ శబ్ద ఇహ పురుషార్థ పరః - పురుషార్థ విశేష నిష్కర్షాయ జీవాత్మ పర మాత్మ తత్త్వ పరో వా - అవబోధేచ్ఛా తదిచ్ఛే త్యుచ్యతే - త దా పురుషార్థేచ్ఛా విరహః కైముత్యాత్సిధ్యతి - శ్రీమతః పతే స్త వ ప్రసాదాదద్య సాధికారోఽస్మి - నిరధి కారత్వేపి లబ్ధ వ్యాజేన త్వ యా శేషపూరణం కార్యమితిద్యోతయితుమపి శబ్దః. ఏవమధికార వైకల్య మఙ్గవైకల్యమఙ్గివైకల్యంచానారుహ్యాఽక్తముచ్చారణ మాత్రేతి . వై షమ్య దోష ప్రసంగ పరిహార హేతుస్స్వవసిద్ధ ఇత్యభిప్రాయేణావలం బనశబ్దః - ఉచ్యమానార్థ ఉపాయో వ్యాజ రూపః - [illegible]

మూ— మనస్త్వమేవాద్వైకారయ- అపార కరుణాంబు
ధే అనాలోచిత విశేషాశేష లోక శరణ్య ప్రణతా

స్యాత్తద్విషయః- అన్యతర విషయత్వేపి తదితరస్యార్థాత్ సిద్ధిః - పరమార్థ నిష్ఠత్వ మజ్ఞాన సంశయ విపర్యయ రహితత్వేన నామానువృత్తిమత్త్వమ్ - మే, సకృదుచ్చారో భవతి - సకృదుచ్చారితం యేన - భవ శరణ మితీరయన్తి, త్యాద్యుక్తవచన మాత్ర ధనస్య త్వదాయత్త సర్వసిద్ధిః - మనః, "చంచలంహి మనః కృష్ణ - మనో దుర్నిగ్రహం చలమ్ - బంధాయ విషయాసంగి ,, త్యాద్యుక్త దోషమపి వ్యాప్తికేశేన త్వయాను గృహీతానాం సమ్యగ్జ్ఞాన సాధనమ్ . శరణ్యస్యాశేష జీవేభ్యోంతరా భావ సూత్రేన స్వరాతిశయంచ వ్యక్తం-త్వమేవాద్వైతేతి-కారయేత్యనేన ప్రపత్తావపి స్వస్య ప్రయోజ్య కర్తృత్వమధ్యాత్మ శాస్త్రాదాచార్యాణాం మతేనాం తయోర్మితయోశ్చ భగవతః ప్రయోజక కర్తృత్వంచ ప్రకాశ్యతే - అవికల ప్రపత్తి ప్రయోగస్యాపి భాష్యకారస్యేదం వాక్యం వికల ప్రయోగాణామన్యేషామపి శరణ్యానుకంపయా శ్రీప్రముపాయ పూర్తిస్స్యాదితి ఖ్యాపనార్థమ్ . అథాధికారోపాయ ఫల ప్రదానేషు యథార్హముపయుక్తాన్ భగవతః ప్రకారాన్ వదన్ ప్రథమం సర్వోపయోగి గుణ విశేష ప్రకర్షమాహ - అపారేతి - స్వస్మిన్నపి వ్యాప్తిమభిప్రేత్యాపార త్వోక్తిః - తత్ఫలితం స్వేనాప్యాశ్రయణీయత్వ మభిప్రేత్యాహ - అనాలోచితేతి - జాతి గుణాది నికర్షానాదరేణ సర్వైశ్శరణ్య తయా వరణీయే త్యర్థః - అనేన ప్రపత్తే స్సర్వాధికారత్వం దర్శితమ్ - కారుణికోపి యది విషమస్స్యాత్ సమోపి యది నిర్ఘృణస్స్యాన్నతదా సర్వ శరణ్యస్స్యాదితి తదర్థముభయోక్తిః - శరణాగతి సమనంతర లక్షణీయా గుణావాహ . ప్రణతార్తిహర ఆశ్రితవాత్సల్యైక మహోదధే ఇతి - ప్రణతాఃఇహ ప్రవిష్ట ప్రపత్త్యాధి

[illegible]

మూ— ఆర్తిహర ఆశ్రితవాత్సల్యైక మహోదధే అనవరత విదిత నిఖిల భూతజాతయాథాత్మ్య (అశేషచరాచర భూత నిఖిల నియమన నిరత అశేష చిదచిద్వస్తు శేషీ భూత నిఖిల జగదాధార అఖిల జగత్స్వామిన్ అస్మత్స్వామిన్) సత్యకామ సత్యసఙ్కల్ప (సకలేతర విలక్షణ అర్థికల్పక) ఆపత్సఖ

ఆర్తిం హరతీతి ప్రణతార్తిహరః - అనేనతు ప్రపత్తేః స్వఫల ఫలప్రదత్వంచ సూచ్యతే. ప్రణతశబ్దస్య ప్రహ్వీభావ మాత్రపరత్వేపి తదార్తిహరణాదల్ప ప్రయత్న ప్రసాద్యత్వం ప్రకాశ్యతే - వాత్సల్యేన గుణాంతర తిరస్కార మభిప్రేత్య ఏవ శబ్దః • యేన సర్వజ్ఞోప్య విజ్ఞాతేవ స్వతంత్రోపి అస్వతంత్ర ఇవ స్యాత్ - కారుణ్యాది ష్వసద్భావేప్యజ్ఞస్యా పూర్ణస్యా శక్తస్యచ నిరపేక్ష రక్షకత్వం నస్యాత్ - అతస్తత్సిద్ధ్యర్థం గుణత్రయ మనవరతేత్యాదిభి రుచ్యతే - అనవరత నిఖిల శబ్దాభ్యాం జ్ఞానస్య కాలతో విషయతశ్చ నిస్సంకోచత్వోక్తిః- మమానిష్ట నివర్తనేష్ట ప్రాపణోపయోగి ష్వధికారాదిషు కించిదపి కదాచిదపి తవాజ్ఞాతం నాస్తీతి భావః - నచతవ మాదృశాకించన పరిత్యాగ హేతుభూత ప్రత్యుపకార స్పర్శోపకారాది ప్రయోజనాంతర సాపేక్షత్వం గుణవైకల్యం వా కదాచిదప్యస్తి - అతో మద్రక్షణేన స్వగుణాన్ సంరక్షేత్యభిప్రాయేణాహ. సత్యకామేతి - నిత్యభోగ్యానంత కల్యాణ గుణాది విశిష్టేత్యర్థః-సంకల్పమాత్ర సాధిత జగత్సృష్ట్యాదేస్తవ మద్రక్షణేపి నహి సఙ్కల్పాదతిరిక్తం సంపాదనీయ మిత్యభిప్రాయేణాహ - సత్యసంకల్పేతి. అమోఘసఙ్కల్పేత్యర్థః- త్వయైవ వ్యాపితం ప్రపన్న విషయం తద్వ్రతం నకైశ్చిదపి ప్రతిహంతుం శక్యమితిభావః - ఉక్త గుణ వర్గ హేతుక ద్రౌపదీ గజేంద్రాది సంరక్షణ ప్రకారం తద్వత్సర్వస్యాప్యాపత్సు శరణాయోద్ఘాటయతి. ఆపత్సఖేతి - ఆపది సఖాభవతీత్యాపత్సఖః

మూ — కాకుత్స్థ శ్రీమన్నారాయణ పురుషోత్తమ
శ్రీరఙ్గనాథ

సఖేవ ప్రీతివిశ్వాస గోచరః సంరక్షక స్సైతిభావః - తదేత న్నిషాద వానర రాక్షస సవర్ణజాతి సులభే సకృత్ప్రపన్న సంరక్షణ వ్రతిని సర్వలోక శరణ్యే విషయ వాసమాత్ర సంరక్షిత జంగమ స్థావర జంతు జాతే అవతారవిశేషేషువ్యక్తమిత్యభి ప్రాయేణాహ, కాకుత్స్థేతి- అనేన "వధార్హమపి కాకుత్స్థః కృపయా పర్యపాలయత్," ఇత్యాది వాక్యమపి స్మర్యతే. అస్య పాపరాశేష్వప్యాశ్రితేషు నిగ్రహాత్మ శతాని పారికయా సహధర్మచారిణ్యా నిత్యయోగమాహ - శ్రీమన్నితి- పరహితేష్వపి స్వార్థ ప్రవృత్త్యనుగుణ సంబంధాది విశేషం వ్యనక్తి - నారాయణేతి, ఇదంచ పదద్వయం వ్యాఖ్యేయగత విశిష్టసిద్ధ్యా పాయోపేయ ప్రకాశనమ్- నారాయణశబ్దవాచ్య జగత్సంబంధాది శంకిత దోష నివృత్త్యర్థం పంచదశాధ్యాయోక్తం శాస్త్రప్రాప్తం పరత్వరూపం వైలక్షణ్యం సమాఖ్యాతి- పురుషోత్తమేతి- పురుసనోతీతి పురుషశబ్దవ్యుత్పత్త్యా బహుప్రదేషూత్తమత్వం వా వివక్షితమ్- స్వాశ్రితేభ్యః స్వాత్మానమపి సవిభూతికం దదాతీతి సర్వాపేక్షిత సాధక సేవాను గుణాం సౌలభ్యకాష్ఠాం సూచయతి- శ్రీరఙ్గనాథేతి- ఉక్తం చార్చావతారం ప్రస్తుత్య భగవతా శౌనకేన- "తాను చర్చయేత్తాం ప్రణమేత్తాం యజేత్తాం విచింతయేత్- విశత్యపాస్తదోషస్తు తామేవ బ్రహ్మరూపిణీ"మితి- శ్రీపౌష్కరేతు అర్చావతారస్యోపాయ విరోధి వర్గ నివర్తకత్వమపి దర్శితమ్- "సందర్శనాదకస్మాచ్చ పుంసాం సమ్మూఢ చేతసామ్- కువాసనా కుబుద్ధిశ్చ కుతర్కశ్చ కునిశ్చయః- కుహేతుశ్చ కుభావశ్చ నాస్తికత్వం లయం వ్రజేత్," ఇతి- స్థానవిశేషోప్యత్ర సేవకానాం సత్వోన్మేష హేతుత్వాభిప్రాయేణోపాత్తః- స్వయం వ్యక్త సైద్ధ వైష్ణవ రూప భగవత్క్షేత్ర వాసినామపి ఫలవిశేషః ప్రదర్శితః- శ్రీసాత్వతే- "దుష్టేంద్రియ వశాచ్చిత్తం నృణాం యత్ర లక్ష్మ వైపర్ణ తమ్ - తదంత కాలే

మూ— మమనాథ నమోస్తుతే॥

ఇతి శ్రీభగవద్రామానుజవిరచితమ్ శ్రీరఙ్గగద్యమ్
సంపూర్ణమ్

సంశుద్ధిం యాతి నారాయణాలయే ,, ఇతి- తత్రాపి స్వా
చార్య పరంపరాచిర సేవన జనిత ప్రసాదాతిశయాత్స్వదోషానా
దరేణాస్వస్యైవం విధావస్థా ప్రదత్వేన ప్రార్థిత పూర్ణానుగుణతా
మభిప్రేత్యాహ - మమనాథేతి. స్వాపేక్షిత సిద్ధ్యర్థం యాచనీయః
స్వామీ నాథః - ఏవ మభిముఖీకృతే తి భగవతి ప్రకృతోపాయస్య భర
న్యాస రూపం ప్రధానాంశం దమయంత్యాది వృత్తాంతేషు శరణాగ
తి విషయతయా ప్రసిద్ధేన భగవచ్ఛాస్త్రోక్త స్థూల సూక్ష్మాది యోజ
నవతా నమశ్శబ్దేన నిగమయన్, ప్రయుజ్యమానస్యాయ ముపాయస్త్వ
శ్చైపశత్వమేవ స్వీక్రియతా మిత్యభిప్రాయేణాహ- నమోస్తుత ఇతి- య
ద్వాత్ర పరత్ర చాపేక్షితం నిష్కామత్వ సంస్కృత కైంకర్యం నమ
శ్శబ్దాభిప్రేత మస్త్విత్యాశాసనమ్ - త ఇత్యత్ర ప్రకృత్యంశేన ప్రా
ప్యత్వ ప్రాపకత్వ శేషిత్వాది శాలితయా నిరుపాధిక నమః ప్రయోగ
యోగ్యత్వ మభిప్రేతమ్- చతుర్థీ చాత్ర తాదర్థ్యపరా - ఇదమేవ
వాక్య మావృత్య పృథు గద్యోక్తస్య ప్రతి వచనస్య సంగ్రహోపి భ
వతి - సూత్రాదిష్వివ ప్రయోజన ప్రకర్ష సత్త్వావృత్తే రభియుక్త స
మ్మతత్వాల్ -తత్రాయ మర్థః . మత్ప్రపన్నస్య తే యథా మనోరథం
మత్కైంకర్యం భవత్వితి - తదేవం రహస్యత్రయోక్త శరణ్యశరణా
గతి తత్ఫల విశేషా స్సందర్శితాః - యదత్ర సంగ్రహేణోక్త మను
క్త మపికించన- బృహద్గద్యాధికారే తద్వ్యక్తం ప్రత్యవ మృశ్యతామ్-
అనయో గద్యద్వయోక్త గమనికయైవ శ్రీవైకుంఠ గద్య మపి గతార్థ
ప్రాయమ్ - ఏతయో స్స్వానుష్ఠానోక్తి ముఖేన శిష్య శిక్షణం కృతమ్-
అస్మిన్ స్తూపదేశ ముఖేనేతి విశేషః - తత్రయదాదౌ పఠ్యతే " యా
మునార్య సుధాంభోధిమవగాహ్య యథామతి। ఆదాయ భక్తియోగాఖ్యం

శ్రీమతే రామానుజాయనమః.

మూ—శ్రీభగవద్రామానుజవిరచితమ్ శ్రీవైకుణ్ఠగద్యమ్.

యామునార్య సుధాంభోధి మవగాహ్య యథామతి।
ఆదాయభక్తియోగాఖ్యంరత్నంసందర్శయామ్యహమ్॥

స్వాధీన త్రివిధ చేతనాచేతన స్వరూపస్థితి ప్రవృత్తి భేదం క్లేశ కర్మా ద్యశేష దోషా సంస్పృష్టం స్వాభావికా నవధికాతిశయజ్ఞానబలైశ్వర్య వీర్యశక్తితేజః ప్రభృత్య సంఖ్యేయ కల్యాణ గుణౌఘ మహార్ణవం పరమ పురుషం భగవంతం శ్రీమన్నారాయణం స్వామిత్వేన సుహృత్త్వేన గురుత్వేనచ పరిగృహ్య ఐకాంతికాత్యంతిక తత్పాదాంబుజ ద్వయ పరిచర్యైక మనోరథః తత్ప్రాప్తయేచ తత్పాదాంబుజద్వయ ప్రపత్తే రన్యన్నమేకల్పకోటి సహస్రేణాపి సాధన మస్తీతి మన్వానః తస్యైవ భగవతో నారాయణ స్యాఖిల సత్త్వ దయైక సాగరస్యా నాలోచిత గుణగణాఖండ జనానుకూలమర్యాదా శీలవతః స్వాభావికా నవధికాతిశయ గుణవత్తయా దేవతిర్యఙ్మనుష్యా ద్యఖిల జనహృదయా నందనస్య ఆశ్రితవాత్సల్యైక జలధేర్భక్తజన సంశ్లేషైక భోగస్య నిత్యజ్ఞాన క్రియైశ్వర్య భోగసామగ్రీ సమృద్ధస్య మహా విభూతేః శ్రీమచ్చరణారవిందయుగళమనన్యాత్మసంజీవనేన తద్గత సర్వభావేన శరణ మనువ్రజేత్-తతశ్చప్ర

రత్నం సందర్శయామ్యహం ,, మితి - ఇహాసౌ భక్తియోగ శబ్దః స్వయం ప్రయోజన భగవ దను సంధాన పరః- అన్యథాతత్ప్రాప్తయే చ తత్పాదాంబుజ ద్వయ ప్రపత్తే రన్యన్నమేకల్ప కోటి సహస్రే ణాపి సాధనమస్తీతి మన్వాన ఇతి వక్ష్యమాణ విరోధాత్ - అత ఏవ ప్రత్యాహారాత్మ జీవనాయే త్యాదిక మపిన ముక్తి తత్సాధన పరమ్ - అపి

స్యా— త్యహమాత్మోజ్జీవనాయైవ మనుస్మరేత్ - చతుర్దశ
భువనాత్మకం అండం దశగుణితోత్తరం చావరణ సప్త
కం సమస్త కార్య కారణ జాతమతీత్య పరమవ్యోమశ
బ్దాభిధేయే బ్రహ్మాదీనాం వాఙ్మనసాగోచరే శ్రీమతి వై
కుణ్ఠే దివ్యలోకే సనకవిధి శివాదిభిరప్యచింత్య స్వభా
వైశ్వర్యైర్నిత్యసిద్ధైరనంతై ర్భగవదానుకూల్యై
కభోగైర్దివ్య పురుషైర్మహాత్మభిరాపూరితే తేషా
మపీయత్పరిమాణమియదైశ్వర్యమీదృశ స్వభావమితిప
రిచ్ఛేత్తుమయోగ్యే దివ్యావరణ శతసహస్రావృతే దివ్య
కల్పకతరూపశోభితే దివ్యోద్యాన శత సహస్ర కోటిభి
రావృతే అతిప్రమాణే దివ్యాయతనే కస్మింశ్చిద్విచిత్ర
దివ్యరత్నమయ దివ్యాస్థానమంటపే దివ్యరత్నస్తంభశ
త సహస్ర కోటిభిరుపశోభితే దివ్యనానారత్నకృతస్థల
విచిత్రితే దివ్యాలంకారాలంకృతే పరితః పతితైః పత
మానైః పాదపస్థైశ్చ నానాగంధవర్ణైర్దివ్యపు
ష్పైః శోభమానై ర్దివ్యపుష్పోపవనైరుపశోభితే సం
కీర్ణ పారిజాతాది కల్పద్రుమోపశోభితైరసంకీర్ణై
శ్చ కైశ్చిదంతస్థ పుష్పరత్నాదినిర్మిత దివ్యలీలామంట

ఽజ్ఞానీతు పరస్మై కాంతీ పరాయత్తాత్మజీవన ,, ఇత్యాది ప్రసి
ధ అత్ర త్వ్యవస్థా విశేషే మరుదేశ పథిక పానీయ న్యాయేనాల
) లాభా శ్వాసనాభిప్రాయమ్ - తేషామపీ యత్పరిమాణమియ
శ్వర్య మీదృశ స్వభావ మితి పరిచ్ఛేత్తుమయోగ్య ఇతి- దివ్యాయ
ప విశేషణేతు మహత్తరత్వమేవ వివక్షితమ్ - దివ్యావరణ సంవృత
త్వాది కథనేనైవ తత్పరిమాణ సిద్ధేః - అత్ర స్వభావ శబ్దోపి నిరతి
శయ భోగ్యత్వాది విషయః- నహ్యేవం విధవిషయేషు పరిచ్ఛేదా యో
గ్యోక్త్యా సూరీణాం సార్వజ్ఞహానిః - దివ్యాయతన గుణ ప్రకర్ష

మూ — పశతసహస్రోపశోభితై స్సర్వదానుభూయమానైర
ప్యపూర్వవదాశ్చర్యమావహద్భిః క్రీడాశైలశతసహస్రై
రలంకృతైః కైశ్చిన్నారాయణదివ్యలీలాసాధారణైః కై
శ్చిత్పద్మవనాలయాదివ్యలీలాసాధారణై స్సాధారణైశ్చ కై
శ్చిచ్ఛుకశారికామయూరకోకిలాదిభిః కోమలకూజితైరా
కులైర్దివ్యోద్యానశతసహస్రైరావృతే మణిముక్తాప్రవా
ళకృతసోపానైర్దివ్యామలామృతరసోదకై ర్దివ్యాండ
జవరైః అతిరమణీయదర్శనైః అతి మనోహర మధుర
స్వరైః ఆకులైరంతస్థ ముక్తామయ దివ్యక్రీడాస్థానోప
శోభితైః దివ్యసౌగంధిక. వాపీ శతసహస్రైః దివ్యరాజ
హంసావలీ విరాజితై రావృతే నిరస్తాతిశయానందైకర
సతయా చానంత్యాచ్చ *ప్రవిష్టానున్మాదయద్భిః క్రీడో
ద్దేశైర్విరాజితే తత్రతత్రకృత దివ్యపుష్ప పర్యంకో
పశోభితే నానాపుష్పాసవాస్వాద మత్తభృంగావలీభి రు
ద్గీయమాన దివ్యగాంధర్వేణాపూరితే చందనాగరు క
ర్పూర దివ్యపుష్పావగాహిత మందానిలాసేవ్యమానేమ
ధ్యేపుష్పసంచయ విచిత్రితే మహతిదివ్యయోగ పర్యంకే
అనంతభోగిని శ్రీమద్వైకుంఠైశ్వరాదిదివ్యలోకమాత్మ
కాంత్యావిశ్వ మాప్యాయయంత్యా శేష శేషాశనాదిస
ర్వంపరిజనం భగవత స్తత్తదవస్థోచిత పరిచర్యాయామా
జ్ఞాపయంత్యా శీల రూప గుణ విలాసాదిభి రాత్మాను

తాత్పర్యాచ్చ - ప్రవిష్టానున్మాదయద్భిః క్రీడోద్దేశై రిత్యత్రాపి హ
ర్ష ప్రకర్ష జనకత్వే తాత్పర్యమ్ - శ్రీమద్వైకుంఠైశ్వర్యాది ది
వ్యలోక మిత్యత్రతు వైకుంఠ శబ్దేన నగరాద్యవాంతర ప్రదేశో వివ
క్షితః - సర్వప్రశస్తవిభూతి రూపత్వాదైశ్వర్య శబ్దేనోపచర్యతే -
నిత్య ముక్త విషయం దేవ్యా ఆజ్ఞాపనమ్ పరి చర్యా విశేష ష్వి

మా—రూపయాశ్రియాసహాసీనంప్రత్యగ్రోన్మీలితసరసిజసదృశ
నయనయుగళం స్వచ్ఛందనీలజీమూత సంకాశం అత్యు
జ్జ్వలిత పీతవాససం స్వయాప్రభయాతి నిర్మలయాతి
శీతలయాతికోమలయా స్వచ్ఛమాణిక్యాభయా కృత్స్నం
జగ దుద్భాసయంత మచింత్య దివ్యాద్భుత నిత్య యౌ
వనస్వభావ లావణ్య మయామృత సాగరం అతి సౌకు
మార్యా దీషత్ప్రస్విన్న వదా లక్ష్యమాణ లలాట ఫలక
దివ్యా లకావళీ విరాజితం ప్రబుద్ధ ముగ్ధాంబుజ చారు
లోచనం సవిభ్రమ భ్రూలత ముజ్జ్వలాధరం శుచిస్మితం
కోమలగండ మున్నసముదగ్ర పీనాంసవిలంబి కుండలాల
కావళీ బంధురకంబుకంధరం ప్రియావతంసోత్పల క
ర్ణభూషణ శ్లథాలకాబంధవిమర్దశంసిభిః చతుర్భి
రాజానువిలంబిభిర్భుజైర్విరాజితమతికోమలదివ్యరేఖా
లంకృతాతామ్రకరతలం దివ్యాంగుళీయక విరాజిత మ
తికోమల దివ్యనఖావళీ విరాజితాతిరక్తాంగుళీభి రలంకృ
తం తత్క్షణోన్మీలిత పుండరీక సదృశ చరణయుగళం అ
తిమనోహరకిరీటమకుట చూడావతంస మకరకుండలగ్రై
వేయకహార కేయూర కటక శ్రీవత్సకౌస్తుభ ముక్తాదా
మోదర బంధన పీతాంబర కాంచీ గుణ నూపురాదిభి
రత్యంతసుఖస్పర్శై ర్దివ్య గంధైర్భూషణై ర్భూషి
తం శ్రీమత్యా వైజయంత్యా వనమాలయా విరాజితం శ
ఙ్ఖచక్ర గదాసి శార్ఙ్గాది దివ్యాయుధైస్సేవ్యమానం
స్వసంకల్ప మాత్రావక్లుప్త జగజ్జన్మ స్థితి ధ్వంసా

ద్యుత్పాదనమాత్రమ్. తేషాం సర్వజ్ఞత్వేన జ్ఞానోత్పాదన నైరపేక్ష్యా
త్. పుండరీకసదృశ చరణయుగళ మిత్యత్ర పుండరీక శబ్దః పద్మ సా
మాన్య ముఖేన రక్తాంబుజపరః - యత్తూక్తం సంకల్ప మా

మూ — దితి శ్రీమతి విష్వక్సేనే న్యస్తసమస్తాత్మైశ్వర్యం వైనతేయాదిభిస్స్వభావతో నిరస్తసమస్త సాంసారిక స్వభావై ర్భగవత్పరిచర్యా కరణ యోగ్యై ర్భగవత్పరిచర్యైక భోగై ర్నిత్యసిద్ధై రనన్తై ర్యథా యోగం సేవ్యమానం ఆత్మభోగే నానుసంహిత పరాదికాల దివ్యామల కోమలావలోకనేన విశ్వ మాహ్లాదయంత మీష దున్మీలిత ముఖాంబుజోదరవినిర్గతేన దివ్యాననారవింద శోభాజననేన దివ్యగాంభీర్యౌదార్య సౌంధర్య మాధుర్యాద్యనవధిక గుణగణవిభూషితేన అతిమనోహరదివ్యభావగర్భేణ దివ్యలీలాలాపామృతేన అఖిలజన హృదయాంతరాణ్యాపూరయంతం భగవంతం నా

త్రావకాశస్య జగజ్జన్మస్థిత్యాదిసంపాదకే శ్రీమతి విష్వక్సేనే న్యస్త సమస్తాత్మైశ్వర్యమితి - అత్ర యద్యపి జగద్వ్యాపార మోక్ష ప్రదత్వే బ్రహ్మలక్షణతయా ముక్తేష్వివ నిత్యసూరిష్వపి నపేక్షితు నసంభవతః - యద్యపి చ భగవాన్ స్వతస్సర్వజ్ఞ స్తథాపి " ప్రియేణ సేనాపతినా నివేదితం తథానుజానంత ముదారవీక్షణైః " రితి న్యాయేన భగవద్దత్తాభ్యనుజ్ఞాధికారతయా తత్తదవసరే జగత్సృష్ట్యాద్యర్థం భగవతో విజ్ఞాపన వాక్యం విష్వక్సేనో వ్యాహరతి - తదా స్వతస్సర్వజ్ఞో భగవాన్ తన్నివేదిత కారీవ క్రీడతి. తావన్మాత్రేణ విష్వక్సేనస్య జగద్వ్యాపారవ్యపదేశ యూపస్మృతిః - న్యస్తసమస్తాత్మైశ్వర్యమిత్యే తదపి సేనాపతేర్మహతో యథాధికారప్రదాన పరమ్. " స యది పితృలోక కామో భవతి - సంకల్పాదేవాస్య పితర స్సముత్తిష్ఠంతి " త్యాది న్యాయేన పరిమిత విషయో వాత్ర జగచ్ఛబ్దః - అతో హిరణ్యగర్భాదివత్ క్వచిత్ ప్రభూతసృష్ట్యాది మాత్రాన్నాస్మిన్ బ్రహ్మలక్షణ ప్రసంగః - యదప్యాత్మ భోగేనా ననుసంహిత పరాదికాల మితి తదపి భగవతః కాలవిషయ మజ్ఞానం నాభిప్రైతి - అనన

-రాయణం ధ్యానయోగేన దృష్ట్వా తతో భగవతో
నిత్యస్వామ్య మాత్మనో నిత్యదాస్యంచ యథావస్థితమ
నుసంధాయ కదాహం భగవంతం నారాయణం మమకు
లనాథం మమకులదైవతం మమకులధనం మమ భోగ్యం
మమమాతరం మమ పితరం మమ సర్వం సాక్షాత్కర
వాణి చక్షుషా కదాహం భగవత్పాదాంబుజ ద్వయం
శిరసా సంగృహ్యామి కదాహం భగవత్పాదాంబుజ
ద్వయ పరిచర్యాశయా నిరస్త సమస్తేతర భోగాశో
పగత సమస్త సంసారిక స్వభావః తత్పాదాంబుజ ద్వ
యం ప్రవేక్ష్యామి కదాహం భగవత్పాదాంబుజ ద్వ
య పరిచర్యా కరణ యోగ్య స్తదేకభోగస్తత్పా
దౌ పరిచరిష్యామి కదామాం భగవాన్ స్వకీయ యా
తి శీతళయా దృశావలోక్య స్నిగ్ధగంభీర మధుర యాగి
రా పరిచరిచర్యాయా మాజ్ఞాప యిష్యతీతిభగవత్పరిచ
ర్యాయా మాశాం వర్ధయిత్వా తయైవాశయా త
త్ప్రసాదోప బృంహితయా భగవంత ముపేత్య దూ
రాదేవ భగవంతం శేష భోగే శ్రియా సహాసీనం వైన
తేయాదిభి స్సేవ్యమానం సమస్త పరివారాయ శ్రీమ
తే నారాయణాయ నమఇతిప్రణమ్యోత్థాయోత్థాయ
పునఃపునః ప్రణమ్యాత్యంత సాధ్వస వినయావనతో
భూత్వా భగవత్పారిషద గణ నాయకై ర్ద్వారపా

క్త ప్రకర్ష ప్రశంసాయాం తాత్పర్యాత్ - యచ్చ తత్పాదాంబుజ ద్వయం ప్రవేక్ష్యామీతి ముముక్షో రభిసంధి రుచ్యతే తత్ర పూర్వో క్తస్య శిరసా సంగ్రహణస్య గాఢతమత్వం ప్రవేశ శబ్దేనాభిప్రేతమ్- యదపి శేష భావాయ స్వీకృత ఇతి తత్రయావదాత్మ భావికైంకర్య కరణాయ సంకల్పితఇత్యర్థః - ఏవమన్యదపిసర్వం సుసంగతమితి-

తైః కృపయా స్నేహ గర్భయా దృశావలోకితస్స మ్యగభివన్దితైస్తైస్తైరేవానుమతో భగవన్తము పేత్య శ్రీమతా మూలమన్త్రేణ మామైకాన్తికాత్యం తిక పరిచర్యా కరణాయ పరిగృహ్ణీష్వేతి యాచమా నః ప్రణమ్యాత్మానం భగవతే నివేదయేత్- తతో భగవ తా స్వయమేవాత్మ సంజీవనేనమర్యాదా శీలవతాతి ప్రేమాన్వితే నావలోకనే నావలోక్య సర్వదేశ సర్వ కాల సర్వావస్థో చితాత్యంత శేషభావాయస్వీకృతో నుజ్ఞాతశ్చాత్యంత సాధ్వస వినయా వనతఃకింకుర్వాణః కృతాంజలిపుటో భగవంతముపాసీత- తతశ్చానుభూయ మాన భావ విశేషః నిరతిశయ ప్రీత్యాన్యత్కించి త్క ర్తుం ద్రష్టుం స్మర్తు మశక్తః పునరపి శేషభావమేవ యాచమానో భగవంతమేవావిచ్ఛిన్న స్రోతోరూపేణావ లోకయన్నాసీత- తతో భగవతా స్వయమే వాత్మ సంజీ వనేనావలోకనేనావలోక్యసస్మితమాహూయసమస్తక్లే శాపహంనిరతిశయసుఖావహమాత్మీయం శ్రీమత్పాదార విందయుగళం శిరసికృతం ధ్యాత్వాऽమృతసాగరాంత ర్నిమగ్న సర్వావయవ స్సుఖమాసీత॥ ౣ

లక్ష్మీపతేర్యతి పతేశ్చ దయైక ధామ్నో యోసౌ పురాసమజనిష్టజగద్ధితార్థమ్।ప్రాప్యంప్రకాశయతునః పరమంరహస్యంసంవాద ఏషశరణాగతిమంత్ర సారః॥

ఇతి శ్రీ భగవద్రామానుజవిరచితమ్

శ్రీవైకుంఠగద్యంసమ్పూర్ణమ్,

శ్రీమతే రామానుజాయనమః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

ద్వయవచన ధనానాం ద్వౌ ప్రయోగానపేక్షే
ముషితనిఖిలదోషే ముక్త్యుపాయే స్థితానామ్॥
అమృతమివ పయోధే రాప్తమేతద్యతీంద్రా
ద్వ్యవృణుత మితగద్యం వేంకటేశస్సుమేధాః॥

ఇతి కవితార్కిక సింహస్య సర్వతంత్ర స్వతంత్రస్య
శ్రీమద్వేంకటనాథస్య వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు
శ్రీమద్రహస్యరక్షాయామ్
మితగద్యాధికారో ద్వితీయః-

జయతి సకలవిద్యావాహినీజన్మశైలో జనిపథపరివృత్తిశ్రాన్తవిశ్రాన్తిశాఖీ। నిఖిలకుమతిమాయాశర్వరీబాలసూర్యో నిగమజలధివేలాపూర్ణచంద్రో యతీంద్రః॥

కవితార్కికసింహాయ కల్యాణగుణశాలినే।
శ్రీమతే వేంకటేశాయ వేదాన్తగురవే నమః॥
గద్యత్రయభాష్యం సంపూర్ణమ్

వేదే సంజాతఖేదే మునిజనవచనే ప్రాప్తనిత్యావమానే
సంకీర్ణే సర్వవర్ణే సతి తదనుగుణే నిష్ప్రమాణే పురాణే॥
మాయావాదే సమోదే కలికలుషవశాచ్ఛూన్యవాదే వివాదే
ధర్మత్రాణాయ యోఽభూత్
స జయతు భగవాన్ విష్ణుఘంటావతారః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః॥